

DR. IZSÓ ISTVÁN

A KAVICSBÁNYÁSZAT JOGI SZABÁLYOZÁSI RENDSZERE

T MISKOLC МИШКОЛЪЦСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ MISKOLCI EGYETEM UNIVERSITY OF MISKOLC UNIVERSITÄT MISKOLC МИШКОЛЪЦСКИЙ УН
МИШКОЛЪЦСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ MISKOLCI EGYETEM UNIVERSITY OF MISKOLC UNIVERSITÄT MISKOLC МИШКОЛЪЦСКИЙ УНИВЕРСИТ
ЦСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ MISKOLCI EGYETEM UNIVERSITY OF MISKOLC UNIVERSITÄT MISKOLC МИШКОЛЪЦСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ MISKOL
VERСИТЕТ MISKOLCI EGYETEM UNIVERSITY OF MISKOLC UNIVERSITÄT MISKOLC МИШКОЛЪЦСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ MISKOLCI EGYETEM
ISKOLCI EGYETEM UNIVERSITY OF MISKOLC UNIVERSITÄT MISKOLC МИШКОЛЪЦСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ MISKOLCI EGYETEM UNIVERSITY
TEM UNIVERSITY OF MISKOLC UNIVERSITÄT MISKOLC МИШКОЛЪЦСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ MISKOLCI EGYETEM UNIVERSITY OF MISKOLC
ERSITY OF MISKOLC UNIVERSITÄT MISKOLC МИШКОЛЪЦСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ MISKOLCI EGYETEM UNIVERSITY OF MISKOLC UNIVERSI

Bíbor Kiadó

2007

DR. IZSÓ ISTVÁN

**A KAVICSBÁNYÁSZAT JOGI SZABÁLYOZÁSI
RENDSZERE**

Lektorálta:
DR. BUÓCZ ZOLTÁN

Készítette:
DR. IZSÓ ISTVÁN

**A Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal (NKTH) Kutatási és Technológiai
Innovációs alap forrásával
a Baross-Észak-Magyarországi régió-NORITEN-3:
Intézményi oktatás fejlesztés, módszerek, eljárások kialakítása
c. projekt keretében készült tananyag**

Kiadja a Bíbor Kiadó, Miskolc
Felelős kiadó: Borkúti László

Kötészet:
Maxima Cs-A Kft., Miskolc
Felelős vezető: Kundráth Csilla

ISBN 978-963-9634-57-2

TARTALOMJEGYZÉK

1. A kavicsbányászat jogi szabályozási rendszerének általános jellemzői 3

1.1. A bányászat jogi szabályozási rendszere, jogforrásai, a kavicsbányászatra vonatkozó általános előírások	4
1.2. Az ásványi nyersanyagok fogalma, tulajdonjoga, az állam általános bányászati jogosítványai és a bányajáradék jogintézménye	7
1.3. Az ásványi nyersanyagok kitermelésének lehetőségei bányászati és más jogviszonyok keretében	16
1.4. A bányászati jog terjedelme és megszerzésének jogszabályi lehetőségei	21
1.4.1. A bányászati jog megszerzése bányatelek megállapításával	23
1.4.2. A bányászati jog megszerzése átruházással, illetve jogutódlással	27
1.5. A bányavállalkozó alapvető jogai, kötelességei és felelőssége	28
1.6. Az ingatlanok bányászati célú használatra történő igénybevétele	33
1.6.1. Az ingatlan tulajdonos tűrési kötelezettsége	35
1.6.2. Az ingatlan használat közérdekű korlátozása szolgálat alapításával	36
1.6.3. Az ingatlan kisajátítása	37
1.7. A kavicsbányászat során megvalósuló vízhasználat keretei és jogi szabályozása	39

2. A bányászati tevékenységek hatósági engedélyezése és végzése 42

2.1. Az ásványi nyersanyagok előkutatása és kutatása	43
2.1.1. A bejelentés alapján végezhető felszíni előkutatás	44
2.1.2. A kutatási adomány	45
2.1.3. A kutatás műszaki üzemi terve	47
2.1.4. A kutatási zárójelentés	50
2.2. A bányászati tevékenységek környezetvédelmi engedélyezése	52
2.3. A bányatelek jogintézménye	54
2.4. A bányauzem fogalma és a bányauzem műszaki üzemi terve	62
2.5. A kavicsbányászat létesítményei és a vonatkozó munkavédelmi előírások	71
2.6. A kavicsbányák tájrendezése	77

<u>3. A bányászati tevékenységek végzésének egyéb feltételei</u>	80
3.1. A felelős műszaki vezető és a hites bányamérő szerepe, feladatai	80
3.2. A védőpillérekre és a biztonsági övezetekre vonatkozó előírások	86
3.3. A bányavállalkozó biztosíték-nyújtási kötelezettsége	89
3.4. Bányabiztonsági és üzemviteli követelmények	92
3.5. A bányahatóság szankciórendszere	97
3.5.1. Jogosulatlan bányászati tevékenységek	100
3.5.2. Szabálytalan bányászati tevékenységek	103
<u>4. A kavicsbányászat hatósági felügyelete és a bányászati szakigazgatás szervezet-rendszere</u>	105
4.1. A bányafelügyelet feladat- és hatásköre	106
4.2. A bányafelügyelet szerveinek illetékessége	109
Irodalomjegyzék	111

1. A kavicsbányászat jogi szabályozási rendszerének általános jellemzői

A bányászat fogalma alatt a Föld kérgéből a hasznosítható ásványi nyersanyagok kutatásával, feltárásával, kitermelésével, minőségjavításával (előkészítésével, osztályozásával), szállításával, esetenként késztermékek (pl: brikett) gyártásával és kereskedelmével foglalkozó tevékenységek összességét értjük. A bányászat legfontosabb sajátosságai az alábbiak szerint foglalhatók össze:

- a) A bányászat a földkéregben található ásványi nyersanyagok kitermelésére irányul, a kitermelés egyenes következménye – különösen külfejtéses művelés esetén – a földkéreg természetes felszíni-domborzati és felszín alatti viszonyainak gyakran visszafordíthatatlan módon történő megváltoztatása. A bányászati tevékenységek jogi szabályozásának alapvető célja éppen a bányászat környezeti hatásainak még elfogadható keretek között tartása.
- b) Az ásványi nyersanyagok kitermelésével járó hatások (por, zaj, vízháztartási viszonyok megváltoztatása, bányakárok, stb.) elkerülhetetlenül kihatnak a kitermeléssel érintett területek közvetlen környezetére is, de a jogszabályi előírások keretei között végzett bányászat általában nem eredményez tartós és súlyos környezetterhelést.
- c) A bányászat eredményeképpen időlegesen vagy véglegesen megváltozik a felszíni ingatlanok rendeltetése, a bányászat sok esetben idegen tulajdonban álló ingatlanok igénybevételevel is jár. A bányászati tevékenységek végzése ezért óhatatlanul kihat az érintett területek egyéb célú használatára.

A nem megújuló ásványi nyersanyagok kitermelésének eredményeképpen bekövetkező hatásokat meghatározott jogi keretek között tartani, csak összetett és részletekbe menő bányajogi szabályozással lehet. A bányajog a közjog¹ és a magánjog² sajátos jogterületét képezi, ahol az állami tulajdonjogból fakadó és a közhatalommal összefüggő szabályozási igények, valamint a magántulajdonhoz és a személyi jogokhoz fűződő alapvető érdekek egymással összhangban érvényesülnek.

¹ Az állam működésével, jogaival, kötelességeivel és felelősségével kapcsolatos jogi szabályozás összessége.

² Az állampolgárok vagyoni és személyi viszonyait, illetve egymás közötti kapcsolatait szabályozó előírások köre.

1.1. A bányászat jogi szabályozási rendszere, jogforrásai, a kavicsbányászatra vonatkozó általános előírások

A magyar bányajog elsődleges jogforrása a bányászatról szóló 1993. évi XLVIII. törvény (a továbbiakban: bányatörvény) és a végrehajtásáról szóló 203/1998. (XII. 19.) Kormányrendelet (a továbbiakban: Vhr.).

A bányatörvény és a Vhr. szabályozása nem teljes körű, csupán keret jelleggel szabályozza a bányászati tevékenységek és a törvény hatálya alá rendelt egyéb tevékenységek alapvető viszonyait. Önmagukban e jogszabályok nem teljesek, egyéb törvényekhez és más jogszabályokhoz szervesen illeszkedve alkotják a szabályozási rendszer egészét.

A kavicsbányászat vonatkozásában a legfontosabb kapcsolódó jogforrások a következők³:

- a. koncesszióról szóló 1991. évi XVI. törvény, amely az állami monopoltevékenységek végzésének, valamint az állami tulajdon hatékony működtetésének legfontosabb szabályait állapítja meg;
- b. bányatörvény előírásait a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény, a vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvény, az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény, valamint a termőföld védelméről szóló 1994. évi LV. törvény előírásaival összhangban kell alkalmazni;
- c. környezeti hatásvizsgálati és az egységes környezethasználati engedélyezési eljárást a 314/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet szabályozza;
- d. a felszín alatti vizek védelmére a 219/2004. (VII. 21.) Korm. rendelet előírásai az irányadók;
- e. a bányatavak hasznosításával kapcsolatos jogokról és kötelezettségekről a 239/2000. (XII. 23.) Korm. rendelet tartalmaz előírásokat;
- f. a hulladékgazdálkodási tervek tartalmi követelményeit a 126/2003. (VIII. 15.) Korm. rendelet szabályozza;
- g. a külszíni bányászati tevékenységek Bányabiztonsági Szabályzatát a 101/2004. (VII. 30.) GKM. rendelet melléklete tartalmazza;

³ A felsorolás csak a legfontosabb jogszabályokat veszi számba. Ahol a jegyzet a felsoroltakon túlmenően jogszabályi előírásokat idéz, ott az adott jogszabály hivatkozásáról lábjegyzetek tájékoztatnak.

- h. a bányászati tevékenységek munkavédelmi követelményeit a munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvény, az 5/1993. (XII. 26.) MüM. rendelet, illetve a 3/2002. (II. 8.) SZCSM-EüM. rendelet és 4/2001. (II. 23.) GKM. rendelet állapítják meg;
- i. a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályait a 2004. évi CXL. törvény szabályozza;
- j. a szilárd ásványi nyersanyagok fajlagos értékét, illetve az érték számítására vonatkozó szabályokat a 118/2003. (VIII. 8.) Korm. rendelet tartalmazza;
- k. a védő- és határpillérek méretezését a 12/2003. (III. 14.) GKM. rendelettel kiadott Bányabiztonsági Szabályzat határozza meg;
- l. a bányahatóság szervezetét, működését és illetékességét a 267/2006. (XII. 20.) Korm. rendelet határozza meg;
- m. a bányafelügyelet hatáskörébe tartozó sajátos építményekre vonatkozó egyes építésügyi hatósági eljárások szabályait a 96/2005. (XI. 4.) GKM. rendelet állapítja meg.

A különböző államok bányajogi szabályozása egymástól eltér, de néhány jellemző szabályozási megoldás révén egymással összehasonlítható. Az egyik legjellemzőbb összehasonlítási kategóriát az ásványi nyersanyagok tulajdonjogára vonatkozó szabályozás jelenti.

Ennek megoldása végső soron két véglet között történhet:

- a) minden ásványi nyersanyag, kivétel nélkül az állam tulajdonát képezi, vagyis az ingatlanok tulajdonjoga teljes mértékben és körben elválik a felszín alatt található ásványi nyersanyagok tulajdonjától,
- b) az ingatlan tulajdonjoga a földkéreg mélyéig terjed, tehát az ásványi nyersanyagokat a föld tulajdonosa szabadon és korlátozás nélkül kitermelheti.

Az egyes országok bányajogi szabályozása általában e két véglet között foglal állást.

Fentiek alapján a bányászati jognak két összetevőjét különböztethetjük meg:

- a) az egyik összetevőjét az képezi, hogy a földkéreg mélyében lévő ásványi nyersanyagok az állam, vagy a föld tulajdonosának tulajdonában állnak-e, illetve minden ásványi nyersanyagra vagy az ásványi nyersanyagok bizonyos körére kiterjed-e az állam tulajdonjoga;
- b) a másik összetevője pedig abban nyilvánul meg, hogy ki végezhet bányászati tevékenységet, csak arra feljogosított gazdálkodó szervezetek, vagy korlátozással, illetve korlátozás nélkül bárki.

A hatályos magyar bányatörvény szabályozási koncepciója is e két összetevőn nyugszik, miszerint az ásványi nyersanyagok és a geotermikus energia kizárólagos állami tulajdon

képeznek. Az ásványi nyersanyagok kutatása, kitermelése, a geotermikus energia kinyerése és a szénhidrogének szállítása, földalatti tárolása a koncesszióról szóló törvénnyel összhangban vállalkozási alapokon végezhető. Bányászati tevékenységet elvileg bárki végezhet Magyarországon, ha megfelel a vonatkozó jogszabályi előírásoknak és rendelkezik a bányászati tevékenység végzéséhez szükséges hatósági engedélyekkel. A bányászati tevékenység végzésére feljogosított személyeket a bányatörvény a bányavállalkozók gyűjtőfogalmába sorolja.

A bányászati tevékenységek fogalmkörét a bányatörvény tételesen meghatározza. A definíció szerint bányászati tevékenységnek minősül az ásványi nyersanyagok kutatása, feltárása és kitermelése, a kitermelt ásványi nyersanyag helyben végzett előkészítése, osztályozása, a bányauzem szüneteltetése, bezárása, a bányászati tevékenység befejezését követő tájrendezés és valamennyi felsorolt tevékenységgel összefüggésben az ásványvagyon-gazdálkodás. Amikor a jogszabályi előírások bányászati tevékenységekre hivatkoznak, akkor mindig a felsoroltak teljes körét kell értenünk e fogalom alatt.

A bányatörvény tárgyi hatálya alá rendelt tevékenységek körébe azonban nem csupán a fenti bányászati tevékenységek tartoznak, a törvényalkotó a bányatörvény kiterjesztette a bányászati tevékenységekhez közvetlenül kapcsolódó egyéb tevékenységekre, illetve néhány olyan egyéb tevékenységre is melyek esetében az alkalmazott módszer, illetve technológia azonos vagy hasonló a bányászati módszerekhez vagy technológiákhoz.

A bányászati tevékenységekhez kapcsolódó tevékenységek körébe sorolható a meddőhányók létesítése és megszüntetése, valamint a korábban létesített meddőhányók hasznosítása, illetve a szilárdásvány bányászatban az érc és- ásványelőkészítés (osztályozás), amely magában foglalja ásványi nyersanyagok gyűjtését, szállítását, fizikai elválasztását, felaprózását, osztályozását, tisztítását és fizikai módszerekkel történő dúsítását.

Az bányatörvény hatálya alá sorolt egyéb tevékenységek közül a megszünt földalatti bányák nyitva maradó térségeinek fenntartása, hasznosítása és felhagyása, illetve a nem bányászati célt szolgáló, de bányászati módszerekkel végzett földalatti tevékenységek (pl. aknamélyítés, mélyfúrás, alagút- és vágathajtás, földalatti tárolók kialakítása és használata). Említhető.

A bányatörvény tárgyi hatálya a felsoroltakon túlmenően kiterjed mindazon létesítményekre és berendezésekre is, amelyek a törvény hatálya alá tartozó tevékenységek gyakorlásához szükségesek. Ezek közé tartoznak, pl. a mélyműveléses bányák külszíni létesítményei, a bányavasutak, a bányászati kötélpályák és szalagpályák, továbbá a szénhidrogén termelésre szolgáló berendezések, stb.

A kavicsbányászat szempontjából a bányászati tevékenységek körébe nem tartozó, de felsorolt tevékenységek közül az előkészítés és az osztályozás érdemel további magyarázatot. E tevékenység - amennyiben azt a bányavállalkozó végzi - a bányászati tevékenység fontos kiegészítője, ugyanakkor ilyen tevékenységeket végezhet a kitermelést folytató bányavállalkozótól területi, gazdasági, pénzügyi, szervezeti szempontból teljesen elkülönült más gazdálkodó szervezet is. A bányásztól független, önálló előkészítési tevékenység nem

tartozik a bányatörvény hatálya alá. A jogalkotó e tevékenységek szabályozása során azt a sajátos alapelvet alkalmazta, hogy az előkészítés csak abban az esetben tartozik a Bányatörvény hatálya alá, amennyiben e tevékenységeket a bányavállalkozó bányüzemben végzi.

Ennek az elhatárolásnak két területen van jelentősége: a bányüzemben a bányavállalkozó által végzett előkészítésre, ill. elsődleges feldolgozásra értelemszerűen vonatkoznak a Bányatörvény bányászati tevékenységre vonatkozó előírásai (pl. műszaki üzemi terv, felelős műszaki vezető, stb.); ugyanakkor, a fenti alapelv alapján történik meg az ilyen jellegű tevékenységek hatósági felügyeletének elválasztása is.

1.2. Az ásványi nyersanyagok fogalma, tulajdonjoga, az állam általános bányászati jogosítványai és a bányajáradék jogintézménye

A bányatörvény az ásványi nyersanyagok, illetve az ásványvagyon vonatkozásában tételes, a jogszabályi előírások értelmezéséhez elengedhetetlenül szükséges definíció-rendszert határoz meg és alkalmaz. A törvény minden előírását e fogalmak ismeretében és keretei között kell alkalmazni.

A törvény az ásványi nyersanyagok fogalmába sorol minden olyan ásványi anyagot, mely a mindenkori fennálló tudományos-technikai fejlettségi szinten hasznosítható. E körön belül mindössze két kivételt nevesít: nem minősíti ásványi nyersanyagnak a talajt és halmazállapotától függetlenül a felszínen és a földkéreg belsejében található vizet.

A törvény az ásványi anyagok fogalmán a földkéregben előforduló, természetes eredetű, szilárd, folyékony vagy gázemű, szerves vagy szervetlen vegyületeket, valamint kémiai elemeket (együttesen: az ásványokat), illetve ezek térben összefüggő testet alkotó, azonos genetikájú társulásait (a kőzeteket) érti. A meghatározás szerint minden természetes ásványi anyag ásványi nyersanyagnak minősül, ha tulajdonságai lehetővé teszik bármely célú hasznosítását. Az ásványi nyersanyagok minősítése a meghatározás értelmében nem korlátozható csupán a klasszikus értelemben vett ásvány- és kőzetfajták körébe történő egyszerű besorolásra, hanem attól függően, hogy milyen ásványi anyag hasznosítására merül fel igény ezek köre rugalmasan kezelendő. A gyakorlati életben mindez azt jelenti, hogy a már említett kivételeket nem számítva, minden földkéregből származó hasznosítható természetes anyag ásványi nyersanyagnak minősül.

A kivételként említett talaj fogalmát nem a bányatörvény, hanem a termőföldről szóló törvény⁴ határozza meg a következők szerint. Talajnak nevezzük a Föld szilárd felszínének

⁴ Lásd az 1994. évi LV. törvényt.

elő közegét képező feltételeken megújuló természeti erőforrást, amelynek a legfontosabb tulajdonsága a termékenység. A talaj fogalmával kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy bányajogi szempontból pusztán gyűjtőfogalomról van szó, amely magába foglalhatja a humuszt és a földkéreg felszíni vagy felszín közeli egyéb olyan rétegeit, amely a Föld élővilágának és a mezőgazdasági célból termesztett növénykultúráknak egyik fenntartója, de e szerepétől függetlenül nem vitathatóan tartalmazhat egyéb célra hasznosítható és hasznosíthatatlan anyagokat egyaránt. A talaj, mint a Föld felszínén és a felszín közelében lévő anyag e megközelítés szerint egyidejűleg ásványi nyersanyagnak is minősülhet. Amennyiben pl. valamilyen tevékenység célja az, hogy megfelelő szilárdságú és hasznosításra alkalmas tulajdonságú „talajréteget” termeljen ki és hasznosítson (pl. feltöltésre, töltésképzésre, stb. szolgáló földanyagot), akkor a tevékenység során kitermelt és felhasznált anyag egyértelműen ásványi nyersanyagnak minősül.

A bányatörvény az ásványi nyersanyagok kategóriáján belül megkülönbözteti az un. haszonanyag fogalmát. A haszonanyag olyan ásványi nyersanyag, amelyre a bányászati jogosultságot keletkeztető és meghatározó bányatelek megállapítása elsődlegesen irányul, illetve amely olyan értéket képvisel, ami az adott földtani-teleptani, műszaki és gazdasági viszonyok között indokolttá teszi kitermelését. A két fogalom megkülönböztetése azért szükséges, mert a bányászati tevékenységek végzése során a kitermelni és hasznosítani kívánt ásványi nyersanyagok mellett a bányaművelési technológiától függően egyéb ásványi nyersanyagok kitermelésére is szükségserűen sor kerül, melyek tulajdonságai nem felelnek meg a fenti kritériumoknak és ezért hasznosításukra pillanatnyilag vagy egyáltalán nem kerülhet sor.

Utóbbi anyagokra a bányászati tevékenységek körében gyakran használt gyűjtőfogalmat képez a meddő, illetve a meddőhányó fogalma. Meddőhányó alatt az ásványi nyersanyag kitermelése során, illetőleg az ásványi nyersanyaggal együtt szükségserűen kitermelt és attól fizikai módszerekkel leválasztott olyan szilárd anyagok felhalmozott tömegét értjük, amelyeket a kitermelést végző bányavállalkozó az adott állapotukban nem tekint ásványi nyersanyagnak. A bányajogi szempontból meddőnek minősülő anyag mindazon anyagok összessége, amely ugyan a hasznosítható ásványi nyersanyagokkal együtt kitermelésre került, de amit a bányavállalkozó időlegesen vagy végérvényesen nem tud értékesíteni vagy hasznosítani. Hangsúlyozandó ugyanakkor, hogy a meddő anyag csak azért nem minősíthető valamely ásványi nyersanyaggá, mert esetében hiányzik a hasznosítás kritériumának teljesülése. Amennyiben a meddőhányó anyaga egészében vagy bármely abból kivonható összetevő vonatkozásában utóbb hasznosíthatóvá, értékesíthetővé válik, úgy értelemszerűen alkalmazni kell rá is a bányatörvény ásványi nyersanyagokra vonatkozó előírásait.

Nem tekinthető meddőhányónak a kitermelt haszonanyag olyan elkülönített része, amelynek anyagát a bányavállalkozó pillanatnyilag nem akarja vagy nem tudja értékesíteni, illetve egyéb módon hasznosítani. Ez utóbbira ugyanis szintén érvényesíteni kell a bányatörvény ásványi nyersanyagokra vonatkozó előírásait. Tipikusan e körbe tartoznak azok a bányászati

tevékenység során kitermelt és elkülönített módon tárolt ásványi nyersanyagok, amelyeket csupán más ásványi nyersanyaghoz való hozzáférés érdekében termeltek ki, továbbá ide sorolandók a kitermelt ásványi nyersanyagok osztályozása során keletkezett egyes frakciók is.

A bányatörvény az ásványi nyersanyag fogalom mellett meghatározza az ásványvagyon fogalmát is, amely alatt az ásványi nyersanyagoknak azon részét értjük, amelynek mennyiségét és minőségét földtani, valamint bányaműszaki és bányagazdasági szempontok alapján becsléssel vagy számítással már meghatározták. Amíg az ásványi nyersanyag fogalom általánosan értelmezhető gyakorlatilag valamennyi, a földkéregben előforduló ásványi anyagra, addig az ásványvagyon fogalma már kizárólag csak a számba vett ásványi nyersanyag előfordulásokra értelmezhető. Az ásványvagyon fogalmán belül a törvény kategorizálja a földtani ásványvagyon, a kitermelhető ásványvagyon és az ipari ásványvagyon fogalmát is.

Földtani ásványvagyon alatt az ásványi nyersanyag kutatási adatokkal igazolt teljes mennyiségét értjük, amelyet az adott ásványi nyersanyagra jellemző paraméterekkel (számbavételi kondíciókkal) műszaki és gazdasági korlátok alkalmazása nélkül határoztak meg.

Kitermelhető ásványvagyon alatt a földtani ásványvagyonnak a bányatelekkel lehatárolt és a pilléreken lekött ásványvagyonnal csökkentett, a fennálló tudományos-technikai fejlettségi szinten kitermelhető (veszteségekkel csökkenő, hígulással növelt) részét értjük. A veszteség fogalma alatt itt a bányatörvény az ásványi nyersanyag mennyiségének a kitermelés során bekövetkező elkerülhetetlen csökkenését érti (termelvénnyel veszteség), nem tekinthető ugyanakkor a bányajáradék fizetés szempontjából veszteségnek a kitermelt ásványi nyersanyag osztályozása, előkészítése során bekövetkező mennyiségi csökkenés. A veszteség fogalmával szemben a hígulás fogalma éppen ellentétes, a kitermelés során az ásványi nyersanyaggal együtt elválasztott, annak mennyiségét növelő, de minőségét lerontó idegen anyag mennyiségét jelenti.

A veszteség fogalomkörén belül a fent definiált termelvénnyel veszteségen kívül a bányatörvény megkülönbözteti az ún. ásványvagyon veszteség fogalmát, amely alatt a kitermeléssel érintett területen (tér részben) nyilvántartott ásványvagyonból visszahagyni tervezett ásványi nyersanyag mennyiségét érti.

Ipari ásványvagyon a földtani vagyonnak az a része, amely az adott időpontban gazdaságosan kitermelhető, vagyis megfelel a kitermelhető ásványvagyon nem műrevaló vagyonnal csökkentett részének. A műrevalóság olyan relatív – a helytől, időtől és a körülményektől függő – kritérium, amely eldönti, hogy egy ásványi nyersanyag előfordulást a mennyiségi, minőségi, geológiai és földrajzi jellemzői alapján a rendelkezésre álló műszaki színvonal figyelembevételével érdemes-e kiaknázni.

Az ásványi nyersanyagok kivétel nélkül és kizárólagos formában állami tulajdonban állnak. E szabályozás a Polgári Törvénykönyv⁵ azon rendelkezéséből fakad, amely szerint a föld méhének kincsei kizárólagos állami tulajdont képeznek és forgalomképtelenek. A Polgári Törvénykönyv arról is rendelkezik, hogy a felszíni ingatlantulajdonos tulajdonjoga a föld méhének kincseire és az un. természeti erőforrásokra nem terjed ki. Az állami tulajdon jog kizárólagos tárgyai közé tartozásnak legfontosabb polgári jogi jogkövetkezménye, hogy az ásványi nyersanyagok in situ formájukban⁶ az állami tulajdon köréből nem vonhatók ki, más tulajdonába csak akkor kerülhetnek, ha ezt jogszabály (esetünkben a bányatörvény) megengedi. Az ásványi nyersanyagok vonatkozásában tehát valójában az állam az ásványvagyon hasznosítás és az e célból üzemeltetett bányüzemek működtetésének jogát engedi át a bányavállalkozók részére, megfelelő ellenszolgáltatás fejében. A bányavállalkozó még a bányatelekkel lehatárolt kitermelhető ásványvagyon felett sem rendelkezik tulajdonjoggal mindaddig, amíg a jogosultságába tartozó ásványi nyersanyagot vagy nyersanyagokat ténylegesen és egyben jogszerűen ki nem termeli. A ásványi nyersanyag tulajdonosa személyében bekövetkező változás fizikai feltételét az ásványi nyersanyag környezetétől történő végleges elválasztása (kitermelése), jogi feltételét pedig az államot az elválasztás fejében megillető ellenérték (az un. bányajáradék) megfizetése jelenti.

Az ásványi nyersanyagok hasznosítása körében gyakorta okoz problémát, hogy egyes ingatlan tulajdonosok abban a hiszemben, hogy tulajdonjuk az ingatlan felszíne alatt található anyagokra is kiterjed, ásványi nyersanyagokat termelnek (termeltetnek) ki az ehhez szükséges hatósági engedélyek nélkül. A bányatörvény az ilyen ásványi nyersanyag kitermeléseket szigorúan szankcionálni rendeli. Az ingatlan tulajdonjoga ugyanis a föld felületétől lefelé csak olyan mértékig terjed ki, amelyre az ingatlan rendeltetésszerű használatához az ingatlan tulajdonosának szüksége van. A hangsúly mindig a rendeltetésszerű használaton van, amely azt jelenti, hogy egy adott ingatlan csak olyan célra használható, amely célra használata az ingatlan-nyilvántartás bejegyzései szerint megengedett, pl. a szántó művelésű ágyú ingatlan használata során akár a mélyszántás is értelem szerűen megengedett, de már hatósági engedély szükséges a terepviszonyok bármilyen átalakításához. E korlátozáson alapul az a szabályozási elv, hogy a felszíni terepviszonyok megváltoztatása általában hatósági engedélyekhez kötött tevékenység.

Az ásványi nyersanyagok forgalomképtelenségből következik, hogy a földtulajdonos az ingatlan tulajdonjogának megszerzésekor nem szerez tulajdonjogot felettük. A forgalomképtelen dolgok elidegenítése a Polgári Törvénykönyv szerint semmis, a dolog elidegenítésére vonatkozó bármely szerződés, illetve egyéb megállapodás érvénytelen és annak érvénytelenségére bárki határidő nélkül hivatkozhat. Ha hatósági engedély nélkül

⁵ 1959. évi IV. törvény.

⁶ Értsd: eredeti (természetes) települési környezetükben.

ásványi nyersanyagot termelnek ki és a törvényi tiltás ellenére azt elidegenítik, akkor az eredeti tulajdonjogi állapotot elvileg utólag is helyre kell állítani.

A Polgári Törvénykönyv felhatalmazása alapján azonban külön törvény megengedheti, hogy a kizárólagos állami tulajdonkörbe tartozó dolog is más tulajdonába kerülhessen. Ilyen engedményt tesz a bányatörvény is, amely szerint a bányavállalkozó által kitermelt ásványi nyersanyag a kitermeléssel, az energetikai célra kinyert geotermikus energia a hasznosítással a bányavállalkozó tulajdonába megy át. Hangsúlyozandó ugyanakkor, hogy a bányatörvény az egyébként forgalomképtelen ásványi nyersanyag tulajdonjogának megváltoztatását kizárólag a bányavállalkozónak minősülő - a meghatározott ásványi nyersanyag kitermelésére és hasznosítására jogosultságot szerzett - személy irányában teszi lehetővé, más jogviszony keretében végzett ásványi nyersanyag kitermelés esetén a tulajdonos személyében nem következik be automatikus váltás.

Az ásványi nyersanyagok kitermelésére jogosultságot szerezheth

- a) a bányászati tevékenységek végzésére;
- b) a torlatban, hordalékban előforduló ásványi nyersanyagok kitermelésére;
- c) az építésügyi, illetve talajvédelmi hatósági engedély alapján végzett tereprendezéssel, továbbá a vízjogi engedély alapján végzett mederalakítással, tó-létesítéssel, stb. összefüggő ásványi nyersanyag kitermelésre

bármely természetes vagy jogi személy, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság a kitermelésre feljogosító hatósági engedélyben foglalt keretek között.

Az állam a tulajdonát képező, de felhatalmazása alapján más által jogszerűen kitermelt ásványi nyersanyag (és geotermikus energia) tulajdonjogáról nem ingyen mond le. A kitermelt ásványi nyersanyag és a felszínre emelt geotermikus energiatömeg után az államot részesedés, un. bányajáradék illeti meg. A bányajáradék mértéke a kitermelt és a bányanyíláson kiszállított ásványi nyersanyag mennyisége után keletkező érték meghatározott hányada, melyet pénzben kell megfizetni.

Kitermelt ásványi nyersanyag alatt a hatósági határozatban meghatározott ásványi nyersanyag természetes előfordulási helyéről elválasztott (lefejtett, felszínre hozott) mennyiséget kell érteni, melyet m^3 -ben kell meghatározni. A járadékköteles mennyiség a kitermelt ásványi nyersanyag mennyiség ásványvagyon-veszteséggel csökkentett része.

Ásványvagyon-veszteség alatt a bányauzem műszaki üzemi tervét jóváhagyó határozatban engedélyezett és a fentiekben már definiált termelvény-veszteséget kell érteni. Amennyiben a határozat a termelvény-veszteség mértékéről nem rendelkezik, veszteség nem számolható el (mértékét 0 %-nak kell tekinteni).

A kitermelt ásványi nyersanyag mennyiségét a bányajáradék fizetésére kötelezett személy bányamérési (geodéziai) módszerekkel vagy egyéb alkalmas módon köteles meghatározni, és az így kapott adatokról köteles tételes nyilvántartást vezetni. A meghatározás módját és

eredményét igazolnia kell és a bányavállalkozóknak a változást a bányaművelési térképen is fel kell tüntetniük. A nyilvántartást és az egyéb bizonylatokat a fizetésre kötelezettek öt évig kötelesek megőrizni.

A bányajáradék mértéke a külfejtéssel termelt nemfémes ásványi nyersanyagok, így többek között a kavicsbányák esetében a hatósági engedély alapján kitermelt ásványi nyersanyag mennyisége után keletkező érték 5 %-a. Nem kell viszont bányajáradékot fizetni a vizek kártételei elleni védelem és védekezés céljából szükséges kitermelés és a kitermelt ásványi nyersanyagoknak, közcélú vízellátási létesítmények építése során történt felhasználása után. Utóbbi tevékenységek kizárólag vízjogi engedély alapján végezhetők.

Szilárd ásványi nyersanyagok esetében a kitermelt ásványi nyersanyag után keletkező érték a meghatározott ásványi nyersanyag járadékköteles mennyiségének (m^3) és a szilárd ásványi nyersanyagok fajlagos értékének, illetve az érték számítására vonatkozó szabályoknak a megállapításáról szóló rendelet mellékletében⁷ meghatározott fajlagos érték (Ft/m^3) szorzatával képzett összeg (Ft). A fizetendő bányajáradék mértéke pedig hatósági engedély alapján végzett kitermelés esetén a kitermelt ásványi nyersanyag mennyiségére kiszámolt érték már említett százaléka.

A bányajáradék számítás szabályai fentieket összefoglalva a következők:

$$Ké = Jm * Fé$$

ahol:

$Ké$ = a kitermelt szilárd ásványi nyersanyag után keletkező érték Ft-ban meghatározva (a bányajáradék vetítési alapja)

Jm = a járadékköteles mennyiség m^3 - ben meghatározva

$Fé$ = a rendelet mellékletben meghatározott fajlagos érték (Ft/m^3)

$$Jm = Km - Áv$$

ahol:

Km = a kitermelt szilárd ásványi nyersanyag mennyisége (m^3)

$Áv$ = az ásványvagyon-veszteség (m^3)

Kavics és homok esetében a fajlagos értéket a rendelet jelenleg az alábbiak szerint állapítja meg:

⁷ Lásd a 118/2003. (VIII. 8.) Korm. rendelet 1/b. számú mellékletét.

a) kavics (ide értve a 2,0 mm átmérőnél nagyobb szemcseméretű valamennyi laza üledékes kőzetet, függetlenül ásványtani összetételüktől és osztályozottságuktól) esetében 750 Ft/m³;

b) homok (ide értve valamennyi 0,02-2,0 mm szemnagyságú laza törmelékes képződményt, függetlenül kőzettani összetételétől és osztályozottságától) esetében pedig 1500 Ft/m³.

A bányajáradékot önbevallásban kell meghatározni és kimutatni. Az önbevallást a kutatás során végzett ásványi nyersanyag kitermelés megkezdését, illetve az első műszaki üzemi tervet jóváhagyó vagy a külön jogszabály szerinti tevékenységet engedélyező határozat jogerőre emelkedését követő első határnaptól kezdődően kell benyújtani a rendelet melléklete⁸ szerinti nyomtatványon.

A bányajáradékot negyedévenként⁹, a tárgyi negyedévet követő hónap 20. napjáig kell befizetni a Magyar Államkincstárnál vezetett 10032000-01031513-00000000 számú „Bányajáradék befizetés” elnevezésű számlára. A bányajáradék önbevallást akkor is be kell nyújtani, ha az adott időszakban bányajáradék fizetési kötelezettség nem keletkezett.

A bányafelügyelet¹⁰ a bányajáradék számítását, az önbevallás alapjául szolgáló adatokat, továbbá a bányajáradék befizetését ellenőrzi, a bányajáradék fizetésre kötelezettekről és a bányajáradék fizetésről nyilvántartást vezet. Késedelmes befizetés esetén a Magyar Bányászati és Földtani Hivatal külön jogszabályban meghatározott késedelmi kamatot számít fel.

A meg nem fizetett bányajáradék, valamint késedelmi kamata behajtása érdekében a Magyar Bányászati és Földtani Hivatal az adóhatóságot keresi meg. Az adóhatóság által történő behajtás azonban nem jelenti azt, hogy a bányajáradék is egyfajta adónem volna, a bányajáradék - bár állami jövedelem elvonás - nem minősül adónak. Az adó ugyanis olyan pénzbeli szolgáltatás, amelyet törvény alapján az állam tételes ellenszolgáltatási kötelezettség nélkül követel, a bányajáradék esetében viszont az állam ellenszolgáltatásként átruházza a bányavállalkozó által kitermelt ásványi nyersanyag, illetve a geotermikus energia tulajdonjogát a bányászati tevékenység jogosítottjára.

Ha a bányajáradék fizetésére kötelezett

a) a jóváhagyott műszaki üzemi tervben engedélyezett ásványvagyon-veszteség, ásványvagyon visszahagyás mértékét a bányászati tevékenységre vonatkozó szabályok és előírások megszegésével túllépi, vagy

⁸ Lásd a 118/2003. (VIII. 8.) Korm. rendelet 1/c. számú mellékletét.

⁹ Szénhidrogének esetében a rendelet a fentiekől eltérően havonta történő bányajáradék bevallást ír elő.

¹⁰ Bányafelügyelet vagy bányahatóság gyűjtőnév alatt a bányászati hatósági feladatkörökkel felruházott, a 4. fejezetben tárgyalt bányakapitányságokat, illetve a Magyar Bányászati és Földtani Hivatalt értjük.

b) a tevékenységre vonatkozó szabályok és előírások megszegésével az ásványvagyon jövőbeni kitermelését lehetetlenné vagy haszonanyagként történő kitermelésre alkalmatlanná teszi,

az érintett ásványvagyon mennyisége után kiesett bányajáradék pótlására a bányakapitányság díjfizetési kötelezettséget állapít meg.

Kivételes esetben engedélyezhető a bányajáradék ásványi nyersanyagban (természetben) történő teljesítése is. Erre elsősorban rendkívüli- vagy szükségállapot esetén, illetve jelentős természeti katasztrófák bekövetkezésekor merülhet fel állami igény. Engedélyezésének alapfeltétele, hogy a természetben szolgáltatott ásványi nyersanyag lehetőleg a helyszínen és gyakorlatilag azonnal hasznosítható legyen.

Az ásványvagyontként számba vett ásványi nyersanyag készletek hasznosításához a bányatörvény meghatározott alapelvek alapján történő gazdálkodási kötelezettséget rendel. A bányatörvény az ásványvagyon gazdálkodás fogalmát tevékenységek, intézkedések, termelési programok, kutatási, feltérési, művelési rendszerek és módszerek együtteseként határozza meg. Ezek az ásványi nyersanyagok gazdaságos kitermelését úgy szolgálják, hogy a lelőhely adott időpontban művelésbe még nem vont részeit nem károsítják, megővják abból a célból, hogy azok a későbbiekben kitermelhetők legyenek; és egyben lehetővé teszik a veszteségek csökkentését és az ásványi nyersanyagvagyon műszakilag lehetséges és a piaci viszonyok által indokolt minél teljesebb kitermelését. Az ásványvagyon gazdálkodás célja az ásványi nyersanyagok kiaknázása során a legnagyobb jövedelmezőség biztosítása oly módon, hogy egyidejűleg biztosítsa a nemzeti vagyon e körbe tartozó nemzetgazdasági szempontból indokolt teljes körű védelmét is.

A jogszabályi meghatározásból kitűnik, hogy az ásványvagyon gazdálkodásnak szerves, el nem választható területét képezi az ásványvagyon-védelem is. Ennek érdekében közvetve vagy hatósági eszközök révén olyan kitermelési feltételeket kell megteremteni, amely mellett a termelés veszteségek és az ásványvagyon visszahagyás mértéke az adott körülmények között optimális szinten tartható.

Az ásványi nyersanyagok hasznosítása társadalmi, gazdasági és környezeti érdekek összevetése eredményeképpen valósulhat meg. A hasznosítás a bányászati tevékenységek folyamatával kezdődik, majd a félkész és végtermékek előállításával folytatódik. Az állam érdekeinek leginkább a gazdasági eredmény szemléletű ásványvagyon gazdálkodás felel meg, ami fogalmilag azt jelenti, hogy a műszakilag kitermelhető ásványvagyonból addig termelhető ki gazdaságosan ásványi nyersanyag, amíg a bevételek és a ráfordítások különbségének adott időpontban meghatározott értéke pozitív.

A bányatörvény hatálya alá tartozó tevékenységek esetében a más tevékenységekre is vonatkozó általános alkotmányos követelmények érvényesítésén túlmenően az állami ásványvagyon gazdálkodás követelményrendszerét is alkalmazni kell. Ezek a követelmények

egyaránt kiterjednek a bányászati tevékenységgel még igénybe nem vett ásványi nyersanyag előfordulások védelmére, továbbá a már bányaművelés alatt álló előfordulások tekintetében a művelési és egyéb veszteségek minimalizálására. Elsődleges céljuk ugyanis, hogy amennyiben az állam tulajdonát képező ásványi nyersanyagok kitermelésére van piaci igény és vállalkozó, azt minél teljesebb mértékben ki kell termelni vagy ha ez az adott helyzetben nem lehetséges, oly módon kell visszahagyni, hogy sem a kitermelés módszere, sem a visszahagyás módja a jövőbeli kitermelést ne tegye lehetetlenné.

Az ásványvagyon gazdálkodás néhány alapelve a fentiek figyelembevételével, a következők szerint fogalmazható meg:

a) Az ásványvagyon gazdálkodás alapját az állami tulajdon védelme és optimális hasznosításának lehetővé tétele, elősegítése képezi.

b) A földkéregben, természetes állapotban meglévő ásványi nyersanyag előfordulások felett az állami tulajdon védelmét biztosítani kell, függetlenül az előfordulások ismeretességi fokától, valamint attól, hogy adott időpontban gazdaságosan kitermelhetők-e vagy sem. Az ásványi nyersanyag fogalom független attól a tényről is, hogy előfordulása ismert-e vagy sem, továbbá, hogy bányászati tevékenység során vagy más tevékenység során kerül-e hasznosításra.

c) Az ásványvagyon gazdálkodás egyidejűleg és párhuzamosan képez állami (hatósági) feladatkört és bányavállalkozói, illetve vállalkozói kötelezettséget. Az ásványvagyon gazdálkodás szempontjából mellékes, hogy az állami tulajdon bányászati vagy más tevékenység eredményeképpen szenved kárt, célja minden esetben az indokolatlan károkozás megelőzése, illetve elhárítása.

d) Az ásványvagyon gazdálkodás keretében a bányavállalkozó hatósági eszközökkel nem kényszeríthető gazdaságtalan kitermelésre, de valamennyi az ásványvagyon mennyiségére és minőségére kiható tevékenységére vonatkozóan elszámolási kötelezettséggel tartozik az ásványvagyon gazdálkodási hatáskörrel felruházott hatóság, a bányafelügyelet felé.

Ezek alapján a bányászati tevékenységek gyakorlása során az ásványvagyon gazdálkodásnak két szintjét különböztethetjük meg:

- a) az ásványvagyon mennyiségével való gazdálkodást,
- b) az ásványvagyon minőségének védelmét.

Az ásványvagyon mennyiségével való gazdálkodás keretében hatósági feladat mindazon intézkedések megtétele, amely az ásványi nyersanyag előfordulás teljes kimerüléséig terjedő időszak során arra irányul, hogy az államot megillető bányajáradék hiánytalanul megfizetésre kerüljön. A bányavállalkozó kötelezettsége a valós adatszolgáltatás, a műszaki üzemi tervben

foglaltak megtartása, továbbá a művelési technológia olyan alkalmazása, hogy a lelőhely művelésbe nem vont részei ne károsodjanak és a veszteségek optimális szinten maradjanak.

Az ásványvagyon gazdálkodás másik szintjét a minőségvédelem képezi, melynek feladatai két kategóriára bonthatók:

a) Minden ismert és nyilvántartott lelőhely ásványvagyon-minőségének védelme, amikor az előfordulásra bányászati jog nem áll fenn. Ez hatósági feladatkör, amely abban nyilvánul meg, hogy a hatóság figyelemmel kíséri az előfordulás területén tervezett, illetve végzett tevékenységeket. Itt nagy szerepe van a más hatóságok eljárásaiban való szakhatósági közreműködésnek.

b) A minőség védelme adott bányászati jog fennállása alatt. Ez alapvetően bányavállalkozói kötelezettség, amelyet elsődlegesen nem jogszabályi és hatósági korlátozások, hanem a piac szabályoz. A piac szabályozza, pl. hogy a bányavállalkozó mekkora hígulást engedhet meg a kitermelés során. A hatóságnak akkor kell közbelépnie, ha a bányavállalkozó tevékenysége olyan minőségromlást eredményezne, amely az ásványvagyon gazdaságos kitermelését veszélyezteti vagy az ásványvagyon megsemmisülésével járna.

A bányavállalkozók kötelesek gondoskodni a még ki nem termelt (tehát állami tulajdont képező) ásványi nyersanyagok értékmegőrzéséről, illetve azok további hasznosíthatóságáról. A bányaművelés során gazdasági indok nem alapozhatja meg az ásványi nyersanyagok értékvesztését. Ha az értékvesztés mégis bekövetkezik, akkor a bányavállalkozó köteles a bányajáradékkal azonos mértékű díj megfizetésére. A bányászati tevékenységek során kitermelt azon ásványi nyersanyagokat, melyekre a bányavállalkozó bányászati jogosultsága nem terjed ki, köteles szelektív módon, illetve a hasznosítás és a hozzáférés lehetőségét biztosítva értékálló módon megőrizni.

1.3. Az ásványi nyersanyagok kitermelésének lehetőségei bányászati és más jogviszonyok keretében

A bányatörvény - elsősorban az ásványi nyersanyagok kitermelésével járó, nem bányászati tevékenységek körének egyértelmű elhatárolhatósága érdekében - tételesen felsorol néhány olyan tevékenységet is, amelyek annak ellenére sem tartoznak a törvény hatálya alá, hogy annak néhány előírását e tevékenységekre is alkalmazni kell. E tevékenységek körébe tartozik:

- a) a felszín alatti vizek kutatása és kitermelése, még abban az esetben is, ha azt geotermikus energia hordozó közegeként veszik igénybe;

- b) az építés és a tereprendezés, illetve az ezek keretében végzett ásványi nyersanyag kitermelés;
- c) a vizek medrének vízgazdálkodási célból végzett alakítása, beleértve az ennek során végzett ásványi nyersanyag kitermelést is;
- d) a kézi erővel folytatott aranymosás;
- e) valamint, a földtani kutatás.

Az a)-c) és e) pontokban felsoroltak közös jellemzője, hogy ezek a tevékenységek csak külön jogszabályokban¹¹ meghatározott hatósági engedélyek alapján végezhetők. A felsorolt tevékenységek közül a kézi erővel folytatott aranymosás az egyetlen, amelynek végzése hagyományosan nem kötött hatósági engedélyhez.

A továbbiak könnyebb érthetősége érdekében az alábbiakban célszerű néhány általános közigazgatási jogi fogalommal részletesebben is megismertetni.

Hatósági engedélyen mindig valamely engedélyezési eljárásban az eljárást érdemben lefolytató hatóság által kibocsátott határozatot értjük. A hatósági engedély mindig valamilyen jogot, jogosultságot, valamilyen cselekvési vagy magatartási lehetőséget, illetve valamilyen kötelező magatartástól vagy cselekvéstől való eltérés lehetőségét biztosítja a jogosítottnak. Egy közigazgatási szerv hatósági engedélyében - általában a címzés alatt - mindig megtalálható a „határozat” megnevezés, amelyet a hatóság jogszabályon alapuló rendelkezései, feltételei, illetve az engedélyből fakadó jogok és kötelezettségek pontokban szedett felsorolása követ. Ezt nevezzük a határozat rendelkező részének. A rendelkező részt általában a jogorvoslati lehetőségekről szóló tájékoztatás, majd a határozat indokolása követi. A felsorolt kellékekkel nem rendelkező közigazgatási iratok általában nem engedélyező határozatok, a hatósági engedélyt nem pótolhatják, tevékenységet önállóan nem engedélyeznek, jogot és kötelezettséget önállóan nem állapítanak meg.

A közigazgatási szervek gyakran vesznek részt más hatóságok engedélyezési eljárásaiban is. Ezt nevezzük szakhatósági közreműködésnek, melynek során egy adott eljárásban a szakhatóság - különös hatáskörére és szakértelmére való tekintettel - bizonyos szakmai kérdésekben az ügydöntő hatóság mellett vesz részt az engedélyezés jogszabályi előírásokon alapuló hatósági feltételeinek meghatározásában. Ha jogszabály adott eljárásban valamely szakhatóság közreműködését előírja, akkor az ügyben döntésre jogosult közigazgatási szerv a szakhatóság bevonása nélkül döntést nem hozhat, a szakhatóság megkeresésétől nem tekinthet el. A szakhatóság azonban nem érdemben dönti el a közigazgatási eljárás során felvetett kérdést, állásfoglalása csak az érdemi döntés alapját képezi, a végleges döntést ugyanis az ügyben döntésre jogosult közigazgatási szerv hozza meg. A szakhatóság hozzájáruló nyilatkozata tehát önmagában nem helyettesíti a hatósági engedélyt.

¹¹ Ezek: a vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvény, a termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény és az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény, valamint e törvényeket kiegészítő egyéb jogszabályok.

A szakhatóság közreműködése az eljárásban megosztott hatáskört tükröz. Az I. fokú hatóságnak a döntés meghozatalánál, a szakhatóság jogszabályon alapuló nyilatkozatát figyelembe kell vennie és feltételeit határozatában sajátjaként kell érvényesítenie, feltéve ha azok az eljárás tárgyához tartoznak és jogszerűek.

Ezek után térjünk vissza a fejezet elején felsorolt tevékenységekre.

A tereprendezés a talaj felszínének megbontásával járó olyan földmunka, amelyet nem kifejezetten az ásványi nyersanyagok kitermelése céljából végeznek, ugyanakkor a tereprendezés szükségszerűen együtt járhat ásványi nyersanyagok kitermelésével is, amelyet a tereprendezés végzésére jogosított személy kincstári jóváhagyás birtokában értékesíthet vagy hasznosíthat. Az alábbiakban ismertetésre kerülő - az 1 m mélységet meg nem haladó mértékű építési célú tereprendezés esetének kivételével - minden tereprendezés hatósági engedély köteles tevékenység.

Tereprendezés végezhető

- a) építési munkák járulékos tevékenységeként, amikor az építmény létesítése előtt vagy azzal párhuzamosan a terepet az építési terveknek megfelelően szabályozzák (építési célú tereprendezés);
- b) talajvédelmi és talajjavítási célból (melioráció), melynek során a csökkent termőképességű vagy terméketlen területeket a tereprendezéssel és egyéb eszközökkel mezőgazdasági termelésbe vonásra alkalmassá teszik, vagy azok termőképességét megnövelik (mezőgazdasági tereprendezés);
- c) egyéb területrendezési célból (pl. a közlekedési, vízügyi, stb. beruházásokhoz szükséges terep előkészítése céljából).

A különböző célú tereprendezések végzéséhez más-más hatósági engedély szükséges és ezek a tevékenységek általában eltérő hatósági feltételekkel végezhetők.

Építési célú a tereprendezés, ha az belterületen vagy külterület építési célra engedélyezett részén valamely építési munkához kapcsolódik. A telek természetes terepszintjének tartós, végleges jellegű megváltoztatása a telekhatárok melletti 3,0 m széles sávon belül, továbbá a telek egyéb részein 1,0 m-t meghaladóan csak az építési hatóság (a települési önkormányzat jegyzője) engedélye alapján végezhető. A telekhatárok melletti 3 m széles területsávot érintő tereprendezés a terepszint változás mértékétől függetlenül építési engedélyköteles munka. Az építésügyi hatóság engedélye nem menti fel az építetöt a külön jogszabályok szerint szükséges más hatósági engedélyek megszerzésének kötelezettsége alól.

A kitermelt ásványi nyersanyag után építési célú tereprendezések esetén is bányajáradékot kell fizetni, ha a kitermelt ásványi nyersanyagot üzletszerűen hasznosítják, vagy értékesítik.

Az üzletszerűség fogalmát a bányatörvény nem definiálja, erre vonatkozó definíció az egyéni vállalkozókra vonatkozó jogszabályban, illetve a büntetőjogban található¹². A fogalom analógiaként történő átvételével üzletszerűnek akkor minősíthetjük a hasznosítást, ha a tereprendező tevékenységével ellenérték fejében rendszeres hasznoszerzésre törekszik. A rendszeres hasznoszerzésre törekvést jelenti, ha a tereprendező ily módon kívánja jövedelmét, vagyónát rendszeresen kiegészíteni. Ennek tipikus esete, ha a tereprendezési tevékenység során kitermelt ásványi nyersanyagot folyamatosan mások részére valamilyen (nem pénzbeli) ellenszolgáltatás fejében adja át, anyagi gazdagodásának biztosítása érdekében.

A mezőgazdasági tereprendezés az erózió elleni védekezés földműveinek kialakításával, a mezőgazdasági művelést akadályozó terepviszonyok megváltoztatásával, a káros felszíni vízösszefolyások megszüntetésével vagy a termőréteg létrehozását szolgáló felszínalakító földmunkák végzésével a termőföld termőképességének javítására szolgál. Az ilyen célból történő tereprendezések csak az illetékes talajvédelmi hatóság¹³ engedélyével végezhetők, de e tereprendezésekre is igaz, hogy a talajvédelmi hatóság engedélye nem menti fel az engedély jogosítottját a külön jogszabályok szerint szükséges egyéb hatósági engedélyek megszerzésének kötelezettsége alól.

A mezőgazdasági tereprendezések engedélyezése során követendő irányelv, hogy az ilyen tereprendezések általában földtömeg-egyenleg biztosításával is megoldhatók és csak kivételes esetben indokolt olyan módon történő végzésük, amely a kitermelt ásványi nyersanyagok értékesítését vagy más területen történő hasznosítását eredményezi. A tényleges céljaikat tekintve ásványi nyersanyagok kitermelésére irányuló tevékenységek még abban az esetben sem minősíthetők mezőgazdasági tereprendezésnek, ha azok eredményeképpen a termőföld művelhetősége kedvezőbbé válik és termőképessége is növekszik.

Ha a tervezett tereprendezés során többletanyag keletkezik és annak értékesítését vagy másik ingatlan területén történő hasznosítását tervezik, akkor a talajvédelmi hatóság az engedélyezési eljárásba a bányakapitányságot szakhatósággként vonja be.

A termőföldről szóló törvény nem szabályozza külön a mezőgazdasági művelésre nem alkalmas, művelés alól kivett területeken végzett tevékenységekre vonatkozó feltételeket, de a talajvédelmi hatóságok általános földvédelmi hatáskörük révén ezekben az esetekben is a rendelkeznek engedélyező hatáskörrel.

A vizek medrének vízgazdálkodási célból végzett alakítása csak akkor nem tartozik a Bányatörvény hatálya alá rendelt torlatból vagy hordalékból történő ásványi nyersanyag kitermelés körébe, ha célja kizárólagosan a vizek medrének mederalakítási (vízgazdálkodási, folyószabályozási) célzatú szabályozása. A felszín alatti vizek kutatására és kitermelésére, valamint a vizek medrének kotrására, tavak létesítésére ez esetben vízjogi engedély alapján

¹² Lásd az 1978. évi IV. törvény (Btk.) 137. § 7. pontját, illetve az 1990. évi V. törvény 2. § (1) bekezdését.

¹³ A Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal illetékes Növény és Talajvédelmi Igazgatósága

kerülhet sor, amelyet a területileg illetékes vízügyi hatóságtól¹⁴ kell megkérni. Az engedélyezési eljárásban a bányakapitányság szakhatóságként működik közre.

Az ásványi nyersanyag kitermelés nem képezheti e tevékenységek célját, pusztán a tevékenység szükségeszerű következménye lehet. Ha a tevékenység célja a vizek medrét alkotó ásványi nyersanyagok kitermelése és hasznosítása (pl. építőipari célú mederkotrás, egyéb ipari célú kotrási tevékenység), akkor hordalékból történő kitermelésnek minősül és a bányatörvény hatálya alá tartozó bányászati tevékenységek körébe tartozik. A gyakorlatban a vízügyi hatóság általában ott engedélyez mederkotrás tevékenységet, ahol arra mederszabályozási okokból egyébként is szükség van, ezért a kotrás hordalékból történő kitermelésként minősített bányahatósági engedélyezésére még nem volt példa.

A meder vízgazdálkodási célú alakítása során végzett anyagkitermelés vízimunkának minősül. Természetesen ez esetben is bányajáradékot kell fizetni a kitermelt ásványi nyersanyagok értékesítése vagy üzletszerű hasznosítása esetén.

A Bányatörvény a felsorolt hatósági engedélyek nélkül vagy attól eltérően folytatott tevékenységek során végzett ásványi nyersanyag kitermeléseket jogosulatlan bányászati tevékenységnek minősíti és az ilyen tevékenység végzőjét szigorúan szankcionálja.

A fejezetben eddig felsorolt tevékenységek további közös jellemzője, hogy a kitermelt ásványi nyersanyagok feletti tulajdoni viszonyok változatlanok maradnak, azok továbbra is állami tulajdonban maradnak, és kincstári vagyont képeznek. Ha az engedélyes a kitermelt ásványi nyersanyagot üzletszerűen hasznosítani vagy értékesíteni kívánja, ahhoz előzetesen meg kell szereznie a kitermelt ásványi nyersanyag tulajdonjogát. Az Államháztartási törvény előírásai szerint, ehhez be kell szereznie a Kincstári Vagyoni Igazgatóság jóváhagyását és meg kell fizetnie az Igazgatóság által ennek ellenértékéért meghatározott térítést¹⁵.

Az előzőekben felsoroltaktól eltérően speciális szabályok vonatkoznak a gyorsforgalmi utak földművei (töltései) megépítéséhez szükséges célkitermelőhelyeken folytatott ásványi nyersanyag kitermelő tevékenységekre¹⁶. A gyorsforgalmi utak földművei (töltései) megépítéséhez szükséges homok, kavics és agyag ásványi nyersanyag - ideértve mindezek változatait és keverékeit is - (a továbbiakban együtt: töltésanyag) kitermelésére ugyanis a jogerős útépítési engedélyben megállapított nyomvonal 10-10 km szélességű környezetében ún. célkitermelőhely létesíthető. A célkitermelőhely létesítését az építető vagy a gyorsforgalmi út megépítése tekintetében az építetővel szerződéses jogviszonyban álló más vállalkozó kérelmére a Magyar Bányászati és Földtani Hivatal a kérelemhez mellékelt komplex művelési terv jóváhagyásával engedélyezi. Célkitermelőhely létesítése nem

¹⁴ A területileg illetékes Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség.

¹⁵ Lásd az 1992. évi XXXVIII. törvény 109/K §, valamint az 58/2005. (IV. 4.) Korm. rendelet 25-31. §-ok előírásait.

¹⁶ Lásd a Magyar Köztársaság gyorsforgalmi közúthálózatának közérdekűségéről és fejlesztéséről szóló 2003. évi CXXVIII. törvény III/A. fejezetének előírásait.

engedélyezhető külszíni művelésre megállapított bányatelek területén, illetve vízbázisok védőterületén, védett természeti területeken és védetté nyilvánított régészeti lelőhelyeken, továbbá a célkitermelőhelyet úgy kell kialakítani, hogy annak művelési mélysége legfeljebb egy méterre közelítse meg a megelőző 20 év átlagából számított maximális talajvízszintet.

A célkitermelőhelyről kitermelt töltésanyag az állam tulajdonában marad, felette az engedélyes tulajdonjogot nem szerezhetsz. A célkitermelőhelyről kitermelt töltésanyag kizárólag a jogszabály mellékletében felsorolt gyorsforgalmi utak földművei (töltései) megépítéséhez használható fel és kereskedelmi forgalomba nem hozható.

1.4. A bányászati jog terjedelme és megszerzésének jogszabályi lehetőségei

A bányászati jog lényegét tekintve az a jogosítvány, amely meghatározott jogcímen, meghatározott személyt feljogosít arra, hogy adott területen található (kimutatott), vagy remélt ásványi nyersanyag vonatkozásában bányászati tevékenységet végezzen. A bányászati jogosultság tehát egyrészt térben lehatárolt, másrészt mindig meghatározott ásványi nyersanyagra vagy nyersanyagokra terjed ki. A térbeli lehatároltság azt jelenti, hogy a jogosult által végezhető bányászati tevékenység minden esetben a földkéregben előzetesen kijelölt hasáb alakú térrészen belülre (a kutatási adomány vagy a bányatelek területére) korlátozódik.

A bányászat joga elvileg egyedül az ásványi nyersanyagok felett kizárólagos tulajdonjoggal rendelkező államot illetné meg, de az állam meghatározott jogcímenek a bányászat jogát erre feljogosított személyeknek (magánszemélyeknek, illetve gazdálkodó szervezeteknek), az ún. bányavállalkozóknak engedi át.

Az állam általában nem az általa létrehozott szervezetek útján kíván bányászati tevékenységet végezni, hanem a vállalkozás szabadságának biztosításával kívánja lehetővé tenni a bányászati tevékenységek végzését. Ennek megfelelően Magyarországon bármely belföldi gazdálkodó szervezet, külföldi gazdálkodó szervezet¹⁷ belföldi fióktelepe, vagy bármely vállalkozásra jogosult természetes személy szabadon, azonos feltételekkel szerezhetsz bányászati jogot. Ebből a szempontból gazdálkodó szervezetnek minősül az állami vállalat, az egyéb állami gazdálkodó szerv, a szövetkezet, a gazdasági társaság (részvénytársaság, korlátolt felelősségű társaság, közkereseti társaság vagy betéti társaság), a közhasznú társaság, az egyesülés, az egyes jogi személyek vállalata, a leányvállalat, a pénztintézet, a külföldi székhelyű vállalkozás magyarországi fióktelepe, a vízgazdálkodási társulat, az egyéni vállalkozó és a mezőgazdasági vállalkozó¹⁸.

¹⁷ Magyarországon kívüli székhelyű vállalkozás.

¹⁸ Lásd az 1959. évi IV. törvény (Ptk) 685.§ c) pontjának és az 1999. évi CXXI. törvény 2.§ a) pontjának előírásait.

A belföldi gazdasági társaságok a cégbírósi bejegyzéssel jönnek létre, annak megtörténteig pedig ún. előtársaságként működhetnek. Előtársaság üzletszerű gazdasági tevékenységet csak a gazdasági társaság cégbejegyzése iránti kérelem benyújtását követően folytathat, azzal a megszorítással, hogy a cégbejegyzési hatósági engedélyhez kötött tevékenységet - ilyen a bányászati tevékenység is - nem végezhet¹⁹.

Bányászati jogot a cégbejegyzés alatt álló gazdasági társaság is szerezhethet, de a bányászati tevékenység végzésére jogosító bányahatósági engedély²⁰ csak a már bejegyzett gazdasági társaság részére adható ki, illetve a bányászati tevékenység is csak a bejegyzést követően végezhető.

Külföldi vállalkozás csak Magyarországon nyilvántartásba vett fióktelepe útján végezhet vállalkozási (bányászati) tevékenységet²¹. A fióktelep a cégnyilvántartásba történő bejegyzéssel jön létre és a vállalkozási tevékenységét csak a cégbejegyzést követően kezdheti meg.

Természetes személy abban az esetben szerezhethet bányászati jogot, ha rendelkezik egyéni vállalkozói igazolvánnyal, amely a bányászati tevékenység végzésére őt feljogosítja. Bármely belföldi vagy külföldi állampolgár gazdasági tevékenysége ugyanis egyéni vállalkozásnak minősül. Gazdasági tevékenységen az üzletszerűen – ellenérték fejében, nyereség- és vagyonszerzés céljából, rendszeresen – folytatott termelő- vagy szolgáltató tevékenységet értjük²².

Az egyéni vállalkozó tevékenységét csak az ún. egyéni vállalkozói igazolvány birtokában kezdheti meg, és az abban meghatározott tevékenység keretei között folytathatja²³.

A bányászati jogot csak a bányatörvényben meghatározott jogcímeken lehet megszerezni. Önmagában pl. az a tény, hogy valaki olyan ingatlan tulajdonosa, melynek területén korábban ásványi nyersanyag kitermelést végeztek és a terület az ingatlan-nyilvántartásban „anyagbánya”-ként, „anyagödör”-ként vagy más mezőgazdasági művelés alól kivont területként szerepel, még nem jelenti azt, hogy jogosulttá válik a kitermelés folytatására.

Bányászati jogosultságot jelenleg alapvetően két módon lehet szerezni:

- a) új bányatelek megállapításával,
- b) meglévő bányatelekben megnyilvánuló bányászati jog átruházás eredményeképpen történő megszerzésével.

¹⁹ Lásd a 2006. évi IV. törvény 15. § (3) bekezdésének előírását.

²⁰ A műszaki üzemi tervet engedélyező határozat.

²¹ Lásd az 1997. évi CXXXII. törvény 3. §-át.

²² Lásd az 1990. évi V. törvény 2. § (1) bekezdésében foglaltakat.

²³ Lásd az 1990. évi V. törvény 4. § (1) és 8. § (1) bekezdésében foglaltakat.

1.4.1. A bányászati jog megszerzése bányatelek megállapításával

A bányatelek megállapításával új területek (ásványi nyersanyag előfordulások) felett jön létre bányászati jogosultság. Bányatelek megállapítására abban az esetben kerülhet sor, ha a területen előforduló ásványi nyersanyag-vagyon meghatározásra került és a megállapításnak jogszabályi, illetve egyéb figyelmet érdemlő érdekből származó akadályai nincsenek. A bányatelek megállapításával részletesen a 2.3. fejezet foglalkozik.

A bányatörvény szerint az ásványi nyersanyag előfordulások, elsősorban nemzetgazdasági szempontok figyelembevételével két kategóriába, a zárt és nyílt területek körébe sorolhatók be.

A törvény zárt terület alatt a Magyar Bányászati és Földtani Hivatal által kijelölt, koordinátákkal lehatárolt olyan területet ért, amely meghatározott ásványi nyersanyag kutatása, feltárása, kitermelése céljából koncessziós pályázatra jelölhető ki. A koncesszióra kijelölt, zárt területre koncesszió nélkül kutatási jog nem adományozható, bányatelek nem állapítható meg.

A koncesszió fogalma alatt valamely állami monopoltevékenység végzésének nem állami gazdálkodó szervezetek részére történő átengedését értjük. A koncesszió elnyeréséhez először általában a koncesszió lényeges feltételeit meghatározó pályázatot kell elnyerni, majd ezt követi a koncessziós szerződés megkötése az állami monopólium (esetünkben az ásványi nyersanyagok tulajdonjogi) jogosultjával.

Természetesen egy adott terület zárttá nyilvánítása önmagában még nem jelenti azt, hogy a területen meglévő ásványi nyersanyag előfordulás koncessziós pályázatra alkalmas. Az alkalmasság általában csak tételes és kimerítő vizsgálatok alapján dönthető el.

A zárt terület fogalmkörébe tartozik a felsoroltak mellett a bányászati joggal már lefedett terület is az adott ásványi nyersanyag vonatkozásában. Itt a zárt minősítés fogalmilag azt jelenti, hogy mindaddig, amíg egy bányavállalkozó bányászati joga egy ásványi nyersanyag előfordulás tekintetében az adott területen fennáll, addig más személy ugyanarra az előfordulásra bányászati jogot nem szerezhet.

Lényeges tehát, hogy a zártság nem csak az adott terület térbeli kiterjedéséhez, hanem az azon belül meghatározott ásványi nyersanyaghoz is kötött. Ezáltal előfordulhat, hogy több bányavállalkozónak is bányászati joga van ugyanarra a területre, de különböző ásványi nyersanyagokra vonatkoztatva.

Az előbbiekkal szemben nyílt területnek tekintendő minden olyan terület, amely meghatározott ásványi nyersanyag vonatkozásában nem minősül zárt területnek. Nyílt területen a bányászat un. liberalizált tevékenységként, hatósági engedéllyel bárki által gyakorolható. A tevékenységek liberalizálása fogalmilag azt jelenti, hogy ágazati törvények

(így pl. a bányatörvény) egyes tevékenységtípusok folytatását koncessziós pályázat kiírása, illetőleg koncessziós szerződés megkötése nélkül is lehetővé tehetik. Jelenleg néhány, már korábban koncesszióba adott területet nem számítva, Magyarország teljes területe minden ásványi nyersanyag vonatkozásában nyílt területnek minősül, de e fejezetben célszerű röviden összefoglalni a koncessziós pályázatokra és szerződésekre vonatkozó előírásokat is.

A Koncesszióról szóló törvény²⁴ előírásai szerint az állam a bányászati tevékenységek, illetve a jogszabály alapján kizárólagos állami tevékenységek körébe sorolt egyéb tevékenységek²⁵ gyakorlásának jogát időlegesen koncessziós szerződéssel a koncessziós pályázat nyertesének átengedheti.

A koncessziós pályázati kiírásban az államot képviselő bányászati ügyekért felelős miniszter²⁶ azokat a zárt területeket hirdetheti meg, amelyeken az ásványi nyersanyag bányászata kedvezőnek ígérkezik. A miniszter a rendelkezésre álló földtani adatok, az előfordulás egyéb jellemzői, továbbá a vállalkozói kezdeményezések alapján veheti számításba a koncesszióra kijelölhető zárt területeket.

A pályázati kiírás tartalmazza

- a) a pályázatra bocsátott terület térbeli lehatárolását annak feltüntetésével, hogy a területen vagy annak egy részén harmadik személy szerzett-e már jogot valamely ásványi nyersanyag bányászatára, vagy a törvény hatálya alá tartozó más tevékenység gyakorlására;
- b) a koncesszióköteles tevékenység meghatározását;
- c) a koncessziós tevékenység szakmai, környezetvédelmi, földügyi, vízügyi, közegészségügyi, egészségvédelmi, természet- és tájvédelmi követelményeit, valamint a követelmények teljesítésére szolgáló biztosíték-adási kötelezettségeket;
- d) a benyújtandó munkaprogram főbb tartalmi követelményeit;
- e) a pályázaton való részvétel feltételeit;
- f) a koncesszió elnyerése esetén az e törvény alapján teljesítendő fizetési kötelezettségeket;
- g) a koncessziós tevékenységgel érintett terület tájrendezésére, helyreállítására vonatkozó kikötéseket és a kötelezettség teljesítésére szolgáló esetleges biztosítékok (pl. óvadék letétbe helyezése, felelősségbiztosítás megkötése) meghatározását;
- h) a pályázatok elbírálásának szempontjait;
- i) a koncessziós társaság alapítási kényszerére vonatkozó tájékoztatást;

²⁴ 1991. évi XVI. törvény.

²⁵ A bányatörvény hatálya alá sorolt tevékenységek közül a kőolaj, kőolajtermék, illetve – a földgáz kivételével – az egyéb szénhidrogén gázok csővezetéken történő szállítása, illetve az e célra szolgáló vezetékek létesítése és üzemben tartása minősül kizárólagos állami tevékenységnek.

²⁶ A gazdasági és közlekedési miniszter.

- j) mindazokat a további feltételeket, kikötéseket, amelyeket a koncessziós szerződés megkötésekor vagy a szerződésben célszerű rendezni.

A pályázatok értékelésére a Magyar Bányászati és Földtani Hivatal elnöke Minősítő Bizottságot hoz létre. A Minősítő Bizottság tagja:

- a) a Belügyminisztérium,
- b) az Egészségügyi Minisztérium,
- c) a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium,
- d) a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium,
- e) a Honvédelmi Minisztérium,
- f) a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium,
- g) a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma,
- h) a Pénzügyminisztérium és

képviselője.

A pályázatok értékelése alapján a koncesszió megadásáról a miniszter dönt, majd a pályázat eredményét nyilvánosságra hozza és arról valamennyi pályázót értesíti. A bányászati koncessziós szerződést a miniszter írja alá. A koncessziós szerződés 35 évi időtartamra köthető, amely egy alkalommal, legfeljebb a koncessziós szerződés időtartamának felével, meghosszabbítható. A koncessziós szerződésben meg kell állapodni a munkaprogram tartalmában és a teljesítésére szolgáló biztosítékokban. A szerződésben a miniszter kikötheti a munkaprogram befejezéséhez szükséges költségek megtérítését is arra az esetre, ha a koncesszió jogosultja az elfogadott munkaprogramban vállalt kötelezettségét valamely okból nem teljesíti.

Ha a koncessziós szerződés eltérően nem rendelkezik, a koncessziós szerződés alapján megépített külszíni létesítmények az üzembe helyezés időpontjával a koncesszor (a koncessziós szerződésben feljogosított bányavállalkozó) tulajdonába kerülnek. Ha azonban a koncessziós szerződés megszűnésekor a létesítmények tovább nem üzemeltethetők, a bányavállalkozó köteles azokat elbontani és a területet rendeltetésszerű használatra alkalmas állapotban helyreállítani.

A koncessziós pályázat nyertese köteles a koncessziós tevékenység gyakorlására belföldi székhelyű gazdasági társaságot vagy magyarországi fióktelepet²⁷ alapítani. A bányászati tevékenység akkor kezdhető meg, ha a koncesszor ezt igazolja. A koncesszió köteles tevékenység végzésének további feltétele, hogy a koncesszió jogosultja a tevékenység végzéséhez szükséges hatósági engedélyekkel rendelkezzen.

²⁷ Lásd az 1997. évi CXXXII. törvény fióktelepekre vonatkozó előírásait.

Ha a koncesszió jogosultja a szerződésben meghatározott határidőn belül, legkésőbb azonban a bányatelek megállapításától számított 5 éven belül az ásványi nyersanyag kitermelést nem kezdi meg, a kiesett bányajáradék pótlására a szerződésben meghatározott térítést köteles megfizetni. Ha a térítésfizetési kötelezettségnek nem tesz eleget, a koncesszió ex lege megszűnik.

A bányászati jog koncessziós szerződés alapján történő megszerzése a zárt minősítésű területeken történő bányászati jog szerzés egyik módja, de a vállalkozói kezdeményezések alapján elvileg sor kerülhet koncessziós szerződés megkötésére nyílt területen is.

A Koncesszióról szóló törvény alapján a bányászati tevékenység folytatására jogosult lehet az állam által e célból létrehozott, az állam többségi részesedésével működő gazdálkodó szervezet is. Az ilyen gazdálkodó szervezet zárt területen is mentesül a koncessziós szerződéskötési kötelezettség alól, ezért mind a zárt, mind pedig a nyílt területen a bányászati tevékenységet hatósági engedélyek alapján végezheti. Ebbe a körbe tartoznak azok a gazdasági társaságok, melyekben az állam többségi tulajdonnal, illetve többségi szavazati joggal, vagy tartós állami kisebbségi tulajdon esetén ún. szavazats többségi részvénnel rendelkezik.

Az önkormányzatok közüzemeit a bányászati tevékenység szempontjából szintén a fentiekkel azonos jogok illetik meg. Önkormányzati közüzemnek²⁸ minősül minden olyan közüzemi célra alapított gazdálkodó szerv, amelynek felügyeletét 1991. 09. 01.-én már önkormányzat gyakorolta, vagy amelyet ezen időpontot követően az önkormányzat alapított. Önkormányzati közüzemet közüzemi célra lehet alapítani, alapvetően a közszükségletet kielégítő alapvető szolgáltatások folyamatos biztosítására. Ilyen közüzemi cél lehet pl. a személyszállítás, az energiaszolgáltatás, a vízellátás, a csatornázás, a távfűtés és a melegvíz szolgáltatás, a köztisztasági szolgáltatás és minden egyéb város- és községgazdálkodási szolgáltatás, amely közszükségletek kielégítését szolgálja. Az önkormányzati közüzem akkor szerezhethet alanyi jogon bányászati jogot, ha megszerzi az ehhez szükséges hatósági engedélyeket.

Az önkormányzat közüzeme nem tévesztendő össze magával az önkormányzattal. Az önkormányzat nem kérhet és nem is kaphat bányászati jogosultságot, mert esetében nem gazdálkodó szervezetről van szó és az állam az ásványi nyersanyagok és a geotermikus energia tulajdonjogát nem adta az önkormányzatok tulajdonába.

Nyílt területeken a bányászat állami monopóliumát a bányatörvény liberalizálta, ezzel szabad kutatási és kitermelési lehetőséget biztosított valamennyi bányavállalkozás részére. A bányakapitányságtól kérelemre kutatási engedélyt kaphat bárki, aki vállalja a szakszerű kutatás végrehajtását, viseli annak kockázatát és a tevékenységgel okozott károk megtérítéséhez megfelelő biztosítékot igazol. Eredményes kutatást követően, ha a kutató

²⁸ Lásd az 1991. évi XXXIII. törvény 38.§ (4) bekezdésében, illetve 52.§ e) pontjában foglaltakat.

kutatási zárójelentéssel igazolja, hogy a kutatási terület ásványvagyonnal rendelkezik, a kutatás engedélyese kizárólagos jogot nyer a kitermelés jogát biztosító bányatelek megállapítását kérni a bányahatóságtól. A megállapított bányatelek jogosítottjának kizárólagos joga, hogy a bányatelekben lekött ásványi nyersanyagvagyonot jóváhagyott műszaki üzemi tervek alapján szakszerűen feltárja, kitermelje, értékesítse, hasznosítsa. E jogait, felelősségét és kötelezettségeit a bányatörvény tételesen meghatározza.

1.4.2. A bányászati jog megszerzése átruházással, illetve jogutódlással

A bányatörvény lehetővé teszi, hogy a bányászati tevékenységre jogosult bányavállalkozó a bányászati jogosultságát a tevékenység bármely szakaszában - kutatás, feltárás, kitermelés, szüneteltetés, bányabezárás és tájrendezés - a bányászati jogosultságát másra átruházza.

A zárt, illetve nyílt területeken hatósági engedély (kutatási adomány, illetve bányatelek megállapító határozat) alapján szerzett bányászati jogok átruházásának törvényi feltételei azonosak, de az eljárás eltérő. Koncesszió átruházása esetében a bányászati jog átruházásához a bányászati ügyekért felelős miniszter, míg a hatósági engedély alapján gyakorolt bányászati jog átruházásához a bányakapitányság hozzájárulása szükséges.

A hozzájárulás mindkét esetben akkor adható meg, ha a bányászati jog átvevője

- a) szerződésben, illetve közokiratban vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratban nyilatkozik az átadót terhelő valamennyi kötelezettség átvállalásáról;
- b) az a) pontban felsorolt kötelezettségek mértékével arányos biztosíték nyújtására vonatkozó ajánlatot terjeszt elő;
- c) igazolja, hogy a bányászati tevékenység gyakorlására jogszabályban előírt szakmai, személyi, pénzügyi feltételek teljesítésére alkalmas;
- d) megállapodik az átadó által megépített bányászati létesítmények tulajdoni, használati jogának rendezésében.

A bányászati jog átruházással történő megszerzését szokás származékos jogszerzésnek is nevezni, mert itt a bányavállalkozó bányászati jogát nem közvetlenül az államtól, hanem egy már korábban bányászati jogot szerzett személytől szerzi meg.

A bányászati jog átruházása során a bányavállalkozót megillető jogokat és kötelezettségeket nem lehet egymástól különválasztani, részleges átruházásra nem kerülhet sor. Csak valamennyi jog és kötelezettség együttesen ruházható át. Lehetőség van azonban a bányászati jog átruházására akkor is, amikor ténylegesen jogosultság már nem áll fenn és leginkább csak kötelezettségekben nyilvánul meg a bányászati jogosultság. Ilyen eset lehet pl., ha a bányatelek területén az ásványvagyon már teljes mértékben kitermelésre került és a

bányászati jog átvevője a bányabezárási és a tájrendezési kötelezettségek végrehajtását vállalja magára a rendezett ingatlan utólagos hasznosíthatósága érdekében.

A gazdasági társaságokról szóló törvény átalakulási szabályainak²⁹ megfelelően egy bányászati jogosultsággal rendelkező gazdasági társaság átalakulásával a létrejövő új társaság egyetemleges jogutódlással megszerzi az átalakulás eredményeképpen megszűnő társaság bányászati jogait is. Hasonló átalakulás jöhet létre a társaságok egyesülése, szétválása vagy egyik társaság másikba történő beolvadása eredményeképpen is. Valamennyi származékos jogszerzésre vonatkozik ugyanakkor a „nemo plus iuris...” klasszikus jogelvé, mely szerint senki sem ruházhat át másra több jogosultságot, mint amellyel önmaga is rendelkezik.

A bányászati jog átruházásához hozzájáruló, illetve a jogutódlást regisztráló bányahatósági határozat jogerőre emelkedéséig a bányászati jog még az átadót illeti meg és a bányászati tevékenységekből származó kötelezettségek is őt terhelik. Az átruházásról szóló megállapodás megkötésének időpontjától a hatósági hozzájárulás megadásáig vagy megtagadásáig a felek a megállapodásban rögzített nyilatkozataikhoz kötve maradnak. A hozzájárulás megadásával az átruházási megállapodás (szerződés) a megkötésének időpontjától kezdődő hatállyal válik érvényessé³⁰.

1.5. A bányavállalkozó alapvető jogai, kötelességei és felelőssége

Minden jogosultságból annak címzettjét megillető jogok és az őt terhelő kötelezettségek származnak. A jogok és kötelezettségek egységes egészet alkotnak, nem választhatók külön egymástól. Ez az alapelv egyértelműen leginkább a bányászati jog átruházásakor mutatkozik meg, amelynek során a bányavállalkozót megillető minden jogot és terhelő valamennyi kötelezettséget csak együttesen lehet a másik félre átruházni. A bányakapitányságok csak akkor járulnak hozzá a bányászati jog átruházásához, ha a követelmény teljesülése az átruházási megállapodásból egyértelműen kitűnik.

A bányavállalkozót megillető jogosultságok és az őt terhelő legfontosabb kötelezettségek a Bányatörvény, illetve végrehajtási rendelete különböző előírásai alapján - a teljességre törekvés igénye nélkül - az alábbiak szerint foglalhatók össze.

A bányászati jogból fakadó legfontosabb jogosultság, hogy a bányavállalkozó kizárólagosan jogosult az érintett hatóságok által kiadott engedélyek szerint a bányászati tevékenységet gyakorolni, illetve a tevékenységhez szükséges létesítményeket megépíteni és használni.

²⁹ Lásd a 2006. évi IV. törvény 69-86. §-inak előírásait.

³⁰ Lásd a Polgári Törvénykönyv 215.§-ának előírásait és a hozzájuk fűzött magyarázatot.

Jogosult továbbá bányászati jogának más ásványi nyersanyagokra történő kiterjesztését kezdeményezni, bejelentési kötelezettségének teljesítése mellett az ásványvagyonra vonatkozó egyes adatokat üzleti titokként kezelteni, valamint az egyes bányászati tevékenységek elvégzésére a szakmai követelményeknek megfelelő vállalkozót igénybe venni. E mellett a bányászati tevékenységekkel érintett ingatlanok rendeltetésszerű használatát nem akadályozó tevékenységeket végezhet, az ingatlan területére szolgálat alapítását igényelheti vagy az ingatlan kisajátítását kezdeményezheti és a bányatelek határai között fekvő ingatlanon építési tilalom, illetve korlátozás elrendelését kérelmezheti, stb.

A bányavállalkozó jogosultságaival szervesen összefüggő és attól elválaszthatatlan alapvető kötelezettsége, hogy a bányászati tevékenységet jóváhagyott műszaki üzemi terv alapján, az emberi élet, az egészség, a környezet és a tulajdon védelmének, valamint az ásvány- és geotermikus energiavagyon gazdálkodási követelmények érvényesülésének biztosításával végezze. Köteles továbbá a jogszabályokon alapuló műszaki-biztonsági szabályzatok előírásait megtartani, a kitermelt ásványi nyersanyag után az államot megillető bányajáradékot bevallani és megfizetni, a bányauzembben felelős műszaki vezetőt és helyettes kijelölni, több bányavállalkozó által végzett összefüggő ásványi nyersanyag lelőhely együttes kitermelése esetén tevékenységét az érdekelt bányavállalkozókkal összehangolni, a bányászati tevékenység hatásától a védendő létesítményeket és területeket védőpillérrel megóvni, továbbá az okozott bányakárokat megtéríteni, stb.

A bányatörvény hatálya alá tartozó tevékenységekkel okozott károkért fennálló felelősségnek három alakzatát különböztetjük meg:

- a) A bányászati tevékenységnek nem minősülő tevékenységekkel okozott károkra többnyire a polgári jog általános felelősségi szabályai vonatkoznak. A Polgári Törvénykönyv általános felelősségre vonatkozó előírása szerint, aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az adott helyzetben elvárható. A károkozó felelőssége tehát csak abban az esetben és olyan mértékben állapítható meg, amikor és amennyiben az általa kifejtett magatartás neki felróható. Minden más esetben - amennyiben bizonyítani tudja „véltenséget” - mentesül a kártérítési felelősség alól.
- b) Az esetek többségében a Bányatörvény hatálya alá tartozó tevékenységek végzője, valamint a bányászati tevékenységet végző bányavállalkozó nem az általános, hanem a fokozott veszéllyel járó tevékenységekre vonatkozó polgári jogi felelősség szabályai szerint felel. Ez annyiban szigorúbb az előző felelősségi alakzatnál, hogy leszűkül a felelősség alóli kimentés lehetősége. Ebben az esetben a mentesüléshez nem elég annak bizonyítása, hogy a károkozó úgy járt el, ahogy az adott helyzetben elvárható, hanem két tényt kell együttesen alátámasztania: nevezetesen, hogy a kárt elháríthatatlan ok idézte elő és ez az ok kívül esik az általa kifejtett (a fokozott

veszéllyel járó) tevékenység körén. Az ilyen károkozásért nem a kárt ténylegesen okozó személy felel, hanem aki az üzemet működteti, fenntartja, illetve akinek érdekében az üzem működik és aki az üzemre vonatkozó alapvető döntéseket hozza.

- c) A legszigorúbb felelősségi alakzatot a bányavállalkozó bányakárokért fennálló felelőssége képezi. A Bányatörvény a bányászati tevékenységgel, valamint a geológiai képződmények és szerkezetek földtani kutatásával a más tulajdonában álló ingatlanban, épületben, az ingatlan egyéb alkotórészében és tartozékában okozott, továbbá a vízelvonás folytán keletkezett károk megtérítésére - ide értve a károk megelőzésére, csökkentésére és elhárítására fordított kiadásokat is - bányakártalanítás jogcímén a bányavállalkozót, illetve a földtani kutatást végzőt kötelezi. Amennyiben a bányászati tevékenység és a bekövetkezett kár között okozati összefüggés állapítható meg, a felsorolt esetek körében a bányákra vonatkozó előírások szerint kell eljárni.

A bányavállalkozó bányakárokért fennálló felelőssége további figyelmet érdemel.

A bányászati tevékenységgel okozott bányakár általában nem kapcsolódik jogellenesen (jogsabályi előírásba ütköző módon) végzett tevékenységhez, ezért a bányatörvény kártalanítás - nem pedig a jogellenesen okozott károk esetére vonatkozó kártérítés - megfizetésére kötelezi a bányavállalkozót. A bekövetkezett kárnak bányakártalanítás jogcímén természetesen csak az a része térítendő meg, amely a bányászati tevékenységre vezethető vissza (okozati összefüggésben áll vele). Ennek során az ingatlanban³¹ és annak egyéb alkotórészeiben, tartozékaiban bekövetkező bányakárokat is meg kell térítenie. Nem kell megtéríteni viszont a kárnak azt a részét, amely a károsult magatartására vezethető vissza.

Mindezek alapján bányakárnak számít többek között a talaj állékonyságának vagy a talajvíz szintjének megváltozása, a talaj alkotórészeire történő egyéb hatás, az ingatlan megsüllyedése, a növényzetre kiható káros hatás, forrás, kút, vízfolyás vagy tó kiszáradása, elszennyeződése, a vízfolyás megváltozása, az épületek és egyéb építmények megcsúszása, megrepedezése vagy szakadása. Emellett bányakárnak minősül az ingatlan vízzel való elöntése, belvíz okozása, továbbá az ingó dolgokban (pl. lakásberendezési tárgyak) állagában bekövetkezett kár, feltéve, hogy az a bányászati tevékenységre vezethető vissza. Bányakárnak minősülhet továbbá a bányában vagy hányón keletkezett tűz idegen ingatlanra történő áttérjedése, illetve a szikra okozta kár, valamint ha a bányavállalkozó az idegen ingatlant jogcím nélkül veszi igénybe bányászati tevékenysége végzéséhez és ennek során kárt okoz. Bányakárként kell megtéríteni azokat a kiadásokat is, amelyeket az ingatlan tulajdonos vagy más személy a kár megelőzésére vagy elhárítására fordított.

³¹ Az ingatlan fogalmához tartozik a telek (föld) és mindaz, ami a földdel tartós kapcsolatban van, pl. épület, fák, stb.

A bányakár felelősség a veszélyes üzem üzembentartóját is meghaladó, közel abszolút jellegű felelősség, ami azt jelenti, hogy ha a bányászati tevékenység és a kár között az okozati összefüggés megállapítható, csak egyetlen kimentési ok alapján mentesülhet a bányavállalkozó a kártalanítási kötelezettség alól. Nevezetesen: ha a kár olyan épületben következik be, amelyet a bányaművelésre fenntartott területen vagy bányatelek határain belül építési engedély nélkül vagy az engedélyben - a kármegelőzés érdekében - megszabott feltételek megsértésével létesítettek.

Egészben vagy részben (kármegosztás) nem jár kártalanítás abban az esetben sem, ha a károsult a kár elhárítására vagy csökkentésére vonatkozó polgári jogi kötelezettségeinek nem tett eleget és nem úgy járt el, ahogy az adott helyzetben ez tőle általában elvárható lett volna. A kármegosztás megállapításának van helye ezen kívül akkor is, ha a károsult az építményt neki felróható hibákkal építtette meg (pl. nyilvánvaló alapozási hibák) és megállapítható, hogy építési hiba nélkül bányakár nem is következett volna be vagy a bányakár mértékét maguk az építési hibák növelték, továbbá ha az építés során figyelmen kívül hagyta a jogszerűen végzett bányászat előrelátható hatásait.

A bányakártalanítást - ha a bányavállalkozó és az ingatlantulajdonos másként nem állapodik meg - pénzben kell megfizetni. A bányakárt szenvedő ingatlantulajdonosnak kártalanítási igényével közvetlenül a bányavállalkozóhoz kell fordulnia. A bányavállalkozó köteles megkísérelni az egyezség létrehozását az esedékessé vált kártalanítás módjában és mértékében, továbbá a megtérítés esedékességében. Megegyezés hiányában a bányavállalkozó - a kártalanítás esedékessé válásától számított 30 napon belül - köteles szakértői véleménnyel alátámasztott összegű kártalanítást fizetni a károsultnak. Ha a bányavállalkozó ezt a határidőt elmulasztja, továbbá ha a károsult a kifizetett kártalanítást meghaladó többletkártalanítási igényt támaszt, akkor a károsult bírósághoz fordulhat, polgári peres eljárás lefolytatása keretében kérve kártalanítási igényének elbírálását. Az eljárás során a kártalanítást igénylőnek kell bizonyítania a bányakár tényleges bekövetkezését és mértékét. A bányakárokat elismerő egyezség megkötése, illetve az ennek hiányában megindított bírósági eljárás a felek között fennálló polgári jogi jogviszonyon alapul, amelyben a bányászati tevékenységek hatósági felügyeletét ellátó bányahatóság nem vesz részt.

A bányavállalkozó felelős a jogelődje által folytatott bányászati tevékenységből fakadó bányakárokért is.

Ha a bányakárt több bányavállalkozó, pl. együttes kitermelési kötelezettség keretében végzett bányászati tevékenysége okozza, akkor a kártalanítási kötelezettség egyetemleges, vagyis mindegyik bányavállalkozó a károsulttal szemben az együttesen okozott egész kárért felel. Az egyetemlegesen kötelezettek egymás közötti megtérítés iránti követelése ugyanakkor nem bányakártalanítási követelés. Az egyetemleges felelősség alapfeltétele, hogy a több bányavállalkozó által végzett bányászati tevékenység eredményeképpen bekövetkezett kár egységes legyen.

A bányakárnak nem minősülő, nem a bányászati tevékenységgel okozati összefüggésben keletkezett károkat a Polgári Törvénykönyv általános szabályai szerint kell megtéríteni.

A bányavállalkozó felelősségi körének különleges esetét képezi, ha a bányászati joggal rendelkező gazdálkodó szervezet felszámolási vagy végelszámolási (csőd-) eljárás alá kerül. A felszámolási eljárás megindításának akkor van helye, ha a bányavállalkozó fizetéseképtelenné válik, tartozásai meghaladják vagyonát és emiatt jogutód nélküli megszüntetésére kell intézkedni. Végelszámolásról ezzel szemben akkor beszélünk, ha a bányavállalkozó pénzügyi helyzete megfelelő, de egyéb okból határozza el a cég jogutód nélküli megszüntetését³².

A Vhr. rendelkezése szerint a felszámoló, végelszámoló az eljárás befejezéséig köteles a bányavállalkozót terhelő tájrendezési és bányakár kötelezettségeket teljesíteni. A jogszabály a felsorolt kötelezettségek teljesítésének egyszemélyi felelőseként azért a felszámolót, illetve a végelszámolót nevesíti, mert az eljárások cégbíróság által elrendelt megindítását követően a cég korábbi vezetése már nem rendelkezhet a cég vagyona felett, és a nyilvánvalóan jelentős anyagi kötelezettséggel járó tájrendezési feladatok végrehajtására, illetve a bányakárok megtérítésére vonatkozó döntési jogosultsággal kizárólag e személyek vannak felruházva. A bányavállalkozó felelőssége jogszabályi rendelkezés folytán átszáll a felszámolóra vagy végelszámolóra és a felelősségi körből fakadó feladatok végrehajtását a bányahatóság a továbbiakban már tőle, nem pedig a bányavállalkozótól kéri számon.

A felszámoló, illetve végelszámoló a felsorolt kötelezettségek teljesítése alól a gyakorlati tapasztalatok alapján általában úgy mentesül, hogy keres olyan vállalkozót, akire a bányászati jogot (beleértve valamennyi kötelezettséget is) átruházhatja. Ez egyéb okból is elemi érdeke, hiszen jogszabályból fakadó feladata, hogy a felszámolási, végelszámolási eljárást a lehető legjobb pénzügyi mérleggel zárja le.

A felszámolási és végelszámolási eljárás bányahatósághoz történő bejelentését a Bányatörvény az eljárás megindítását követő 8 napos határidőn belül írja elő.

Amennyiben mégis bekövetkezik, hogy a bányavállalkozó jogutód nélkül megszűnik, a cég megszűnése még nem jelenti automatikusan a bányászati jog megszűnését is. A bányatörvény e vonatkozásban – elsősorban az ásványi nyersanyagok további kiaknázhathatóságának biztosítása érdekében – egy késleltetési lehetőséget teremtett meg. Ennek keretében a jogutód nélkül megszűnt bányavállalkozó hatósági engedélyben megállapított bányászati jogát (a fennálló bányakár, tájrendezési, környezet- és természetvédelmi kötelezettségekkel együtt), a Magyar Bányászati és Földtani Hivatal átruházás céljából a minisztérium hivatalos lapjában, valamint a Bányászati Közlönyben meghirdeti. Amennyiben a meghirdetéstől számított egy év elteltéig a bányászati jog más személy részére nem kerül átruházásra, a bányászati jogot (a bányatelket) a bányakapitányság hivatalból törli és intézkedik a fennmaradó kötelezettségeknek az esetlegesen még rendelkezésre álló biztosíték terhére történő teljesítéséről.

³² Lásd az 1991. évi II. törvény előírásait.

1.6. Az ingatlanok bányászati célú használatra történő igénybevétele

A bányatörvény az ingatlanok bányászati célú használatára vonatkozó szabályozásnál a következő tényeket és érdekeket veszi figyelembe:

- a) az ásványi nyersanyagok természetes előfordulásukban nem a felszíni ingatlan tulajdonos, hanem az állam tulajdonában állnak;
- b) az ásványi nyersanyagok sajátossága a helyhez kötöttség, bányászati tevékenységet végezni csak ott lehet, ahol az ásványi nyersanyagok előfordulása gazdaságos kitermelést tesz lehetővé;
- c) a bányászati tevékenység mindig a tevékenységgel érintett ingatlanok valamilyen mértékű igénybevitelével, használatával jár;
- d) az Alkotmány minden tulajdonost azonos szintű védelemben részesít, függetlenül a tulajdoni formától (az állami tulajdon és a magántulajdon védelme szempontjából nincs megkülönböztetés).

A bányászati tevékenység végzéséhez általában nem szükséges a bányászati joggal érintett ingatlan tulajdonjogának megszerzése, elegendő ha az ingatlan bányászati tevékenység végzésére feljogosító használati jogát a bányavállalkozó valamilyen jogcímen a tulajdonostól megszerzi.

Amennyiben egy adott területen a bányavállalkozó engedélyt kap bányászati tevékenységek végzésére, úgy szükségszerűen alkalmaznia kell a bányatörvény felszíni ingatlantulajdon korlátozással kapcsolatos előírásait. Az ingatlanhasználat ésszerű keretek között tartását több bányajogi jogintézmény is szolgálja. Egyrészt a műszaki üzemi terv jóváhagyása során a bányakapitányság és az eljárásban résztvevő szakhatóságok vizsgálják az ingatlan használat tervezett módjának és mértékének indokoltságát, másrészt, ha érdek fűződik a felszíni ingatlan sértetlenségéhez, akkor annak biztosítására védőpillért lehet kijelölni.

A felsoroltak mellett az ingatlanhasználat különös feltételeinek érvényesítését szolgálja a bányatörvény un. kivett helyekre vonatkozó szabályozása is.

A bányászati tevékenységek szempontjából kivett helynek minősül

- a) a belterület és a külterület beépítésre szánt része;
- b) a közlekedési célt szolgáló terület;
- c) az üzemi terület, a függőpálya vagy vezeték alatt, illetve felett lévő terület, valamint azok biztonsági- és védőövezete;
- d) vízfolyás vagy állóvíz medre, vízi létesítmény, ivóvíz, ásványvíz, forrás, gyógyvíz és azok kijelölt védőterülete;

- e) a védett természeti terület, a védőerdő, továbbá a gyógy- és üdülőhelyek védőövezete;
- f) a műemléki, illetve régészeti védettség alatt álló ingatlan, továbbá a honvédelmi létesítmények területe;
- g) végül kizárólag a külfejtések vonatkozásában az ingatlan nyilvántartásban szántó, szőlő, gyümölcsös, kert művelési ágban nyilvántartott és legalább az 1.-4. minőségi osztályba tartozó termőföld.

Hangsúlyozni kell, hogy a kivett helyek fogalma pusztán gyűjtőfogalom. Az e körbe sorolt területek és létesítmények közös jellemzője, hogy ott a bányászati tevékenységet csak a bányafelügyeletnek az illetékes hatósággal egyetértésben kiadott engedélyében meghatározott feltételek mellett szabad folytatni. A kivett helyhez kötődő érdekeltség még a termőföld esetében sem terjeszthető ki a kivett helynek minősülő ingatlanok tulajdonosainak érdekeire. Az érdekeltek megnevezés alatt ugyanis a jogszabály nem az érintett ingatlanok tulajdonosait vagy a felsorolt létesítmények üzemeltetőit, hanem a kivett hely vonatkozásában hatáskörrel felruházott hatóságokat érti.

A termőföld kivett helyé minősítésével kapcsolatban további megszorító feltétel, hogy kizárólag a külfejtéssel történő bányaművelés esetében értelmezhető, sem a kutatási tevékenységekre, sem a mélyműveléssel vagy fúrólukon keresztül történő bányászat esetkörüre nem alkalmazható.

Az adott ásványi nyersanyag területét érintő kivett helyeket már az ásványi nyersanyag kutatás engedélyezése során, illetve a bányatelek megállapításakor figyelembe kell venni. Ha a kivett hely vonatkozásában érintett hatóság a kivett hely bányászati célra történő igénybevételét elutasítja, akkor a kivett hely területére kutatási műszaki üzemi terv nem engedélyezhető, bányatelek nem állapítható meg. Előfordulhat ugyanakkor az is, hogy egy már korábban megállapított bányatelek területét vagy annak egy részét utólag kívánják kivett helyé minősíteni. Ez esetben az ebből eredő károkért a bányavállalkozót kártalanítás illeti meg. A kivett helyé nyilvánításról, illetve jogszabály alapján az annak érvényesítésére szolgáló határozatban a kártalanításról is rendelkezni kell.

A külfejtéses bányászati tevékenységek végzésére jogosító bányászati joggal érintett ingatlanok tulajdonosainak alkotmányos joga fűződik ahhoz, hogy a tulajdonukban (használatukban) álló ingatlanok bányászati célra történő tervezett igénybevételéről kellő időben értesüljenek és megfelelő tájékoztatást kapjanak. A Bányatörvény ennek biztosítása érdekében rendelkezik arra, hogy már a bányatelek megállapítását megelőzően a leendő bányavállalkozó köteles ingatlan igénybevételi ütemtervet készíteni és az abban foglaltakat megismertetni a tervezett bányatelek területével érintett valamennyi ingatlan tulajdonosával (vagyonkezelőjével, használójával). A bányatelek megállapítási kérelemhez csatolni kell annak igazolását, hogy a kérelem benyújtását megelőzően legalább 15 nappal a felsoroltakat

írásban tájékoztatta bányatelek-megállapítási szándékáról, továbbá a bányaműveletekkel érinteni tervezett ingatlanok bányászati célra történő igénybevételeének módjáról és várható időpontjáról. Az ütemtervet a kitermelés megkezdésének tervezett időpontjától számított első öt évre vonatkozóan évenkénti, ezt követően 5 évenkénti bontásban kell elkészíteni.

A bányakapitányság a bányatelek megállapításáról az ingatlantulajdonosoknak a bányatelekkel lefedni tervezett ingatlanok várható igénybevételi ütemtervével és az ingatlanok használati, hasznosítási, illetve rendelkezési jogával kapcsolatos észrevételei figyelembevételével határoz. Az ingatlan tulajdonosa ugyan nem akadályozhatja meg, hogy az ásványi nyersanyag előfordulás területére a bányatelek megállapításra kerüljön, de valamennyi lényeges, a bányatelek területén belül végzendő bányászati tevékenységgel összefüggésben álló méltánylást érdemlő igényét és érdekét, illetve a várható igénybevételi időponttal kapcsolatos nyilatkozatát a határozat meghozatala során figyelembe kell venni. A határozatban érvényesített ingatlantulajdonosi igényekre a műszaki üzemi tervek összeállítása és végrehajtása során is figyelemmel kell lenni.

A bányatelek megállapítását megelőzően meghatározott és a bányatelek határozatban rögzített ingatlan-igénybevételi ütemterv természetesen nem megváltoztathatatlan. Ha a bányászati tevékenységek végzése során bányavállalkozói igény merül fel az ütemtervben foglaltak módosítására, az ütemezés a műszaki üzemi tervek engedélyezési eljárásaiban megváltoztatható. Ha a jóváhagyásra kért műszaki üzemi terv ütemezése eltér a bányatelekkel fedett ingatlanok igénybevételeének ütemtervétől, úgy a bányavállalkozónak az érintett ingatlan tulajdonosok erről szóló tájékoztatásának igazolását is csatolnia kell a műszaki üzemi tervhez.

A bányászati tevékenységekkel az ingatlanokra kifejtett hatás különböző mértékű lehet és az ingatlanok rendeltetésszerű használatára való hatása szerint három kategóriába sorolható.

1.6.1. Az ingatlan tulajdonos tűrési kötelezettsége

A bányászati tevékenység, illetve a földtani kutatás során történő ingatlanhasználat első módját azok az esetek képezik, amikor a tevékenység az ingatlan rendeltetésszerű használatát nem akadályozza. Ebben az esetben a Bányatörvény az ingatlan tulajdonosát tűrésre kötelezi. E körbe tartozik, amikor a bányavállalkozó vagy a földtani kutatásra jogosult szervezet az ingatlanon, annak rendeltetésszerű használatát nem akadályozó módon megfigyeléseket, méréseket (pl. szeizmikus robbantást és felvételezést) végez, jeleket helyez el, illetve az ingatlan felszíne alatt vagy felett vezetéket (pl. függőpálya, csővezeték) létesít, továbbá mindezeket rendszeresen ellenőrzi, javítja, karbantartja. A kötelezett ingatlan tulajdonos az ingatlan használata során köteles az ingatlanon elhelyezett jeleket, létesítményeket megkímélni. A bányavállalkozó, illetve a földtani kutatást végző viszont az ingatlan

tulajdonosát (kezelőjét, használóját) legalább 8 nappal a tevékenység megkezdése előtt köteles kiértesíteni és amennyiben az ingatlan használata során kárt okoz, azt köteles a bányákra vonatkozó szabályok szerint megtéríteni.

A tűrési kötelezettség csak a hatósági engedély alapján gyakorolt tevékenységek vonatkozásában áll fenn, nem értelmezhető pl. tűrési kötelezettség a hatósági engedélyhez nem kötött előkutatási tevékenységek esetében.

1.6.2. Az ingatlan használat közérdekű korlátozása szolgalm alapításával

Az ingatlanhasználat második módját azok az esetek képezik, amikor a bányavállalkozó, vagy a földtani kutatást végző által kifejtett tevékenység, továbbá az ingatlanon elhelyezett létesítmény az ingatlan rendeltetésszerű használatát akadályozza. Tipikusan ebbe a körbe tartoznak azok az esetek, amikor az ingatlanon kutatási és bányászati műveletekhez szükséges berendezést, szénhidrogén szállító- vezetéket és az azok tartozékát képező állomásokat, oszlopokat, egyéb kisegítő létesítményeket helyeznek el. A Bányatörvény ebben az esetben lehetővé teszi, hogy kártalanítás ellenében a bányavállalkozó, illetve az engedélyes a tevékenység befejezéséig szolgalm alapítását igényelhesse.

A bányajogi szolgalm olyan közérdekből eredő ingatlanhasználati jog, amely a következő jellemzőkkel bír:

- a) csak jogszabályban meghatározott jogosultak javára létesíthető,
- b) létesítésének alapfeltétele a közérdek megléte (csak jogszabályban meghatározott tevékenységek folytatása esetében lehetséges)
- c) jogszabályban meghatározott közigazgatási szerv hatósági határozatával alapítható,
- d) a szolgalmi jog jogosultja mindig valamely tevékenység gyakorlására jogosultságot szerzett személy, kötelezettje pedig mindig a tevékenységgel érintett ingatlan mindenkori birtokosa,
- e) a szolgalm a kötelezettet az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzés nélkül is köti,
- f) alapításáért a kötelezettet minden esetben kártalanítás illeti meg.

A szolgalm alapítása fogalmilag azt jelenti, hogy annak jogosítottja a más tulajdonában lévő ingatlant - kártalanítás ellenében - meghatározott terjedelemben használhatja, illetve a tulajdonost valamilyen tevékenység eltűrésére kötelezi. A bányajogi szolgalm rokon a polgári jogból ismert telki szolgalmmal; a kettő közötti különbség abban nyilvánul meg, hogy a bányajogi szolgalm nem valamely más ingatlan rendeltetésszerű használatának előmozdítására, hanem valamely tevékenység zavartalan végzésére szolgál és a jogosítottat nem ingatlan birtokosi minőségében, hanem a tevékenység végzésére kapott jogosultsága alapján illeti meg. A bányajogi szolgalm ún. közérdekű szolgalm.

A szolgálat alapítása, valamint a kártalanítás módja és mértéke tekintetében a bányavállalkozó és egyéb jogosult köteles - ajánlat előzetes megküldésével - az ingatlan tulajdonosával egyezség létrehozását megkísérelni. Amennyiben közöttük az egyezség nem jön létre, a szolgálat alapítása és az ezért járó kártalanítás tárgyában, kérelemre a területileg illetékes közigazgatási hivatal határoz. A kártalanítás megállapításánál a szolgalmi jog alapításának az időpontja irányadó. A kártalanítás mértékének meghatározásánál az ingatlan rendeltetésszerű használata akadályoztatásának mértékét, illetve az ingatlan forgalmi értékében ezáltal beálló csökkenést kell figyelembe venni. A szolgalmi jogot a jogosult kezdeményezésére az ingatlan-nyilvántartásba be kell jegyezni. A szolgalmi jog kötelezettje az ingatlan mindenkori tulajdonosa, tulajdonos változás esetén a szolgalmi jog az új tulajdonost az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzés nélkül is köti. A szolgalmi jog alapján elhelyezett létesítmények miatt az ingatlan forgalmi értékében bekövetkezett csökkenés nem minősül bányakárnak.

1.6.3. Az ingatlan kisajátítása

Az idegen ingatlanok igénybevételenek harmadik módját azok az esetek képezik, amikor a bányászati tevékenység, illetve az ezzel összefüggésben elhelyezett létesítmények az ingatlan rendeltetésszerű használatát jelentős mértékben akadályozzák vagy teljesen megszüntetik. E kategóriába sorolhatók azok az esetek is, amikor a bányavállalkozónak a bányászati tevékenység végzéséhez az adott ingatlanra tartósan szüksége van.

Ezekben az esetekben a bányavállalkozó kezdeményezheti az ingatlan tulajdonosánál az ingatlan tulajdonjogának (kezelői jogának) adásvétel útján történő megszerzését és amennyiben ez nem vezet eredményre, úgy közérdekből – az ingatlan tulajdonosának fizetendő kártalanítás ellenében - kisajátítás jogcímén szerezheti meg az ingatlan használati jogát. A kisajátítás iránti igényhez fűződő jog az ingatlan tulajdonosát is megilleti, ha megítélése szerint a bányászati tevékenység, illetve az elhelyezett bányászati létesítmény az ingatlan rendeltetésszerű használatát megszüntette vagy súlyosan akadályozza és a bányavállalkozó ennek ellenére nem kíván vele megállapodni. Az ingatlan tulajdonos erre vonatkozó igényét a súlyos akadályozás kezdetétől számított 1 éven belül terjesztheti elő.

A kisajátítási eljárást kérelem alapján a területileg illetékes közigazgatási hivatal folytatja le. A közigazgatási hivatal határozata ellen államigazgatási úton jogorvoslatnak helye nincs, de bármelyik fél kérheti a kártalanítás összege vonatkozásában a kisajátítási határozat bírósági felülvizsgálatát. A kisajátítással kapcsolatban felmerülő kiadásokat, beleértve a kártalanítás előrelátható összegét és az eljárási költségeket is a bányavállalkozó az eljárás megindításakor köteles megelőlegezni.

A kisajátítás tulajdonképpen törvényesen szabályozott kényszer-adásvétel, amikor az ingatlan tulajdonosa valamilyen jogszabályban meghatározott közérdekből (a bányászat is e körbe tartozik) köteles tulajdonjoga állami intézkedés eredményeképpen történő megszüntetését eltűrni, ugyanakkor igényelheti az ingatlan teljes értékének megtérítését. Kisajátításra csak teljes és feltétlen kártalanítás ellenében kerülhet sor. A kártalanítást azonban nem csak pénzben, hanem csereingatlannal vagy mindkettővel együtt is lehet nyújtani.

A közigazgatási hivatal a kisajátítási kérelem benyújtását követően a kártalanítás összegének megállapítása céljából szakértőt rendel ki. A szakértő feladata, hogy a kisajátítandó ingatlan környezete, fekvése, művelési ága és egyéb jellemzői figyelembevételével meghatározza az ingatlan valós értékét és az ingatlan tulajdonosát megillető egyéb címen járó kártalanítást. A szakértő tulajdonképpen arra ad választ, hogy a felek között korábban meghiúsult adásvételi tárgyalás során előterjesztett vételár ajánlatok közül melyik a valós. A gyakorlatban eddig a szakértők által meghatározott kártalanítási összegek általában a bányavállalkozó által az ingatlan megvásárlása érdekében tett eredeti vételi ajánlat és az ingatlan tulajdonos által megszabott vételár közé estek.

A bányászati tevékenység végzéséhez szükséges ingatlan kisajátításának egyetlen célja van, az ásványi nyersanyagokhoz történő hozzáférés biztosítása. Nyilvánvaló, hogy a kisajátítani kért ingatlan tulajdonosának érdekeit adott esetben súlyosan sértheti ez az igény, ezért erre tekintettel írják elő a jogszabályok meghatározott közérdekű cél meglétét. Az ásványi nyersanyagok az állami tulajdonjog és gazdálkodási vagyon körébe tartoznak és az ásványi nyersanyagok kitermelhetőségének állami kényszereszközökkel történő biztosítása, éppen emiatt képezhet közérdeket. A közérdek megléte független attól, hogy a bányászati tevékenységet adott esetben a tulajdonos állam nem saját alapítású gazdálkodó szervezet útján gyakorolja, hanem állami tulajdonrészrel nem rendelkező gazdasági társaság végzi hatósági engedély alapján. A kisajátítási eljárást lefolytató közigazgatási hivatal döntésének meghozatala előtt mindig vizsgálni köteles, hogy a konkrét ügyben ténylegesen fennállnak-e a közérdekűség feltételei és valóban az ingatlan kisajátítása az egyetlen alkalmazható jogi eszköz az ásványi nyersanyag termelés folytatásának biztosításához.

Az ingatlan tulajdonjogát kisajátítással akkor lehet megszerezni, ha az adásvétel útján nem lehetséges. Lehetőség van az ingatlan meghatározott részének kisajátítására is, a tulajdonos kérelmére azonban az ingatlan közérdekű célra nem szükséges részét is ki kell sajátítani. Az ingatlan részbeni kisajátítása esetén a tulajdonos értékvesztés megtérítésére tarthat igényt.

Az ingatlant kisajátítani a Magyar Állam javára lehet, melyre a bányavállalkozót - a bányászati jogosultsága időtartama alatt - megilletik az ingatlan birtoklására és ingyenes használatára vonatkozó jogok, azonban az ingatlannal nem rendelkezhet, így pl. az ingatlant nem idegenítheti el és nem terhelheti meg. A kisajátítási jog alapján elhelyezett bányászati létesítményekkel okozott hátrány sem bányakár, a kártalanításra a kisajátítási eljárás keretében kerül sor.

Amennyiben a megkutatott ásványi nyersanyag előfordulás művelése érdekében szükségessé válik, a bányászati jog jogosítottja kezdeményezheti a kisajátítási eljárás lefolytatását, de a közérdekű cél meglétét az eljárás során igazolnia kell. Az eljárási gyakorlatban kialakult az a megoldás, hogy a közigazgatási hivatalok a területileg illetékes bányakapitányság véleményét is kikérik. Ezekben az esetekben a bányakapitányságok nem a bányavállalkozó, hanem az állam érdekeit képviselik. A megkeresés alapján a bányakapitányság igazolja az ásványi nyersanyag előfordulását, az ipari vagyon meglétét, a kitermelési tevékenység hatósági engedélyek általi megalapozottságát, az ingatlan adott mértékű igénybevételenek indokoltságát, továbbá szükség esetén egyéb szakmai szempontok szerint véleményezi is a kisajátítási tervet.

1.7. A kavicsbányászat során megvalósuló vízhasználat keretei és jogi szabályozása

A bányászati tevékenységek nemcsak a felszíni ingatlanok, hanem gyakran és szükségszerűen a felszíni és felszín alatti vizek igénybevételevel, illetve használatával is járnak. Hatályos bányajogunk általános szabálya szerint a vizekre a környezetvédelmi és vízügyi jogszabályok előírásai az irányadók, amennyiben azonban a bányatörvény e tárgykörben tartalmaz előírásokat, úgy annak különös szabályai megelőzik az egyéb jogszabályokban foglalt általános előírásokat.

A bányászati tevékenységek az alábbi területeken kapcsolódhatnak a felszíni és felszín alatti vizekhez:

- a) a mélyműveléses szilárdásvány bányászat esetében gyakran szükséges a felszín alatti vizek kiemelése, a víznívó lecsökkentése;
- b) a külfejtéses bányászatban sok esetben kerül sor víztelenítésre, meglévő felszíni vízfolyások áthelyezésére, illetve - elsősorban a kavicsbányászat következtében - a bányászat gyakran eredményezi tavak kialakulását;
- c) a szénhidrogén bányászat megváltoztatja a tárolók hidrogeológiai viszonyait és igénybe veszi a felszín alatti vízkészleteket (rétegvíz) is.

A vízgazdálkodásról szóló törvény³³ előírásai szerint a vízi munkák elvégzéséhez és vízi létesítmények építéséhez, átalakításához, valamint megszüntetéséhez, továbbá minden egyéb vízhasználathoz a vízügyi hatóság vízjogi engedélyre van szükség. A bányászati tevékenységgel

³³ Lásd az 1995 évi LVII. törvény előírásait.

összefüggésben szükségessé váló vízkivételhez, valamint a geotermikus energia felszín alatti vizek kiemelésével történő kitermeléséhez vízjogi engedély szükséges. Ugyancsak vízjogi engedély alapján történhet a vízkutak bányászati technológiával végzett fúrása is. A vízjogi engedélyezési eljárásban a bányakapitányság szakhatóságként működik közre.

Ha ásványi nyersanyagok kutatása során víz kerül a felszínre, a bányavállalkozó köteles azt a vízügyi hatóságnak 24 órán belül bejelenteni.

A bányavállalkozó a bányászati tevékenység biztonsága érdekében kiemelt vizet (bányavizet) bányüzemi célra szabadon felhasználhatja, a saját üzemében használni nem kívánt ivóvíz minőségű vizet viszont köteles hasznosításra a vízügyi szerveknek átadni. Az átadásra kerülő bányavíz mennyiségének és minőségének megővására, amíg az a bányüzem területét el nem hagyja, a bányavállalkozó köteles gondoskodni, de a hatóság által engedélyezett érték alatt a bányavíz mennyiségi változásáért nem felelős. A vízigények kielégítésénél figyelemmel kell lenni az ásványi nyersanyagok kitermelési szempontjaira is. Ennek biztosítása érdekében a vízügyi hatóság az ügy elbírálásába köteles bevonni a bányahatóságot is.

Általános – így a bányászatra is vonatkozó – előírás³⁴, hogy a felszín alatti vizek jó állapotának biztosítása érdekében bármely tevékenység csak

- a) környezetvédelmi megelőző intézkedésekkel végezhető a legjobb elérhető technika, illetve a leghatékonyabb megoldás alkalmazásával;
- b) ellenőrzött körülmények között történhet, beleértve monitoring kialakítását, működtetését és az adatszolgáltatást;
- c) úgy végezhető, hogy hosszú távon se veszélyeztesse a felszín alatti vizek jó állapotát, a környezeti célkitűzések teljesülését.

A felszín alatti vizek jó állapotának biztosítása mennyiségi és minőségi védelem keretében valósul meg. A mennyiségi védelem eredményeképpen a tevékenység nem okozhatja a megállapított igénybevételi határérték túllépését és nem vezethet a felszín alatti víztest kémiai és fizikai állapotromlásához, beleértve a káros vízszint emelkedését is. A minőségi védelem keretében a tevékenységek csak a felszín alatti víz és földtani közege szennyezettségi határértéknél kedvezőbb állapotának lehetőség szerinti megőrzésével végezhetők és szennyező anyag, illetve azok lebomlása esetén ilyen anyagok keletkezéséhez vezető anyagok használata, illetve elhelyezése csak műszaki védelemmel folytatható.

Külön szabályozás vonatkozik a bányatavakra³⁵. A vízügyi jogszabályok rendelkezései esetükben is irányadók, de alkalmazásuk szempontjából meg kell különböztetni azokat a tavakat, amelyek területén a bányavállalkozó jogszerűen bányászati tevékenységet végez,

³⁴ Lásd a 219/2004. (VII. 21.) Korm. rendelet előírásait a felszín alatti vizek védelméről.

³⁵ Lásd a 239/2000. (XII. 23.) Korm. rendelet előírásait a bányatavak hasznosításával kapcsolatos jogokról és kötelezettségekről.

azoktól a tavaktól, ahol a bányászati tevékenységet már befejezték³⁶. A tulajdonképpeni „bányató” fogalom csupán utóbbi esetben értelmezhető, ahol ugyanis még folyamatban van a bányászati tevékenységek végzése, ott a tó a külfejtést, vagyis a bányászati tevékenység végzésének helyét jelenti. Amíg a bányászati tevékenység végzése folyamatban van, addig bányának (bányagödörben összegyűlt víz) kell tekinteni a tavakat, mert nem rendelkeznek állandó mederrel és alakjuk folyamatosan módosul.

Ennek különösen a bányatavak halászati, horgászati hasznosítása szempontjából van jelentősége. A halászati törvényben³⁷ foglalt szabályozás alapján a tó feletti tulajdonjog és a halászati jog elválhat egymástól és ez a művelt bányák tavaira is vonatkozik. A művelt bányák területén azonban halászati, horgászati tevékenység végzésére csak akkor van lehetőség, ha a bányakapitányság – egyenértékű intézkedések megtétele mellett – a vonatkozó bányabiztonsági szabályzat³⁸ előírása alól eltérést, felmentést engedélyez. A Szabályzat szerint ugyanis bányüzem területére belépni, kísérő nélkül ott tartózkodni – az oda beosztottakon és az intézkedésre vagy ellenőrzésre jogosult személyek kivételével – tilos. A bányához vezető minden közlekedésre és járásra szolgáló út mentén, a bányaterület határánál a belépés tilalmára és veszélyességére, a bányában lévő tó esetén – a tóparton, egymástól jól látható távolságra – a fürdés tilalmára és veszélyességére figyelmeztető táblát kell elhelyezni.

Az eltérés, felmentés engedélyezése során olyan intézkedéseket kell tenni, hogy a halászati, horgászati tevékenység és a bányászati tevékenység együttes végzése során az élet, az egészség, a biztonság, a környezet és a tulajdon védelme, valamint az ásványvagyon gazdálkodáshoz fűződő érdekek érvényesülése biztosított legyen.

A felszín alatti vízkészletet érintő bányatavak fennmaradásának és hasznosításának feltételeit a bányabezárási és tájrendezési feladatok engedélyezése során az eljárásban közreműködő hatóságok határozzák meg az alábbi főbb szempontokra figyelemmel:

- a) a bányató medrére, vízkészletére, valamint az egyéb területi adottságokra figyelemmel a hasznosítás vízgazdálkodási feltételeinek meghatározása;
- b) az ingatlan tulajdonosát, illetőleg a bányatavat egyéb jogcímen használót a bányatóval kapcsolatosan megillető jogokat és terhelő kötelezettségek meghatározása;
- c) az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett adatokkal kapcsolatos (pl. a művelési ág megváltoztatásával összefüggő, azt megalapozó) feladatok meghatározása;
- d) annak meghatározása, hogy a bányató további hasznosítása és üzemeltetése szempontjából az érintett ingatlan tulajdonosát milyen jogok illetik meg, illetve milyen kötelezettségek terhelik.

³⁶ Lásd az 1997. évi XLI. törvény 2.§ (1) bekezdés f) pontjának meghatározását: a bányató olyan, a bányaművelés befejezését követően fennmaradt állóvíz, amely külszíni és föld alatti bányászati tevékenység során az ásványi nyersanyagok feltárása és kitermelése következtében a felszín alatti vízkészletből alakult ki, és amelynek medrét a bányászat során kialakított terepmélyedés képezi.

³⁷ Az 1997. évi XLI. törvény.

³⁸ A 101/2004. (VII. 30.) GKM. Rendelettel kiadott Külszíni Bányászati Tevékenységek Bányabiztonsági Szabályzata.

Ha a bányatelek határain belül a tervezett külszíni bányászati tevékenység következtében a felszín alatti vízkészletből származó állóvíz kialakulásával és a bányászat befejezését követő fennmaradásával kell számolni, akkor már a bányatelek megállapításakor, a tájrendezési előtervben meg kell határozni az előzetes vízgazdálkodási, környezet-, természet- és tájvédelmi feltételeket, melyeket azután a tájrendezés, illetve a bányabezárás során is figyelembe kell venni.

A bányászati tevékenységek befejezését követően a bányató fenntartásának, hasznosításának, üzemeltetésének engedélyezéséhez a bányatóval érintett ingatlan tulajdonosának – a bányabezárással összefüggő tájrendezési feladatokat meghatározó bányahatósági határozat kézhezvételét követő egy éven belül – a vízügyi hatóságtól vízjogi üzemeltetési engedélyt kell kérnie. A bányató üzemeltetésére vonatkozó jogerős határozat és ingatlan-nyilvántartási átvezetésre alkalmas változási vázrajz megküldésével a vízügyi hatóság megkeresi a bányató fekvése szerint illetékes körzeti földhivatalt, hogy a bányatavat a vízgazdálkodással összefüggő művelés alól kivett területként “bányató” megnevezéssel jegyezze be az ingatlan-nyilvántartásba.

2. A bányászati tevékenységek hatósági engedélyezése és végzése

A bányászati tevékenységek megkezdéséhez, végzéséhez és befejezéséhez számos hatósági engedélyezési eljárás lefolytatása szükséges. E hatósági eljárások szervesen kapcsolódnak egymáshoz és meghatározott rendben követik egymást. Lényeges ismervük, hogy először mindig a bányászati jogosultság kérdésében kell hatósági döntést hozni és csak ezt követően kerülhet sor magának, a bányászati tevékenységnek az engedélyezésére.

Az egyes szakigazgatási eljárások alapvető típusai a következők:

- a) A bányászatra tervezett területen először meg kell ismerni az ásványi nyersanyag előfordulás mennyiségi és minőségi jellemzőit. Ennek érdekében először kutatási jogosultságot kell az adott előfordulásra szerezni (kutatási adomány), majd jóváhagyott kutatási műszaki üzemi terv alapján lehet a tervezett kutatási tevékenységet végrehajtani.
- b) Az elvégzett kutatásról zárójelentést kell készíteni, melyet a területileg illetékes bányakapitánysághoz kell benyújtani. A zárójelentés elfogadásáról a bányakapitányság határoz.

- c) Az ásványi nyersanyag előfordulás megkutatását követően a bányászati tevékenységekkel igénybe venni kívánt területre, illetve az ott tervezett tevékenységekre vonatkozóan környezetvédelmi engedélyt kell beszerezni. Az engedélyt a területileg illetékes Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőségtől kell megkérni.
- d) A kutatási zárójelentésben és a környezetvédelmi engedélyben foglaltak figyelembevételével bányatelek megállapítása során kell ténylegesen lehatárolni a bányászati jogosultság terjedelmét.
- e) A felsorolt hatósági engedélyekben foglalt keretek között, meghatározott időszakra vonatkozó műszaki üzemi tervek engedélyeztetésével kerülhet sor a feltárássra, a kitermelésre, a bányauzem szüneteltetésére, illetve a bányauzem megszüntetésére és tájrendezésére. A bányanyitással összefüggésben szükséges megszerezni az engedélyköteles létesítmények építési és használatbavételi engedélyeit is.
- f) Végül a bánya megszüntetését és tájrendezését követően - ha a külszíni területekre és létesítményekre kihatóan közetmozgások már nem várhatók - lehet a bányatelek törlésével a bányavállalkozó bányászati jogosultságát törölni.

Az engedélyköteles tevékenységeket csak a felsorolt hatóságok által kiadott engedélyek alapján lehet megkezdeni és az abban foglalt feltételeknek megfelelően lehet gyakorolni.

A felsorolás nem teljes, csak az alapvető hatósági engedélyek körét foglalja össze. A bányavállalkozónak számos esetben további hatósági engedélyeket is meg kell szereznie, pl. a felszín alatti vizek használatához, kivett helyek és erdők bányászati célú igénybevételéhez, mezőgazdasági ingatlanok művelési ágának megváltoztatásához, stb. A továbbiakban az egyes hatósági engedélyekre vonatkozó alapvető előírásokat foglaljuk össze.

2.1. Az ásványi nyersanyag előkutatása és kutatása

Az ásványi nyersanyagok kutatása a bányászati tevékenységek végzésének megelőző szakasza. A bányatörvény szerint a kutatás célja, hogy az ásványi nyersanyag lelőhelyét és tényleges elhelyezkedését kijelölje, valamint meghatározza a kitermelés számba vehető lehetőségeinek megítéléséhez szükséges mennyiségi és minőségi adatokat. Ezek megismerési folyamata, illetve szabályozása szempontjából a bányatörvény különválasztja egymástól azokat a kutatási módszereket, amelyek nem eredményezik a föld felszínének megbontását, azoktól, amelyek a földkéregbe hatolva szolgáltatnak információt. Előbbiket a törvény az

elő kutatás fogalomkörébe sorolja, megkülönböztetve azt a tényleges ásványi nyersanyag kutatási tevékenységtől.

2.1.1. A bejelentés alapján végezhető felszíni elő kutatás

A felszíni elő kutatás célja az ásványi nyersanyag lelő hely meglétének kimutatására, valamint az ásványi nyersanyag elő fordulás területének, ásványvagyon mennyiségének megközelítő meghatározására irányuló kutatás. Az elő kutatás általában a tényleges kutatási tevékenységet megelőzően végzett, a talaj felszínének megbontásával nem járó megfigyelések, mérések, stb. gyűjtőfogalma.

A kutatást akkor lehet a talaj megbontásával nem járó ásványi nyersanyagkutatásnak (elő kutatásnak) minősíteni, ha azt távérzékeléssel, légi geofizikai méréssel, felszíni geofizikai méréssel (a szeizmikus mérési módszereket e körből kivéve), terepi földtani észleléssel, illetve méréssel, felszíni vagy felszín közeli laboratóriumi mértékű mintavételezéssel, továbbá az elő zökben felsoroltakhoz hasonló és a talaj felszínének megbontását nem eredményező kutatási módszerekkel végzik.

A törvényalkotó a felszíni elő kutatás végzéséhez csak a bányahatóság felé fennálló bejelentési kötelezettséget ír elő, ellentétben a kutatási joggal, amely kizárólag hatósági engedély alapján vagy koncessziós szerződéssel szerezhető. A felsoroltaktól eltérő módszerrel végzett minden más ásványi nyersanyagkutatáshoz szükséges a bányahatóság engedélye.

Az elő kutatás végzőjét nem terhelik a bányászati tevékenységre vonatkozó törvényben meghatározott kötelezettségek (pl. műszaki üzemi terv készítése, felelős műszaki vezető bejelentése, stb.), nem érvényesülnek a bányászati tevékenységhez kötődő fokozott felelősségi szabályok sem, az okozott károkat a Polgári Törvénykönyv elő írásai szerint kell megtéríteni. Az elő kutatást végző az ásványvagyonra vonatkozóan nyert ismeretekkel szabadon rendelkezhet.

Az elő kutatás ugyanakkor – tekintettel arra, hogy végzéséhez nem szükséges hatósági engedély – az elő kutató részére a területen semmilyen elő jogot, kizárólagosságot sem biztosít. Ha az elő kutatással érintett területre vonatkozóan más személy hatósági engedéllyel kutatási, bányászati jogot szerez, akkor az elő kutatáshoz fűződő jogosultság megszűnik, mert ugyanazon területen, ugyanarra az ásványi nyersanyagra vonatkozóan egyidejűleg csak egy – a joghatásait tekintve erősebb – jog állhat fenn.

Az elő kutatást, a tevékenység megkezdése előtt 30 nappal a bányakapitányságnak írásban be kell jelenteni. A bejelentésnek tartalmaznia kell az elő kutatást végző megnevezését és

címét, az előkutatással kutatni kívánt ásványi nyersanyagot, az érintett ingatlanok helyét, megjelölését és területét, az előkutatás tervezett idejét, a kutatási módszerek rövid leírását és az elbíráláshoz szükséges egyéb adatokat. A bejelentéshez csatolni kell az előkutatással érintett terület helyszínrajzát, illetve a terület tulajdonosával kötött megállapodás másolatát, továbbá a külön jogszabályokban esetleg előírt hatósági engedélyek másolatát.

A bányakapitányság a bejelentésben foglaltakat nyilvántartásba veszi, illetve köteles intézkedni, ha a bejelentés alapján megállapítja, hogy

- a) az előkutatás a megismerni kívánt ásványi nyersanyag vonatkozásában zárt területet érint;
- b) a területre ugyanazon ásványi nyersanyagra vonatkozóan korábban már engedélyt adott ki, illetve ilyen eljárás folyamatban van előtte;
- c) a bejelentésben meghatározott kutatási módszerek nem minősülnek előkutatásnak.

Bizonyos esetekben az előkutatás végzéséhez - külön jogszabályok előírásai alapján - más hatóságok engedélyeit kell beszerezni. Ez nemcsak az előkutatásra igaz, hanem a bányászati tevékenységekre általában is. Ha külön jogszabály előírja, akkor más hatóság előzetes engedélye, bizonyos esetekben pedig szakhatósági hozzájárulása szükséges a bányászati tevékenység engedélyezéséhez. Ilyen hatósági engedélyek megléte szükséges, pl. az un. kivett helyen végzendő előkutatás és bányászati tevékenységek végzéséhez.

2.1.2. A kutatási adomány

Nyílt területen - ha a tervezett kutatási módszerek az előkutatás fogalmkörébe tartozó tevékenységeket meghaladják - kérelemre, a bányakapitányság engedélyével (kutatási adományával) végezhető ásványi nyersanyagkutatás. Zárt területen a kutatási adományt a koncessziós szerződés magába foglalja.

A kutatási adomány a kutatási területen az adományosnak kizárólagos jogot biztosít az ásványi nyersanyag-kutatási műszaki üzemi terv engedélyeztetésére és az ásványi nyersanyag jóváhagyott kutatási műszaki üzemi terv alapján végzett kutatására, illetve elfogadott kutatási zárójelentés alapján bányatelek megállapításának kezdeményezésére. A kutatási tevékenység megkezdésére azonban a kutatási adomány önmagában nem jogosít, az adományban meghatározott keretek között a kutatási tevékenység csak jóváhagyott műszaki üzemi terv alapján kezdhető meg. A két hatósági eljárás független egymástól és sorrendjük értelemszerűen nem cserélhető fel.

A kutatási jog adományozása iránti kérelemnek tartalmaznia kell a kérelmező nevét és címét, a kutatási terület közigazgatási megjelölését (településnév és a kért kutatási területtel lefedett ingatlanok helyrajzi száma), valamint koordinátákkal történő lehatárolását, a kutatni

tervezett ásványi nyersanyag(ok) megnevezését és a kutatás elvégzéséhez kért időtartamot, továbbá az alkalmazni kívánt kutatási módszereket. A kérelemhez mellékelni kell a kutatási terület topográfiai térképen történő lehatárolását, helyszínrajzát Egységes Országos Térképrendszerben. A kutatási jog adományozásáról a bányakapitányság határozatban dönt.

A kutatási területet - a benyújtott kérelemben és mellékleteiben felsorolt adatok figyelembevételével - a bányakapitányság koordinátákkal meghatározott sarok-pontokat összekötő egyenesek alapján lehatárolt kutatási blokkokban állapítja meg. A bányatörvény végrehajtási rendeletének előírásai meghatározzák, hogy a különböző ásványi nyersanyagok esetében mekkora lehet egy-egy kutatási blokk legnagyobb területe és rögzíti azt is, hogy egy bányavállalkozó részére egyidejűleg legfeljebb nyolc kutatási blokk adható.

Egy kutatási blokk területe

- a) szénhidrogének esetében legfeljebb 400 km²;
- b) geotermikus energia esetében legfeljebb 100 km²;
- c) szenek és bauxitfélék esetében legfeljebb 50 km²;
- d) érc tartalmú ásványi nyersanyagok esetében legfeljebb 30 km²;
- e) egyéb szilárd ásványi nyersanyagok esetében legfeljebb 8 km² lehet.

A kutatási blokkok méreteire és számára vonatkozó korlátozó rendelkezések célja, hogy keretek közé szorítsa a kutatási tevékenységgel érintett ingatlanok igénybevételét, valamint megakadályozza „kutatási monopóliumok” kialakulását. A vállalkozók közötti piaci verseny ugyanis egyes vállalkozásokat arra késztetne, hogy nem csak azokra a területekre szerezzenek kutatási, illetve bányászati jogot, ahol ténylegesen bányászni kívánnak, hanem mások kizárása érdekében egyéb területekre is. Ezt a vállalkozói érdeket az állam nem érvényesítheti, hiszen az ellenkezik a vállalkozások szabadságához fűződő alapelvvel, illetve az állami tulajdonjog minél teljesebb kiaknázásához fűződő közérdekkel.

A kutatási adományt mindazon területekre vonatkozóan meg kell tagadni, ahol a tervezett kutatás kivett helyet érint és a kutatáshoz a kivett hely jogosítottja nem járult hozzá, vagy az adomány megadása más bányászati jogát sértené. Kutatási adomány nem adható annak sem, aki a bányajáradék bevallására és fizetésére előírt kötelezettségét bármely, általa művelt kitermelőhely vonatkozásában nem teljesítette, illetve a bányászati bírságot nem fizette meg.

A kutatási adomány legfeljebb 4 év érvényességi időtartamra adható és legfeljebb két alkalommal a kutatási adományban meghatározott érvényességi időtartam felével hosszabbítható meg. A kutatásra engedélyezett maximális időtartamot a jogalkotó azért korlátozta 4 évben, mert a gyakorlati tapasztalatok szerint ennyi idő alatt még a legköltségesebb, legtöbb műszaki problémával járó kutatások is elvégezhetők, illetve a kutatással érintett idegen ingatlanok igénybevételének joga is megszerezhető. A kutatási

tevékenységgel érintett ingatlanok tulajdonosaival történő előzetes egyeztetés ugyanis a bányavállalkozó feladata.

A kutatási adomány meghosszabbításra irányuló kérelemnek a bányakapitányság csak akkor adhat helyt, ha az adományos igazolja, hogy a kutatási tevékenységet már megkezdte, de azt a működési körén kívül eső okból nem tudta az engedélyezett határidőben befejezni vagy a jóváhagyott kutatási feladatokat indokoltan kívánja bővíteni. Az adományosnak az akadályok elhárítása érdekében tett intézkedéseit is tételesen igazolnia kell ahhoz, hogy a kérelem elbírálható legyen. A kutatási jogosultság meghosszabbítása csak kivételesen, indokolt esetben engedélyezhető és ez a lehetőség nem automatikusan illeti meg az adományost, hanem a bányahatóság mérlegelési jogkörében hozott döntés eredményétől függ.

Nem engedélyezhető a kutatási adomány meghosszabbítása pl. azokban az esetekben, amikor az adományos finanszírozási vagy egyéb gazdasági okból a határidő lejártáig a jóváhagyott kutatási feladatok végrehajtását még el sem kezdte. A bányatörvény nem teszi lehetővé, hogy egyes kutatók hosszabb időre - a kutatás szándéka nélkül - a törvényben biztosított előjogukkal élve lekössenek reménybeli ásványvagyonot tartalmazó területeket, a verseny korlátozása, illetve a versenytársak kizárása érdekében.

A kutatási adomány meghosszabbítására a kutatás engedélyezett műszaki üzemi tervének módosítása keretében kerülhet sor.

Amennyiben az adományos a kutatási adomány érvényességi idején belül bármely, általa művelt kitermelőhely vonatkozásában a bányajáradék bevallására, illetve megfizetésére vonatkozó kötelezettségét nem teljesíti, úgy a bányakapitányság a kutatási műszaki üzemi terv végrehajtását felfüggesztheti, vagy az adományt visszavonhatja.

2.1.3. A kutatás műszaki üzemi terve

A kutatási tevékenységet csak jóváhagyott műszaki üzemi terv alapján lehet megkezdeni, illetve végezni. A kutatásra vonatkozó műszaki üzemi tervet a koncessziós szerződés megkötésétől, illetve a kutatást adományozó határozat jogerőre emelkedésétől számított hat hónapon belül lehet benyújtani a bányakapitánysághoz. Amennyiben e határidőn belül az adományos elmulasztja a műszaki üzemi terv beterjesztését, úgy a határidő elteltével a kutatási adománya ex lege megszűnik és az abból fakadó jogosultságok is elenyésznek.

Egy határozat akkor válik jogerőssé, ha fellebbezéssel már nem támadható meg. A fellebbezést jogszabályban meghatározott időtartamon, általában a döntés közlésétől számított tizenöt napon belül lehet előterjeszteni³⁹. A fellebbezési határidő elteltével a határozat

³⁹ Lásd a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény 99.§ (1) bek. előírását.

jogerőre emelkedik. A határozat jogerőre emelkedése beállhat a határozat közlésével is, feltéve, hogy a fellebbezésre jogosultak már a határozat meghozatalát megelőzően a fellebbezési jogukról lemondtak. A határozat jogerőre emelkedésének legfontosabb jogkövetkezménye, hogy a határozat végrehajthatóvá válik, ami azt jelenti, hogy a határozatban foglalt rendelkezések szükség esetén hatósági kényszer igénybevételével is foganatosíthatók.

A kutatás műszaki üzemi tervének jóváhagyásra történő beterjesztése nem érinti a kutatás engedélyezett időtartamát, a műszaki üzemi terv érvényességi időtartama is legfeljebb 4 év lehet. Ez úgy lehetséges, hogy a kutatási jog érvényességének kezdő napját nem a kutatási adomány, hanem a kutatás műszaki üzemi tervét engedélyező határozat rögzíti. Előbbi határozat csak az érvényességi időtartamot határozza meg (ami maximum 4 év lehet, de a kérelemben foglaltaknak megfelelően akár rövidebb időtartamra is vonatkozhat), utóbbi határozat viszont rögzíti, hogy a kutatási jog érvényességének kezdete a határozat jogerőre emelkedésének napja. A kutatási jogosultság érvényességi időtartamát ettől a naptól kell számítani.

A kutatás műszaki üzemi tervének részletesen tartalmaznia kell

- a) a kutatási terület földtani, teleptani viszonyaira és az ásványi nyersanyagra (nyersanyagokra) vonatkozó ismereteket, illetve a korábban végzett kutatások eredményének értékelését;
- b) az engedélyezni kért érvényességi időtartamot, továbbá az előirányzott kutatási feladatokat (mennyiségi, mélységi, stb. meghatározásban) és az ezek teljesítéséhez szükséges technológiai és biztonsági feltételek ismertetését;
- c) az alkalmazásra kerülő konkrét kutatási módszereket és technológiákat, a tervezett létesítmények és alkalmazott berendezések műszaki jellemzőit, a kutatási munkák tervezett módjának, helyének, ütemezésének ismertetését;
- d) a tevékenység káros környezeti hatásait, továbbá a környezet veszélyeztetés és a várható bányakárok megelőzésére, illetve csökkentésére tervezett műszaki intézkedéseket és az ütemezett tájrendezési feladatokat.

A műszaki üzemi terv jóváhagyása során a bányakapitányság azt is vizsgálja, hogy az adományos által tervezett kutatási mód és technológia illeszkedik-e az adott ásványi nyersanyag előfordulás területén korábban folytatott kutatásokhoz, valamint, hogy a tervezett kutatás terjedelme, területi eloszlása elégséges-e, illetve a tervezett technológia alkalmas-e a kutatási adományban foglaltak teljesítésére.

A bányatörvény kivételesen biztosít lehetőséget az ásványi nyersanyagok kutatás keretében történő kitermelésre. Ennek tipikus esete, ha kutató aknák, vágatok vagy árkok kialakításával történik a kutatás, tehát a kitermelésre technológiai okból kerül sor. E vonatkozásban alapvető

engedélyezési alapelv, hogy a tervezett módszer alkalmas legyen az ásványi nyersanyag előfordulás mennyiségi, minőségi és települési viszonyainak megismerésére. Nyilvánvaló, pl. hogy egy 3 m mély kutatási árok nem lehet alkalmas egy átlagosan 30 m vastag kavics-előfordulás települési viszonyainak egyértelmű megismerésére.

A kutatás keretében végzett ásványi nyersanyag kitermelés másik jellemző esetköre a bevizsgálás, technológiai próba, üzemi kísérlet érdekében végzett kitermelés (próbatermelés).

A kutatás során végzett ásványi nyersanyag kitermelést a kutatás jogosítottja a kitermelés megkezdésétől számított nyolc napon belül köteles bejelenteni a bányakapitányságnak. Utóbbi hiányában a kitermelés szabálytalan bányászati tevékenységnek minősül. Probatermelés szilárd ásványi nyersanyagok vonatkozásában kizárólag a kutatási engedély érvényességi időtartamán belül végezhető. A kutatás során kitermelt ásványi nyersanyagok után az általános szabályok szerint bányajáradékot kell fizetni.

A kutatási tevékenységek végzéséhez kötelező a kutatási tevékenységgel okozott bányakárok, valamint környezetvédelmi- és tájrendezési kötelezettségek fedezésére szolgáló biztosíték nyújtása, annak megkövetelésétől a Bányakapitányság nem tekinthet el. A biztosíték alapját a kutatási tevékenység során várható összes kötelezettség teljes ellenértéke képezi, amelyet a kérelmező köteles tételes költségbecsléssel meghatározni.

Az adományos a kutatás megkezdését és befejezését 8 napon belül köteles írásban bejelenteni a bányakapitányságnak.

Amennyiben az adományos a jóváhagyott műszaki üzemi terv szerint végrehajtott kutatási tevékenység eredményeképpen olyan ásványi nyersanyagra bukkan, amelyre kutatási jogosultsága nem terjed ki, ezt ugyancsak köteles jelenteni a bányakapitányságnak. Ha a bejelentett ásványi nyersanyag szempontjából a terület nyílt minősítésű, egyidejűleg kezdeményezheti kutatási jogának kiterjesztését ezen ásványi nyersanyagra is. A kutatási jog kiterjesztése a koncessziós szerződés vagy a kutatási adomány módosításával történhet, amelynek kezdeményezésére a koncesszort, illetve a kutatási adomány jogosítottját elsőbbségi jog illeti meg. A kutatási adomány kiterjesztése nem érinti (nem növeli) a kutatási adomány érvényességi idejét.

Az adományos a kutatás befejezését követően a kutatási területet részben vagy egészben visszaadhatja. Erre abban az esetben kerülhet sor, ha a kutatási eredmények nem igazolták az előzetes várakozásokat és az adományosnak emiatt már nem fűződik további érdeke ahhoz, hogy a területen bányászati tevékenységet végezzen. Az adományos köteles a kutatási terület azon részét is visszaadni, amelyre a kutatás befejezését, de legkésőbb az engedélyben megállapított határidő lejártát követő egy éven belül a bányatelek megállapítását nem kezdeményezte. A kutatási területnek azt a részét is vissza kell adnia, amelyre a bányatelek megállapítását jogerősen elutasították.

A terület visszaadáshoz a bányatörvény végrehajtási rendelete kettős feltételt fűz: a visszaadott terület szénhidrogén kutatásnál min. 10 km², egyéb esetben min. 1 km² kell legyen, továbbá a visszaadásra bejelentett területen az okozott bányakárokat a bejelentést megelőzően meg kell téríteni és teljesíteni kell a tájrendezési kötelezettségeket is.

Ha az adományos kutatási tevékenységet egyáltalán nem végez, a műszaki üzemi tervben foglaltakat nem hajtja végre és a terület visszaadását sem kezdeményezi, akkor a bányakapitányság felszólítja, hogy hajtja végre a műszaki üzemi tervben előírányzottakat vagy adja vissza a területet. Ha e felszólításnak az adományos a felszólításban meghatározott határidőn belül nem tesz eleget, akkor a visszaadást a Bányakapitányság határozattal kényszeríti ki és szabálytalan bányászati tevékenység jogcímén egyéb szankciót alkalmazhat.

A kutatás bejelentett befejezésekor vagy a kutatási terület visszaadásakor, de legkésőbb a kutatási adomány lejártá után a bányakapitányság ellenőrzi a kutatási területen a tájrendezési kötelezettségek teljesítését, illetve annak végrehajtása esetén intézkedik az adományos által lekötött biztosíték felszabadításáról. Amennyiben az adományos nem teljesítette a kutatással okozott károk megtérítésével és a tájrendezéssel kapcsolatos kötelezettségeit, a bányakapitányság a biztosíték terhére azok teljesítésére intézkedik.

2.1.4. A kutatási zárójelentés

Az adományosnak az elvégzett kutatásról, annak befejezésétől számított 6 hónapon belül, földtani szakértő által ellenjegyzett kutatási zárójelentést kell készítenie és azt az illetékes bányakapitányságnak meg kell küldenie. A kutatás befejezésének időpontja az a nap, amikor az adományos a műszaki üzemi tervben engedélyezett kutatási tevékenységet befejezte, illetve végső soron a kutatási adomány érvényességének utolsó napja. Amennyiben az adományos a kutatási tevékenységet jogosultságának érvényességén belül fejezi be, ezt 8 napon belül be kell jelentenie a bányakapitányságnak.

Az elvégzett kutatási tevékenység eredményeképpen megismert földtani és egyéb információkat összefoglaló zárójelentést akkor is be kell nyújtani, ha az adományos a megszerzett információk alapján nem kíván bányatelek megállapítást kezdeményezni és a kutatást sem kívánja tovább folytatni.

A zárójelentésnek tartalmaznia kell az elvégzett kutatómunkák összefoglalását, a megismert földtani-rétegtani és tektonikai, valamint a hidrogeológiai viszonyok leírását, a bányaföldtani körülmények részletes ismertetését, az ásványvagyon számítást és annak eredményét, valamint a megkutatott ásványi nyersanyag lelőhely műszaki-gazdasági elemzését. A zárójelentésben meg kell határozni a kutatással érintett (megismert) valamennyi ásványi nyersanyag jellemzőit, tekintet nélkül arra, hogy az adományos a felsoroltak mindegyikére

kérte-e jogosultságának kiterjesztését. A zárójelentésben becsléssel, illetve számítással meg kell határozni az adott időpontban gazdaságosan kitermelhető ásványvagyon (ipari vagyon) mennyiségét és minőségét is.

A bányakapitányság a benyújtott zárójelentéseket abból a szempontból vizsgálja, hogy a bennük foglaltak megfelelnek-e a jogszabályi előírásoknak és azok elfogadásáról regisztratív jellegű határozatokat hoz, melyekben rögzíti a kutatási területek azonosító adatait, a kutatások során azonosított ásványi nyersanyagok megnevezését és ezek közül azon ásványi nyersanyagok megnevezését, illetve vagyonszámtási adatait, amelyeket az Országos Ásványvagyon Nyilvántartásba felvett. A határozat nem jelenti a kutatási zárójelentés jóváhagyását, engedélyezését és az abban közölt földtani információk, ásványvagyon mennyiségi és minőségi adatok valódiságának igazolását.

Amennyiben a bányakapitányság a zárójelentést határozatában elfogadta, úgy az adományos a kutatás befejezésétől számított 1 éven belül kezdeményezheti a megkutatott ásványi nyersanyag előfordulás egészére vagy meghatározott részére bányatelek megállapítását.

Ha az adományos az előírt törvényi határidőn belül e jogával nem él, akkor elveszíti a bányatelek megállapításhoz fűződő kizárólagos jogát. Ezzel a jogvesztő határidővel kívánja biztosítani a törvényalkotó, hogy az adományosok az ásványi nyersanyag kitermelésének szándéka nélkül ne tarthassák fenn egy adott területen kutatási adománnyal szerzett bányászati jogukat.

A jogszerűen folytatott kutatási tevékenység keretében megszerzett földtani ismeretek (pl. az alapadatok, a zárójelentés adatai) a jogosult tulajdonát képezik. Ez azonban nem mentesíti a jogosultat az alól, hogy a bányahatóság felé adatszolgáltatási kötelezettségét teljesítse. Itt érdemes említeni, hogy a bányatörvény általános kötelezettségként is előírja, hogy bányavállalkozó, illetve az építési, talajvédelmi, illetőleg vízügyi hatósági engedély alapján végzett tevékenysége során ásványi nyersanyagot kitermelő engedélyes az adott évben kitermelt ásványi nyersanyag(ok) mennyiségét és minőségét köteles a bányafelügyeletnek a tárgyévet követő év február 28-ig bejelenteni. Külfejtés esetében a bányafelügyeletnek adott jelentésnek anyagmérleget (a teljes kitermelt anyag mennyiségét, ebből: haszonanyag és meddőanyag tájrendezésre felhasznált, hasznosított, értékesített, illetve meddőhányóra került mennyiségét, a humuszos feltalaj mentett, illetve tájrendezésre felhasznált, valamint más célra hasznosított mennyiségét) is tartalmaznia kell. A bányavállalkozó az általa szolgáltatott adatok valódiságáért felelősséggel tartozik.

A kutatások során szerzett ismeretek az alábbi módon kerülhetnek jogszerűen más személyek birtokába:

- a) A felszíni előkutatás keretében vagy a kutatási adomány alapján végrehajtott kutatás során nyert adatok adásvételi szerződés útján történő átruházásával. Ezekben az esetekben a földtani ismeret felhasználása során az új tulajdonosnak a

bányakapitányság előtt hitelt érdemlően igazolnia kell, hogy jogszerűen jutott az adatokhoz.

b) Ha a kutatást végző gazdálkodó szervezet jogutód nélkül megszűnt, vagy a kutatást végző magánszemély meghalt és örököse nem él jogi lehetőségeivel, úgy nyílt területen bárki kikérheti a kutatási alapadatokat a Magyar Bányászati és Földtani Hivatal Földtani Adattárából. Ennek során nyilatkoznia kell, hogy azokat továbbkutatási engedély megszerzéséhez vagy bányatelek megállapítás céljából kéri, továbbá egyoldalú jognyilatkozattal magára kell vállalnia az összes addig még nem teljesített kötelezettséget (a korábbi kutatáshoz kapcsolódó táj-, környezet- és kárrendezési feladatok végrehajtását) is.

Az érvényes kutatási adomány - a kötelezettségekkel együtt - a bányászati jog átruházására vonatkozó előírások szerint is átruházható.

2.2. A bányászati tevékenységek környezetvédelmi engedélyezése

A környezet védelmének általános szabályairól szóló törvény⁴⁰ előírásainak megfelelően a környezetre jelentős mértékben hatást gyakorló tevékenységek megkezdése előtt környezeti hatásvizsgálatot kell végezni. A környezeti hatásvizsgálat előzetes és részletes vizsgálati szakaszból állhat. A részletes hatásvizsgálat lefolytatását a környezetvédelmi hatóság akkor rendeli el, ha az előzetes hatásvizsgálat tartalma alapján további vizsgálatok lefolytatását tartja indokoltnak. A bányatörvény tételesen meghatározza, hogy a bányavállalkozónak az előzetes környezeti hatásvizsgálati eljárás iránti kérelmet a kutatás befejezését követően legkésőbb 9 hónappal be kell nyújtania a környezetvédelmi hatósághoz. A hatásvizsgálat eredményei alapján a környezetvédelmi hatóság környezetvédelmi engedélyt ad ki vagy az engedély megtagadásával a tervezett tevékenység végzését megtiltja. A jogalkotó a bányászati tevékenységek túlnyomó részét a környezetre jelentős hatást gyakorló tevékenységek közé sorolta.

Környezetvédelmi hatásvizsgálathoz kötött a bányászati tevékenység⁴¹

- a) szénbányászat esetén 100 ezer t/év termelési kapacitástól;
- b) fémtartalmú érc bányászata esetén vasérc termelése során 1 millió t/év, nem vastartalmú fémek termelése során 100 ezer t/év termelési kapacitástól;
- c) külfejtéses bányászat - beleértve a szén- és ércbányászatot is - esetén az előzőeken túlmenően 25 ha-t meghaladó területtől;

⁴⁰ Az 1995. évi LIII. törvény.

⁴¹ A környezetvédelmi hatásvizsgálathoz kötött tevékenységek körét a 20/2001. (II. 14.) Kormányrendelet szabályozza.

- d) kőolaj-kitermelés esetén 500 t/nap, földgáz-kitermelésnél 500 ezer m³/nap termelési kapacitástól.

A felsoroltakon túlmenően új környezetvédelmi engedélyezési eljárás lefolytatása szükséges többek között, ha a bányavállalkozó új bányászati technológiát vezet be, tevékenysége korábbi engedélyezett nagyságához képest tevékenységének (kitermelési volumenének) legalább 25%-os mértékű növelését tervezi vagy a tevékenység céljára lehatárolt területet (a bányatelek területét) legalább 25%-kal megnöveli. Meghatározott körben a bányászati tevékenység megszüntetése is önálló környezetvédelmi engedélyhez kötött.

A környezetvédelmi engedély elvi szintű engedély, a tevékenység folytatására önmagában nem ad felhatalmazást. A környezetvédelmi engedély birtokában be kell szerezni az egyéb hatósági engedélyeket, pl. bányászati tevékenység esetében kezdeményezni kell a bányatelek megállapítását, majd a műszaki üzemi terv engedélyezését. Környezetvédelmi engedély hiányában ugyanakkor bányatelek nem állapítható meg. A bányavállalkozó kutatási tevékenységét és annak finanszírozását azzal a kockázattal végzi, hogy ha tervezett tevékenysége vagy az általa alkalmazott technológia következtében jogszabályban meghatározott szintet meghaladó környezetre gyakorolt hatások várhatók, akkor tevékenysége környezetvédelmi szempontból nem engedélyezhető.

Jogszabály⁴² által meghatározott körben a bányavállalkozó un. egységes környezethasználati engedély megszerzésére is kötelezhető. A környezetvédelmi hatóság az egységes környezethasználati engedélyben rendelkezik az engedélyben meghatározott követelmények elérése érdekében alkalmazandó elérhető legjobb technikáról, illetve a talaj, a levegő és víz szennyezésének megelőzése, a zajkibocsátás mérséklése, a hulladékok környezetkímélő kezelése, valamint ártalmatlanítása céljából intézkedéseket, környezetvédelmi követelményeket, továbbá kibocsátási határértékeket és azok teljesítésére határidőt határoz meg.

Az egységes környezethasználati engedély meghatározott időre, de legalább öt évre adható meg. Az engedélyben foglalt követelményeket és előírásokat legalább ötévente a környezetvédelmi felülvizsgálatra vonatkozó szabályok szerint felül kell vizsgálni.

Amennyiben az előzetes vizsgálatban hozott határozat szerint lehetőség van a környezeti hatásvizsgálati eljárás és az egységes környezethasználati engedélyezési eljárás összevont lefolytatására, összevont eljárást kell lefolytatni.

⁴² A 314/2005. (XII. 25.) Kormányrendelet.

2.3. A bányatelek jogintézménye

A bányatelek olyan bányajog-történeti hagyományokon alapuló jogintézmény, amely meghatározza a föld felszínének és mélyének a bányászat céljára elhatárolt részét, azt a teret, amelyen belül a bányavállalkozót megilleti meghatározott ásványi nyersanyagok feltárásának és kitermelésének joga.

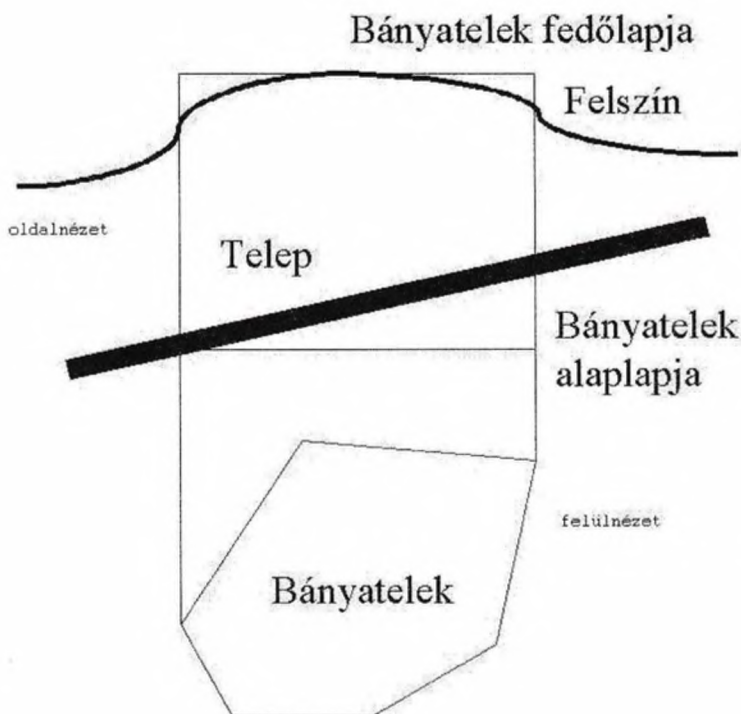
A Bányatörvény előírásai szerint bányatelket kell megállapítani – a meddőhányó hasznosítás eseteinek kivételével - az ásványi nyersanyagok feltárására és kitermelésére, továbbá a szénhidrogének földalatti tárolására szolgáló földtani szerkezetek hasznosítására.

A bányavállalkozó a kutatás befejezésétől számított 1 év időtartamon belül kezdeményezheti a bányatelek megállapítását, de ebbe az időtartamba nem számít bele a környezetvédelmi, illetve az egységes környezethasználati engedélyezési eljárás időtartama.

Az egyes bányatelkek egyértelmű megkülönböztetését szolgálja az ún. védnév, amely három részből áll: annak a településnek a nevéből, melynek közigazgatási területén a bányatelek vagy annak túlnyomó része található, az adott település közigazgatási területén megállapított bányatelkek sorszámból, valamint a kitermelhető ásványi nyersanyag megnevezéséből (pl. „Miskolc VII. – homok”). A védnév alapján a bányatelek és az ásványi nyersanyag(ok), amelynek kitermelésére a bányavállalkozó bányászati jogot szerzett egyértelműen azonosítható.

A bányatelek fogalma műszaki szempontból úgy határozható meg, hogy a föld kérgének függőleges helyzetű, sokszög alakú hasábot alkotó része, melynek felső határoló lapja általában a külszín legmagasabb pontjának, alsó határoló lapja pedig a megkutatott ásvány-előfordulás, illetve a szénhidrogének tárolására szolgáló föld alatti földtani szerkezet legmélyebb pontjának szintjében van. A bányatelek - ellentétben az ingatlan-nyilvántartásból ismert telek fogalmával, amely a föld felszínét követő síkidomként, vagy térbeli felületként határozható meg - mindig térbeli idom (hasáb), melynek alsó és felső határoló lapja vízszintes sík. A bányatelek más értelemben nem más, mint a földkéregben függőleges és vízszintes síkokkal a térben körülhatárolt bányászati jog.

A bányatelek jogintézménye a közérdek és a bányászat sajátos érdekeinek intézményes biztosítására szolgál. Mindezek megállapítása során azzal érvényesülnek, hogy közérdek, illetve méltánylást érdemlő magánérdek sérelme nélkül biztosítja az ásványi nyersanyagkészletek minél teljesebb kitermelését, valamint azt, hogy védendő külszíni vagy földalatti létesítményeket a bányászati tevékenység ne veszélyeztessen, ugyanakkor annak is megteremti lehetőségét, hogy külszíni vagy földalatti létesítmény elhelyezése és tevékenység folytatása se akadályozhassa vagy veszélyeztethesse az ásványi nyersanyag előfordulás kiaknázását.

A bányatelek megállapítása folytán annak jogosítottja nem válik a felszíni ingatlanok, vagy felszín alatti terület tulajdonosává és még a bányateleknek az ingatlan-nyilvántartásba történt bejegyzése sem változtatja meg a külszíni ingatlan rendeltetését, használati jogait. Erre nincs is szükség, hiszen a bányatelek megállapításával a bányavállalkozó csak a bányatelekkel lehatárolt területen (térrészen) belül található előfordulás kitermelésére vonatkozó bányászati jogot szerzi meg. Ahhoz, hogy tényleges bányászati tevékenységet végezhesen, a bányatelek megállapításán túlmenően a bányászati tevékenység végzésére jogosító külön engedélyt kell szereznie a műszaki üzemi terv engedélyezése révén.

A bányatelket úgy kell megtervezni és megállapítani, hogy a bányaműveletek felszíni hatásterülete a bányatelek határán belül legyen. Ennek biztosítása érdekében a bányahatóság - a folyékony vagy gáznemű ásványi nyersanyag kitermelésére, valamint a földalatti gáztárolásra jogosító bányatelkek kivételével – határpillér kijelölésére intézkedik. Amennyiben a bányatelek határain belül védendő természeti tárgy vagy létesítmény található, úgy annak védelmére ugyancsak a bányatelek megállapítása során kell védőpillért kijelölni.

A bányatelek megállapításánál figyelemmel kell lenni az ásványi nyersanyag előfordulás tényleges földtani helyzetére, kiterjedésére, minőségére, a település adottságaira, az egyéb ásványi nyersanyagkészletek jelenlétére és kitermelhetőségére, valamint a bányaműveletek valamennyi várható környezeti hatására is. A bányatelek területe legszorosabban a

megkutatott ásványi nyersanyag előfordulás kiterjedésével áll összefüggésben. A bányavállalkozó szabadon dönthet ugyan a felől, hogy a megkutatott előfordulás egészére vagy egy részére kíván-e bányatelket megállapítani, de egyéb vonatkozásban a bányatelek térbeli kiterjedésének meghatározása már körültekintő műszaki tervezést igényel. Miután a bányaműveletek felszíni hatásterületének a bányatelek határain belül kell maradnia, a tervezés során valamennyi várható bányászati műveletre és azok valamennyi környezeti hatására figyelemmel kell lenni. Emiatt, valamint azért, hogy a megállapított védő- és határpillérek minél kevesebb ásványvagyonot kössenek le, a bányatelkek felszíni határai által bezárt terület általában jóval meghaladja az előfordulás egészének, vagy bányászatra kijelölt részének területét. Különleges tervezést igényelnek a meddőhányók is, melyek helyét úgy kell kijelölni, hogy elhelyezésük véglegesen ne kössön le ásványvagyon, ugyanakkor a termelési költségeket jelentősen megnövelő meddőszállítás még a legoptimálisabb és leggazdaságosabb maradjon.

A bányatelket meghatározott ásványi nyersanyag feltárására és kitermelésére a bányafelügyelet az alábbiakban meghatározott bármely személy kérelmére akkor állapítja meg, ha igazolja, hogy a lelőhely ipari vagyonnal rendelkezik és a kitermelési feltételek teljesíthetők. Bányatelek megállapítását kérheti a bányafelügyelettől a korábban kutatási jogot szerzett bányavállalkozó, továbbá bármely természetes vagy jogi személy, illetve jogi személyiség nélküli gazdasági társaság, aki, vagy amely nem minősül bányavállalkozónak, azonban archív adattári adatok, új elméleti földtani értelmezés eredményei vagy bejelentés alapján végzett felszíni előkutatás adatai alapján készletszámitási jelentést készít. A kérelemben megadott adatok valódiságáért, a térkép és a méretezés helyességéért és teljességéért a kérelmező a felelős.

A bányatelek megállapítására irányuló kérelemhez mellékelni kell:

- a) a bányatelek műszaki leírását;
- b) a megállapításra kért bányatelek egészére vonatkozóan azt a határozatot, amelyben a környezetvédelmi hatóság megállapította, hogy a tervezett tevékenység nem környezetvédelmi engedély- és nem egységes környezethasználati engedélyköteles, vagy a környezetvédelmi engedélyt, vagy az egységes környezethasználati engedélyt;
- c) mélyművelésre vagy külfejtéses művelésre tervezett bányatelek esetében a megállapításra kért bányatelekkel érintett ingatlanok ingatlan-nyilvántartás szerinti tulajdonosainak (vagyonkezelőinek, használóinak) név- és címjegyzékét, és rendeltetésének, használati állapotának leírását;
- d) külfejtéses művelésre tervezett bányatelek esetében a bányatelekkel lefedni tervezett ingatlanok várható igénybevételi ütemtervét, az ingatlan tulajdonosok tájékoztatásának egy példányát és a tájékoztatási kötelezettség teljesítését igazoló eredeti bizonylatokat, vagy azok hiteles másolatát;

- e) a bányatelek térképét és
- f) külfejtéses művelésre tervezett bányatelek esetében a tájrendezési előtervet.

A bányatelek műszaki leírásának tartalmaznia kell:

- a) a bányatelek határvonala töréspontjainak EOVS rendszer szerinti koordinátáit, a határvonal töréspontjainál a terep tengerszint feletti magasságát, a bányatelek alap- és fedőlapjának magasságát, a haszonanyag fekvő- és fedőszintjeit;
- b) a bányatelek földtani-, illetve kitermelhető ásványvagyonának mennyiségét és minőségi jellemzőit;
- c) a bányászati tevékenységek következtében várható felszíni közetmozgásokkal szemben védelmet igénylő létesítmények, lakótelepülések, vízbázis, folyó- vagy állóvíz megjelölését;
- d) a kijelölendő határ-, illetve védőpilléreket, azok méretezését, valamint a pillérekben lekötött ásványvagyont;
- e) a megállapítandó bányatelekkel határos, vagy azt részben vagy egészben magában foglaló más bányateleket és azok határvonalait, alap-, illetve fedőlap magasságát;
- f) a feltáráskor, kitermeléskor várható melléktermékek, hulladékok fizikai és kémiai tulajdonságainak ismertetését;
- g) az ásványi nyersanyag feltáráására, kitermelésére kiválasztható bányászati módszerek (mélyművelés, külfejtés vagy fűrőlyukas módszer) meghatározását és ezek várható hatásait a felszín alatti vizekre, valamint a környezet más elemeire;
- h) a feltáráshoz, kitermeléshez várhatóan szükséges külszíni és felszín alatti létesítménycsoportok megnevezését;
- i) a kitermelési feltételek teljesíthetőségét (beleértve a kitermelt ásványi nyersanyag elszállítását a legközelebbi országos közútig).

A tájrendezési előtervet a környezetvédelmi engedélyre, a hatályos területrendezési, illetve szabályozási tervek, továbbá az ingatlanok igénybevételei ütemtervére figyelemmel kell elkészíteni. A tájrendezési előtervnek tartalmaznia kell a tervezett bányászati tevékenység során kialakuló terepviszonyok, valamint a megépítendő létesítmények szöveges leírását és térképét. A tájrendezési előterv szöveges részében ismertetni kell az újrahasznosítási célt és e cél megvalósításához szükséges feladatokat, a tájrendezéssel kialakítandó új terepviszonyokat és létesítményeket, kialakításuk ütemezését és módszerét. Ha a bányatelek határain belül a tervezett bányászati tevékenység következtében a felszín alatti vízkészletből származó állóvíz kialakulásával és a bányászat befejezését követő fennmaradásával kell számolni, úgy a külön jogszabály figyelembevételével a tájrendezési előtervben meg kell határozni az ezzel kapcsolatos előzetes vízgazdálkodási, környezet-, természet- és tájvédelmi feltételeket, amelyeket a tájrendezés, illetve a bányabezárás során figyelembe kell venni. A tájrendezési előtervhez tartozó térképen ábrázolni kell a bányaművelés és tájrendezés során kialakítani

tervezett új terepviszonyokat, ezek magassági adatait és az érthetőséget elősegítő metszeteket; valamint az ingatlan-nyilvántartási térkép tartalmát.

A bányakapitányság a bányatelek megállapítására irányuló eljárásba bevonja az érdekelt szakhatóságokat, a területtel érintett önkormányzatokat, ingatlan tulajdonosokat, illetve közművek üzemeltetőit (pl. gáz- vagy áramszolgáltatók, közútkezelők, erdőgazdálkodási társulatok, stb.), valamint a bányatelekkel érintett, (azzal határos vagy azt fedő) korábban már megállapított más bányatelkek jogosítottjait.

Az ingatlan tulajdonosok eljárásba történő bevonása nem azt jelenti, hogy az ingatlan tulajdonosok hozzájárulása szükségeszerű feltételét képezné a bányatelek megállapításának. Az eljárásban való részvétel nem a földtulajdonost védő garanciális jog, hanem az eljárásról való tájékoztatás eszközeként szolgál. A bányakapitányság az ingatlan tulajdonosok elutasító nyilatkozata ellenére is dönthet a bányatelek megállapításáról, ha az egyéb körülmények a bányatelek megállapítása mellett szólnak és a szakhatóságok feltételei azt lehetővé teszik. Ez abból fakad, hogy a bányászati jogszabályok – az állami tulajdont képező ásványi nyersanyagok minél teljesebb kiaknázása érdekében – adott esetben a bányatelekkel érintett ingatlanok tulajdonosainak érdekeivel szemben a bányászati tevékenység folytatását helyezik előtérbe, ha egyéb vonatkozásban a jogszerűség feltételei fennállnak.

A bányatelek megállapítására irányuló bányakapitánysági eljárásban nem mérlegelési szempont a bányatelek megállapításának hatása az érintett ingatlanokra. A bányatelek megállapításból eredő egyéb viták az ingatlan tulajdonosok és a bányavállalkozók közötti polgári jogi jogviszony körébe tartoznak, ebben a kérdésben a bányahatóság nem foglalhat állást. A bányatelek jogosítottja és a földtulajdonosok közötti jogviszony egyébként is csak a bányászati tevékenység megkezdése érdekében bírhat jelentőséggel, mivel megfelelő földhasználati jogcím hiányában az érdemi bányászati tevékenység a bányatelek megállapítása és a bányászati tevékenység műszaki üzemi tervben történő engedélyezése esetén sem kezdhető meg. A bányavállalkozó a kitermeléssel érintett ingatlanok használatának kérdését előzetes megállapodással vagy adott esetben az ingatlan kisajátítása eredményeképpen rendezheti.

A bányatelket - külfejtéses művelésre vonatkozó bányatelek esetében az ingatlantulajdonosoknak a bányatelekkel lefedni tervezett ingatlanok várható igénybevételi ütemtervével és az ingatlanok használati, hasznosítási, illetve rendelkezési jogával kapcsolatos észrevételei figyelembevételével - a bányakapitányság határozatban állapítja meg. A bányatelket megállapító bányahatósági határozat olyan okirat, amely meghatározza, hogy a bányatelek jogosítottja milyen térben lehatárolt területen, milyen ásványi nyersanyag bányászatára milyen feltételekkel jogosult, vagyis a bányavállalkozó bányászati jogának terjedelmét rögzíti. A határozat emellett meghatározza a bányatelek legfontosabb adatait, a bányászattal járó veszélyeztetés elhárításához vagy csökkentéséhez szükséges műszaki intézkedéseket és feltételeket, valamint a tervezett bánya tájrendezésével kapcsolatosan előre meghatározható követelményeket. A határozat meghozatala során a bányakapitányság

vizsgálja, hogy a kérelemben szereplő ásványi nyersanyagok kitermelésének feltételei biztosíthatók-e a kitermelés során érintett más ásványi nyersanyagok értékvesztése nélkül.

Ugyanarra a területre – de értelemszerűen más ásványi nyersanyagra – részben vagy egészben egymást fedő bányatelkek is megállapíthatók, ha pedig a bányászati jogosított ugyanaz a személy, egy bányatelek több ásványi nyersanyagra kiterjedő bányászati jogosultságot is adhat. Adott ásványi nyersanyag előfordulás bányászatára jogosító több bányatelek oly módon állapítható meg, hogy egymás felé eső határvonalai (oldalsíkjaik) egymással érintkezzenek. Az egyes bányatelkek egymással való érintkezése azért meghatározó követelmény, hogy a két szomszédos bányatelek között ne maradjanak vissza olyan zárványterületek, melyek ásványvagyonának leművelése éppen emiatt válna gazdaságtalanná.

A határozat jogerőre emelkedését követően - a folyékony vagy gáznemű ásványi nyersanyag kitermelésére, valamint a földalatti gáztárolásra jogosító bányatelek esetét kivéve - a bányakapitányság megkeresi az illetékes körzeti földhivaltalt, a bányateleknek az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzése végett. A bányatelek megállapítása és az ingatlan-nyilvántartásba történt bejegyzése azonban önmagában nem jogosít sem a terület igénybevételére, sem a feltárási és kitermelési munkák megkezdésére. A bányatelek ingatlan-nyilvántartási bejegyzése nem változtatja meg az érintett ingatlanok használatát sem, így értelemszerűen semmilyen felmerülő kárról sem lehet beszélni a bányatelek megállapítása kapcsán. A bányatelek ingatlan-nyilvántartási bejegyzése pusztán egy jogi szempontból fontos tény bejegyzését jelenti.

Az ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzés legfontosabb indoka, hogy a bejegyzés mindenki részére hitelesen tanúsítsa a feltüntetett adatokat, továbbá a bejegyzett jogok és tények fennállását. Az ingatlan-nyilvántartás közhiteľű nyilvántartás. A közhitelesség meghatározóan harmadik személyekkel szemben érvényesülő elv és tágabb értelemben annyit jelent, hogy ha valamely jogot, tényt vagy körülményt az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték, harmadik személy nem hivatkozhat arra, hogy annak fennállásáról nem tudott. Szűkebb értelemben pedig az ingatlan-nyilvántartás közhitelességének szempontja abban fejeződik ki, hogy az ingatlan-nyilvántartást a jóhiszemű és ellenérdek fejében jogot szerző javára - az ellenkező bizonyításáig - valónak kell elfogadni.

A bányatelek megállapítása a bányavállalkozót nem mentesíti a bányászati tevékenység megkezdéséhez és folytatásához szükséges egyéb hatósági engedélyek beszerzése alól és nem változtatja meg a bányatelekkel lefedett felszíni ingatlanok tulajdonjogát, rendeltetését és használatát sem. A bányatelek jogosítottja nem jogosult a bányatelek határain belül előforduló egyéb ásványi nyersanyag kitermelésére sem. Ha a bányatelek jogosítottja olyan ásványi nyersanyagokra bukkan, amelyre jogosultsága nem terjed ki, az előfordulást köteles bejelenteni a bányafelügyeletnek és kezdeményezheti a bányateleknek e nyersanyagra történő kiterjesztését, melyre elsőbbség illeti meg.

A külfejtéses bányaművelésre szolgáló bányatelket megállapító határozat jogerőre emelkedését követően, de legkésőbb az ingatlan igénybevételei-ütemtervben megjelölt igénybevétel időpontja előtt öt évvel, a bányavállalkozó bányászati jogának biztosítása érdekében jogosult a bányatelekkel fedett ingatlanra a vonatkozó építésügyi jogszabályok rendelkezései szerint építési és telekalakítási tilalom elrendelésének kezdeményezését kérni a bányakapitányságtól. A határidő elmulasztása esetén a bányavállalkozónak az építési és telekalakítási tilalom kezdeményezésére vonatkozó jogai megszűnnek.

A bányakapitányság a bányavállalkozó fenti kezdeményezésére megkeresi az illetékes építésügyi hatóságot a telekalakítási és építési tilalom vagy korlátozás elrendelése érdekében. A tilalom vagy korlátozás elrendelését követően a bányatelek határai között fekvő ingatlant telekalakítás céljára megosztani, vagy azon építkezni csak az illetékes építésügyi hatóságnak a bányavállalkozó hozzájárulásával adott engedélye alapján és az engedélyben megszabott feltételek megtartásával szabad.

A telekalakítási és építési tilalom, illetve korlátozás természetesen korlátozza az ingatlantulajdonosok jogait és az ingatlan forgalmi értékét is csökkentheti. Az ebből eredő károkat az ingatlan tulajdonosa (kezelője, használója) részére a bányavállalkozó köteles megtéríteni.

Az elrendelt építési tilalom, illetve korlátozás mindaddig nem szüntethető meg, amíg a területen a bányászattal összefüggő és a felszínt veszélyeztető talajmozgások várhatók, így indokolt esetben az építési tilalom és korlátozás a bányászati tevékenységek befejezése és a bányatelek törlése után is fenntartható. Ennek az a követelmény sem mond ellent, hogy a bányabezáráskor a földalatti bányatérségeket olyan állapotban kell felhagyni, hogy azok a felszínre veszélyt ne jelentsenek, mert a biztonságos és az előírásoknak egyébként megfelelő felhagyás a környezetben bekövetkező mozgásokat teljes mértékben és bizonyossággal még nem zárja ki.

A bányászati tevékenység befejezése és a bányatelek törlése után kérelemre, a bányakapitányság intézkedik az építésügyi hatóság felé a bányatelek határai közt fekvő telkekre elrendelt építési tilalom és korlátozás megszüntetéséről, módosításáról vagy fenntartásáról.

A bányatelket a bányavállalkozó kérelmére, illetve - amennyiben az ásványi nyersanyagok elhelyezkedése indokolja - hivatalból a bányakapitányság módosíthatja. Hivatalból indított eljárás esetén a változtatás a bányavállalkozót hátrányosan nem érintheti.

Bányatelek módosítására a következő esetekben kerülhet sor:

- a) a bányatelek területének növelése vagy csökkentése érdekében;
- b) a bányatelek megosztása (két vagy több bányatelekre szétválasztása) érdekében;
- c) a bányatelek mélységi irányú bővítése vagy csökkentése (az alaplap szintjének megváltoztatása) érdekében;

- d) a bányászati jog új ásványi nyersanyagra történő kiterjesztése érdekében;
- e) egymással szomszédos és ugyanazon bányavállalkozó jogosultságába tartozó bányatelkek egyesítése érdekében
- f) a szénhidrogén kitermelésére megállapított bányatelek földalatti gáztárolásra jogosító megváltoztatása érdekében.

A b) - f) pontokban felsorolt eljárások csak a bányavállalkozó kérelmére folytathatók le.

A bányatelek törlésére ugyancsak a jogosult kérelmére vagy hivatalból indított eljárás keretében kerülhet sor. A bányahatóság egyidejűleg a bányatelek törlését a nyilvántartásába is bejegyzi és intézkedik a földhivatal felé az ingatlan-nyilvántartásból való törlés végett. A bányatelek törlésével a bányatelek volt jogosítottjának bányászati joga megszűnik, kötelezettségei azonban a bányakárok megtérítése, a tájrendezés és a biztonság, valamint a környezet- és természet védelme tekintetében a bányatelek törlését követően is változatlanul fennállnak.

A bányatelek törlésére akkor kerülhet sor, ha

- a) az ásványi nyersanyag előfordulást kitermelték, illetve a bányászati tevékenységet jogszerűen megszüntették és a bányászattal érintett területet tájrendezték;
- b) a bányavállalkozó jogutód nélkül megszűnt és bányászati jogának átruházására nem került sor;
- c) a bányavállalkozó a bányatelek megállapítását követő 5 éven belül az ásványi nyersanyagok kitermelését nem kezdi meg és a bányászati jog meghirdetése is eredménytelen marad.

A b) és c) pontokban felsorolt eljárások hivatalból folytatandók le.

Utóbbi esetekben a bányakapitányság a bányavállalkozó bányászati jogát hivatalból lefolytatott eljárásban törli, majd a bányászati jogokat a Magyar Bányászati Hivatal átruházás céljából a Magyar Bányászati és Földtani Hivatal honlapján és a Bányászati Közlönyben meghirdeti. A bányászati jog e módon történő átruházása esetén az átadó a Magyar Állam. A hirdményre jelentkezéseket kérelemnek kell tekinteni, és azokat a beérkezésük sorrendjében kell elbírálni. Amennyiben a meghirdetéstől számított egy év elteltéig a bányászati jog átruházására nem kerül sor, a bányakapitányság a bányatelket hivatalból lefolytatott eljárása során törli és intézkedik a korábbi bányavállalkozó még fennálló kötelezettségeinek a rendelkezésre álló biztosíték terhére történő teljesítéséről.

A c) pontban meghatározott - a feltárás és kitermelés megkezdésére vonatkozó - törvényes határidő meghosszabbítható. A bányavállalkozó ugyanis annak lejárta előtt kérheti a bányafelügyeletről a határidő legfeljebb újabb 5 évvel történő meghosszabbítását.

Meghosszabbítás esetén a bányavállalkozó térítést köteles fizetni. A térítés alapjául szolgáló ásványi nyersanyag mennyiségét és az érték után fizetendő százalékos bányajáradék-mértéket - a kérelem időpontjában alkalmazott százalékos mértéknél magasabb, de legfeljebb az eredeti érték 1,2-szeres mértékében - a bányászati ügyekért felelős miniszter és a bányavállalkozó között megkötött szerződésben kell megállapítani. A határidő meghosszabbításáról a bányafelügyelet határozatban dönt. A határozatban a térítésfizetési kötelezettség szerződésben megállapított értékét is rögzíteni kell.

A bányavállalkozó egyidejűleg kettőnél több bányatelekre akkor kaphat határidő-hosszabbítást, ha a határidő meghosszabbításával érintett bányatelekre meghatározott megnövelt bányajáradék alkalmazását legalább 5 éves időtartamra szóló szerződésben kiterjesztik a bányavállalkozó valamennyi bányatekére. Ötnél több bányatelekre kért határidő-hosszabbítás esetén a miniszter és a bányavállalkozó között megkötött szerződésben a megnövelt bányajáradékon felül - legfeljebb a megnövelt bányajáradék alapján fizetendő összeg 20 %-ának megfelelő - további egyszeri térítés is megállapítható.

2.4. A bányauzem fogalma és a bányauzem műszaki üzemi terve

A bányászat műszaki és személyi biztonságát, valamint a tevékenységgel érintett közérdek védelmét a tevékenység üzemi kényszerére (bányauzem) és a jogszabályi és hatósági előírások betartásának tervszerűségére (műszaki üzemi terv) vonatkozó szabályok szolgálják.

A bányászati tevékenységeket - a felszíni előkutatást nem számítva - a bányavállalkozó bányauzemben végezheti. A bányauzem olyan viszonylagosan önálló műszaki-gazdasági egység, amelyet a bányavállalkozó az ásványi nyersanyagok kutatása, feltárása és kitermelése, a szénhidrogének földalatti tárolása, továbbá a kitermelt ásványi nyersanyag bányauzemi előkészítése (elsődleges feldolgozása) céljából köteles működtetni. Általában minden, a bányavállalkozó által művelt vagy szüneteltetett bánya önálló bányauzemnek minősül, de bizonyos feltételek fennállása esetén több bánya (kitermelőhely) is képezhet egyetlen bányauzemet. Tipikusan utóbbi körbe tartozik, pl. ha térben elkülönülten, de azonos bányatelek területén belül különböző ásványi nyersanyagok bányászatát végzik. Lényeges szempont, hogy a bányauzem területe nem feltétlenül azonos a bányatelek területével. A bányatelek általában több évtizedes bányászati tevékenységet megalapozó ásványvagyonot határol le, ehhez képest a tényleges bányászati tevékenységek (kitermelés, szállítás, deponálás, stb.) helyszíne a bányatelek területének csak töredékét érintik. Előfordul ugyanakkor, hogy az osztályozó vagy a meddőhányó a bányatelek területén kívül üzemel, ezért nem lehet a bányauzem területét a bányatelek területével azonosítani.

A bányauzem műszaki üzemi terv készítése kötelezettsége és annak a bányahatóság által történő jóváhagyása a bányajog sajátos intézménye. A műszaki üzemi terv meghatározott időtartamra vonatkozóan a bányauzem alkalmazott technológiáját, tervezett tevékenységét, a nyilvántartott ásványvagyon változásait összefoglaló és a bányavállalkozó által ehhez biztosított személyi, tárgyi és szervezeti feltételeket ismertető dokumentáció. A műszaki üzemi terv készítésére vonatkozó előírások elsősorban a biztonság, a környezet- és az ásványvagyon gazdálkodás követelményeinek gyakorlati érvényesülését szolgálják.

A bányauzem műszaki üzemi tervét a bányakapitányság engedélyezi. Jóváhagyott műszaki üzemi terv nélkül, illetve az abban foglaltaktól – a bányatörvényben meghatározott körben – eltérően bányászati tevékenység szabályszerűen nem végezhető.

Műszaki üzemi tervet az alábbi bányászati tevékenységekre kell készíteni:

- a) az ásványi nyersanyagok kutatásra, feltárására és kitermelésére, beleértve a kitermeléssel kapcsolatos előkészítést és elsődleges feldolgozást valamint a tervidőszakban elvégzendő tájrendezést is;
- b) a meddőhányók ásványi nyersanyag tartalmának kinyerésére irányuló önállóan végzett meddőhányó hasznosításra;
- c) a föld alatti gáztárolásra;
- d) a kitermelés szüneteltetésére; valamint
- e) a bányabezárásra, illetve a szénhidrogén-mező felhagyására.

Előfordulhatnak olyan esetek, amikor egy összefüggő ásványi nyersanyag lelőhely művelésére, illetve egymást fedő vagy egymással közvetlenül, illetve határpilléreik által érintkező ásványi nyersanyag lelőhely kitermelésére egyidejűleg több bányavállalkozó jogosult. A Bányatörvény ezekben az egymással szomszédos bányauzemekben végzett bányászati tevékenységeket gyűjtőnéven együttes kitermelésként határozza meg és speciális szabályokat állapít meg rá.

- a) Az első esetben - amikor nem feltétlenül egymás szomszédságában, de összefüggő ásványi nyersanyag lelőhelyen üzemeltetnek több bányát - a bányavállalkozók tevékenységük gyakorlását kötelesek összehangolni. Amennyiben nem jön létre közöttük erre irányuló megegyezés, akkor a kitermelés sorrendjét és egyéb feltételeit a bányakapitányság állapítja meg a műszaki üzemi terv engedélyezése során. Minderre elsősorban az ásványvagyon gazdálkodási követelmények érvényesítése miatt van szükség, mert az egyes érintett bányavállalkozók gazdasági és egyéb érdekei ütközhetnek, emellett csak így biztosíthatók a szakszerű és ésszerű kitermelés feltételei is. Az együttes kitermelés végzése során a szakszerűség és ésszerűség további biztosítékát jelenti az az előírás, hogy a szénhidrogént együttesen kitermelők maguk közül közös képviselőt kötelesek kijelölni, aki a továbbiakban az együttes kitermelés teljes körében a bányavállalkozót megillető jogokkal és kötelezettségekkel bír.

- b) Az együttes kitermelés másik esetét képezi, amikor egymást fedő vagy egymással közvetlenül érintkező bányatelek művelését végzi több bányavállalkozó. Ekkor már nem elegendő a tevékenység összehangolása, hanem az érintett bányavállalkozóknak meg kell állapodniuk a területek egyesítésében és a kitermelés közös feltételeiben is. Ez nem jelenti a bányatelek egyesítését - hiszen egy bányateleknek nem lehet több jogosítottja - csupán azt, hogy a "közös" kitermelésre vonatkozóan összehangolt műszaki üzemi terveket kell készíteniük. A megállapodásban foglaltak érvényességéhez a bányahatóság jóváhagyása szükséges, amelyről nem külön eljárásban, hanem a műszaki üzemi tervek jóváhagyása keretében dönt és ennek során a szerződési kötelezettségek teljesítése, az ásványvagyon gazdálkodás, a biztonság és a tulajdon védelme érdekében feltételeket állapíthat meg.

A műszaki üzemi tervet a bányavállalkozó köteles elkészíttetni és jóváhagyásra beterjeszteni a bányakapitányságra. A jóváhagyó határozat is kizárólag a bányavállalkozót jogosítja, illetve kötelezi, függetlenül attól, hogy a bányászati tevékenység részben vagy egészben történő végzésére esetleg vállalkozót vesz-e igénybe. A bányavállalkozó egyébként szabadon vonhat be vállalkozókat a bányászati tevékenység végzésébe, de úgy felel az általa igénybevett vállalkozók tevékenységéért, mintha a tevékenységet maga végezte volna. A bányakapitányság még akkor is a bányavállalkozó felé intézkedik, ha az általa kifogásolt tevékenységet vállalkozó végzi. E szabályozás kizárja a hatósági eljárásban az egymásra mutogatás lehetőségét. A bányavállalkozó és az általa igénybevett vállalkozó, az egymás közötti jogvitát nem a közigazgatási eljárás keretében, hanem attól függetlenül, polgári jogi úton rendezheti.

A bányavállalkozó köteles gondoskodni arról, hogy a bányát a fő bányaveszélyek (vízveszély, tűzveszély, porveszély és szilikózisveszély, kőzetomlás-veszély, illetve gázkitörés-, sújtólég- és szénporrobbanás-veszély) szempontjából minősítsék. A bánya minősítéséről a bányatelek megállapításakor, a meglévő minősítés felülvizsgálatáról pedig a műszaki üzemi tervek jóváhagyásakor dönt a bányakapitányság a bányavállalkozó által előterjesztett adatok vagy az általa tapasztalt körülmények alapján.

A műszaki üzemi terv akkor engedélyezhető, ha a bányaművelés tervezett módja kielégíti a műszaki-biztonságra, egészségvédelemre, tűzvédelemre, ásványvagyon-gazdálkodásra, vízgazdálkodásra és környezetvédelemre vonatkozó jogszabályi előírásokat és a tervben foglaltak biztosítják az élet, az egészség, a felszíni és földalatti létesítmények, valamint a mező- és erdőgazdasági rendeltetésű földek megóvását, a bányakárok, valamint a környezeti-természeti károk lehetséges megelőzését, illetve csökkentését, továbbá a tájrendezési követelmények teljesítését. A jóváhagyás során a bányakapitányság azt is vizsgálja, hogy a tervezett művelési mód és az alkalmazott technológia alkalmas-e az ásványvagyon

gazdálkodással kapcsolatos követelmények teljesítésére, valamint a tervezett termelés megalapozott-e.

A műszaki üzemi terv csak a Bányatörvényben meghatározott érvényességi időre hagyható jóvá. A műszaki üzemi tervek érvényessége

- a) feltárásnál és kitermelésnél mélyművelés esetében legfeljebb 2 év;
- b) külfejtés, meddőhányó hasznosítás, továbbá a kőolaj- és földgázbányászat esetén legfeljebb 5 év;
- c) a kitermelés szüneteltetése esetén legfeljebb 3 év lehet;
- d) végül a bányabezárásra, mezőfelhagyásra készített műszaki üzemi tervek érvényességi időtartama a tervben ütemezett feladatok elvégzésének indokolt időigényéhez igazodik.

A feltárással és kitermeléssel kapcsolatos műszaki üzemi tervek legfontosabb tartalmi követelményei a következők:

- a) a borítólapon a bányauzem megnevezése, a bányatelek védneve, a terv engedélyezni kért érvényességi időtartama, a bányavállalkozó megnevezése, képviselőjének neve és aláírása, valamint a bányavállalkozó pecsétje, továbbá a bányauzemi felelős műszaki vezető és a tervező neve, illetve aláírása;
- b) a tervdokumentáció záradékolására alkalmas teljes körű tartalom- és iratjegyzék;
- c) az előző műszaki üzemi terv teljesítéséről szóló beszámoló (az előző tervidőszakban tervezett, illetve elvégzett kutatási, feltárási, kitermelési, tájrendezési feladatokról és a bányauzem műszaki-biztonsági, továbbá munkavédelmi helyzetéről szóló számszerű és szöveges jelentés, tervszerűségi vizsgálat, továbbá az engedélyezett tervtől történt eltérések felsorolása és indokolása);
- d) a tervidőszakra előirányzott bányászati tevékenységek, bányászati létesítmények (pl. osztályozó, meddőhányó, készlettér, stb.) helye (területének kijelölése), a letakarítás és művelés évenkénti ütemezése, illetve a művelési mód, valamint a technológiai és biztonsági feltételek ismertetése (ide értve a munka- és maradórézsűk dőlésszögének meghatározását, a bányaművelés személyi, tárgyi, technológiai feltételeit, stb.), a belső szállítási útvonalak meghatározása;
- e) a tervterképen lehatárolt bányauzem területének és kiterjedésének meghatározása⁴³, a feladatok teljesítéséhez szükséges bányaterületek (telepek) megnevezése, az igénybevételekre tervezett külszíni területek tulajdonjogi (használati) helyzetének ismertetése;

⁴³ a Vhr. 34.§ (2) bek. figyelembevételével

f) a várható geológiai viszonyok (a fektő-, haszonanyag- és fedőkőzetek jellemző települési és hidrogeológiai, valamint tektonikai viszonyainak bemutatása) és bányaveszélyek (omlás- és rézsűcsúszás veszély, víz-, por- és tűzveszély, stb.) ismertetése, a fő bányaveszélyek, valamint a várható bányakárok megelőzésére, illetőleg csökkentéséhez szükséges műszaki intézkedések terve;

g) a kitermelés fenntartásához és az új területek (telepek) bekapcsolásához szükséges kutatási munkák (beleértve az ásványvagyon mennyiségi és minőségi paramétereinek jobb megismerése érdekében tervezett kutatási (fúrási, vágathajtási) és feltérési tevékenységet is), valamint az új földalatti és külszíni létesítmények felsorolása, azok fontosabb műszaki jellemzőinek ismertetése;

h) a bányaművelés tervezett módjának, ütemezésének (beleértve a termelés, illetve letakarítás területi és mennyiségi ütemezését és az időnyjellegű szüneteltetés időszakainak meghatározását, stb. is), technológiáinak ismertetése és a műszaki felügyeleti ellenőrzések feltételrendszere és rendje;

i) a bányatelek területén belül nyilvántartott ásványvagyon mennyisége a tervidőszak kezdetén, továbbá a kitermelésre tervezett ásványi nyersanyag mennyiségének és minőségének meghatározási módszere és eszközzrendszere (a tervidőszakban kitermelésre előirányzott ásványi nyersanyagok azonosító jellemzői között a természetes állapotú ásványi nyersanyag átlagos fajlagos tömegét t/m^3 -ben, és az alkalmazott technológia figyelembevételével meghatározott lazulási tényezőt is rögzíteni kell);

j) a tervidőszakban elvégzendő tájrendezési feladatok végrehajtásának ütemezése és részletes leírása, továbbá annak igazolása, hogy a tervezett tájrendezési munkák megfelelnek a tájrendezési előtervben vagy korábban jóváhagyott tájrendezési tervben foglaltaknak;

k) a bányaműveléssel érintett területen (tér részben) nyilvántartott ásványvagyonból visszahagyni tervezett ásványi nyersanyag mennyisége (ásványvagyon-vesztés) és annak indokolása, valamint az ásványvagyon veszteség optimalizálása érdekében tervezett intézkedések ismertetése;

l) a kitermelt ásványi nyersanyag mennyiségét érintő tervezhető veszteség (termelvénny-vesztés) meghatározása és annak indokolása, valamint összevetése a korábbi tervidőszakban engedélyezett termelvénny-vesztés mértékével;

m) a bányaművelés környezetre gyakorolt hatásainak (levegőre, talajra, vizekre (felszíni és felszín alatti, illetve csapadékvízre, illetve üzemi- és szennyvizekre egyaránt kiterjedően) és élővilágra gyakorolt hatások, valamint zaj- és rezgéshatások) ismertetése, a káros környezeti hatások megelőzéséhez és csökkentéséhez szükséges intézkedések, a hatások megfigyelésének módja, az ehhez szolgáló létesítmények, mérési helyek kialakításának, üzemeltetésének rendje,

n) a vállalkozók igénybevételeivel tervezett tevékenységek meghatározása és az igénybevett vállalkozók bejelentése;

o) a tervezett tevékenységekkel összefüggésben várható kötelezettségekről és ezek számított költségeiről szóló kimutatás, a kötelezettségek teljesítésének pénzügyi fedezetére a bányavállalkozó által ajánlott biztosítéknyújtás módja és mértéke, illetve összehasonlítása a bányavállalkozó által korábban nyújtott biztosítékkal (vizsgálni kell, hogy a már meglévő biztosíték továbbra is elegendő fedezetet nyújt-e a várható kötelezettségek teljesítésére, továbbá mellékelni kell a felhasználási záradékkal ellátott pénzügyi fedezetigazolást vagy egyéb igazolást a korábban előírt biztosíték rendelkezésre állásáról).

A műszaki üzemi tervdokumentációhoz a felsoroltakon túlmenően a következő mellékleteket kell csatolni:

a) tervezői nyilatkozat (a tervezőnek nyilatkoznia kell arról, hogy a műszaki üzemi tervet az érintett közművek üzemeltetőivel előzetesen egyeztetette, a tervben foglaltak megfelelnek a hatályos jogszabályi előírásoknak és a vonatkozó szabványokban meghatározott minimumkövetelményeknek, illetve a korábban kiadott – a bányavállalkozót kötelező – hatósági előírásoknak, valamint a bánya üzemeltetéséhez szükséges hatósági (pl. vízjogi-, környezetvédelmi-, robbantóanyag felhasználási, stb.) engedélyekkel a bányavállalkozó rendelkezik, emellett arra is nyilatkoznia kell, hogy a tervben foglaltak miatt eltérés, felmentés iránti kérelem előterjesztése nem vált szükségessé és a tervezett megoldások kielégítik az élet, egészség, a biztonság, a környezet, valamint a tulajdon védelmére vonatkozó követelményeket);

b) a bányavállalkozó igénybevételi jogosultságának igazolása a műszaki üzemi tervben meghatározott bányászati tevékenységekkel, vagy tervezett létesítményekkel érintett valamennyi ingatlanra vonatkozóan⁴⁴;

c) hulladékgazdálkodási terv⁴⁵;

d) műszaki üzemi tervtérkép;

e) környezetvédelmi térkép (melyen nyomon követhetők a bányászati tevékenység során bekövetkezett változások).

A műszaki üzemi tervben meghatározott bányászati tevékenységekkel, vagy tervezett létesítményekkel érintett ingatlanokra vonatkozó igénybevételi jogosultságát a bányavállalkozó az alábbi dokumentumokkal igazolhatja:

a) a bányavállalkozó tulajdonát igazoló tulajdoni lap 3 hónapnál nem régebbi hiteles másolatával,

⁴⁴ a Vhr. 13.§ (2) bek. szerint

⁴⁵ a hulladékgazdálkodási tervek részletes tartalmi követelményeiről szóló 126/2003. (VIII. 15.) Korm. rendeletben meghatározottak szerint (Vhr. 13.§ (3) bek. i. pontja)

- b) az ingatlan tulajdonosával (vagyonkezelőjével, használójával) megkötött, ügyvéd (jogtanácsos) által ellenjegyzett megállapodással,
- c) az igénybevételi jogosultságot igazoló jogerős hatósági határozattal vagy bírósági ítélettel.

A műszaki üzemi tervtérképek legfontosabb tartalmi követelményei⁴⁶ a következők:

a) A tervtérkép a bányaművelési térképről, annak méretarányában készített másolati térkép. A bányaművelési térképet külfejtéses bányák esetén $M=1:1000$, nagykiterjedésű bánya esetén $1:2000$ vagy ennél nagyobb méretarányban kell készíteni. A tervtérkép koordinátarendszerének (a méretarány függvényében) azonosnak kell lennie az országos felmérés (földmérési állami alapadat és térkép, polgári és katonai topográfiai térképek) adott helyen alkalmazott koordinátarendszerével. Amennyiben a térképen ábrázolandó területen az országos felmérés több vetületi rendszert alkalmaz, akkor a terület legnagyobb részén alkalmazott vetületi rendszert vagy az Egységes Országos Vetületi Rendszert (a továbbiakban: EOVS) kell választani. A bányatérképen fel kell tüntetni az EOVS rendszer keretjeleit is oly módon, hogy abból szükség esetén az EOVS koordinátahálózat megrajzolható legyen.

b) A tervtérképen fel kell tüntetni:

ba) a bányavállalkozó nevét, székhelyét és a bánya helyét, a térkép Szabályzat szerinti megnevezését, a térkép vetületi rendszerét, magassági alapszintjét, az alappontok számát és magasságát, a koordinátahálózatot értékeivel, az északi irányt és a méretarányt, a térkép készítésének és legutolsó kiegészítésének időpontját, a nyilvántartási sorszámot, a minősített bánya veszélyességi minősítését, a minősítési fokozattal együtt, a meghatározott jelkulestől eltérő térképi jelek magyarázatát, telepenként vagy telepszeletenként készített térkép esetén a telep(ek) vagy szelet(ek) megnevezését, a térkép helyességéért felelős hiteles bányamérő nevét és aláírását, a bányavállalkozó cégszerű aláírását, a biztonsági, védő- és határpilléreket, az azokat megállapító bányafelügyeleti határozatok megjelölésével;

bb) a bányatelek határvonalát töréspontjaival és azok sorszámaival, a határpilléreket, a bányatelket részben vagy egészben fedő és a bányatelek-nyilvántartásból nem törölt idegen bányatelek határvonalát, valamint a bányavállalkozó tulajdonában, illetve használatában lévő területek határvonalát,

bc) a védendő külszíni területeket, kivett helyeket, külszíni létesítményeket, az álló- és folyóvizek védőpilléreit, továbbá áradáskor vagy esőzéskor víz alá kerülő területeket az ismert legmagasabb árvízszint megadásával,

bd) a meddőhányókat és a zagytározókat,

⁴⁶ a bányatérképekről szóló Bányabiztonsági Szabályzatot tartalmazó 69/1995. (XII. 26.) IKM rendelet előírásai alapján

be) a mérési alappontokat és azok magassági adatát, a kapcsolódást a nyomvonalas létesítményekhez, a 2 m-t meghaladó mélységű kutatóaknákat, tárokat és kutatófúrásokat, az üzemben lévő és a felhagyott bányaszinteket, magassági adataikkal együtt, az 1 m-nél mélyebb árkokat, bevágásokat és vízelvezető csatornákat, a külszíni domborzati viszonyokat 5 m-es vagy kisebb osztáskörű szintvonalakkal,

bf) az állandó jellegű (egy évnél hosszabb ideig ugyanazon a helyen használni tervezett) bányaiüzemi vasutakat, vezetékeket és egyéb üzemi létesítményeket,

bg) olyan bányánál, ahol a bánya alatt ismert, nyomás alatti vizet tároló réteg van, fel kell tüntetni a feküoldali védőréteg abszolút és fajlagos értékét, a víztároló rétegek vízszint- és nyomásadatait, a változásokkal együtt, a csapoló, valamint a vízszintellenőrző létesítmények helyét, főbb adatait,

bh) a műszaki üzemi tervben előírányzottakat, megkülönböztető színjelzéssel a letakarás és a hasznosítható anyagok kitermelési helyét és mértékét,

bi) a mellékletet képező metszetek helyét (A térképhez annyi és olyan méretarányú metszetrajzot kell mellékelni, hogy azokból a bánya jellemző viszonyai (a bányafal magassága, a közethomlok dőlésszöge, a szintek száma és magassága) megállapíthatóak legyenek),

bj) robbantásos jövesztés esetén a biztonsági övezet határvonalát és az azon belül lévő létesítményeket, valamint a robbantás idején felállítandó őrhelyeket.

A külfejtéses bányászat végzésének mindezekén túlmenő szükségszerű feltétele a bányaművelés céljára igénybevett mezőgazdasági művelés alatt álló ingatlanok művelési ágának előzetes megváltoztatása. Ez azonban nem a műszaki üzemi terv jóváhagyásának, hanem a műszaki üzemi tervben tervezett és jóváhagyott tevékenység adott területen történő megkezdésének képezi feltételét. A bányakapitányságok nem a műszaki üzemi terv jóváhagyása, hanem hatósági ellenőrzések során vizsgálják azt, hogy a kitermeléssel érintett területek mezőgazdasági művelésből való kivonása megtörtént-e. A tervidőszakban kitermelésre tervezett összes területnek művelésből történő kivonása egy 5 év érvényességű műszaki üzemi tervvel rendelkező, nagy termelési kapacitású bányaiüzem esetében egyébként is indokolatlan lenne, hiszen tökéletesen elegendő a költséges kivonást a tényleges művelésnek megfelelő ütemben előzetesen elvégezni.

A több év időtartamra jóváhagyott műszaki üzemi tervet a bányavállalkozó köteles évenként felülvizsgálni. A felülvizsgálat eredményéről a bányakapitányságot tájékoztatnia kell. Ha a felülvizsgálat során a bányavállalkozó azt állapítja meg, hogy tevékenysége a fő bányaveszélyek elleni védekezést, az ásványvagyongazdálkodást, a vízgazdálkodást, a környezetvédelmi követelményeket és a bányakárokat érintően eltér a jóváhagyott tervben foglaltaktól, akkor köteles a műszaki üzemi terv módosítását vagy a tervtől való eltérés jóváhagyását kezdeményezni. Ugyanez a szabály érvényes abban az esetben is, ha a bányavállalkozó más - saját érdekkörében felmerült - ok miatt határozza el a műszaki üzemi

tervben foglaltak módosítását, illetve az ingatlanok igénybevételeének jóváhagyott ütemezésén kíván változtatni.

Ha a módosítás a szakhatóságok ügykörébe tartozó érdeket is érint, akkor az eljárásba be kell vonni az érintett szakhatóságot is. A felsoroltakon kívül a jóváhagyott műszaki üzemi tervtől a bányavállalkozó hatósági jóváhagyás nélkül eltérhet.

Ha a bányavállalkozó a jóváhagyott műszaki üzemi tervben a kitermelésre meghatározott területet a tervidőszakban nem vette igénybe, a jóváhagyó határozat teljesítési határideje legfeljebb egy alkalommal az eredetileg engedélyezett érvényességi idő felével meghosszabbítható. Az érvényességi idő meghosszabbításáról a bányakapitányság a bányavállalkozó kérelme és indokai figyelembevételével határoz.

Az eddigiekben ismertetett szabályokon túlmenően további speciális előírások vonatkoznak a kitermelés szüneteltetésére, valamint a bányabezárásra (mezőfelhagyásra).

A bányászati tevékenységre érzékenyen hatnak a piaci viszonyok és a természeti körülmények (pl. külfejtéses bányászatban az időjárás), ezért gyakran előfordul, hogy a kitermelést idényjelleggel végzik vagy hosszabb időszakra szüneteltetik. Amennyiben a szüneteltetés szezonális jellegű vagy egyéb okból a műszaki üzemi terv érvényességi idején belül tervezhető, akkor a szükséges intézkedéseket elegendő a kitermelésre készített műszaki üzemi tervben meghatározni. A szüneteltetés megkezdését előzetesen be kell jelenteni a bányakapitányságnak.

Ha a szüneteltetést hosszabb időre tervezik, vagy az eredetileg műszaki üzemi tervben nem tervezett szüneteltetés időtartama a 6 hónapot meghaladja, akkor önálló műszaki üzemi tervet kell a szüneteltetésre készíteni és a bányahatósághoz beterjeszteni. A tervnek többek között tartalmaznia kell a szüneteltetéssel összefüggésben végrehajtandó műszaki-biztonsági intézkedéseket és a bányának a szüneteltetés időtartamára vonatkozó ellenőrzési rendjét, végül a művelés újbóli megindításának tervezett időpontját és feltételeit.

A szüneteltetés műszaki üzemi terve legfeljebb 3 évre engedélyezhető, ennél hosszabb idejű szüneteltetés esetén új műszaki üzemi tervet kell készíteni. A szüneteltetés után a művelés újraindítása csak az arra kidolgozott és jóváhagyott műszaki üzemi terv alapján kezdhető meg.

A bányák hosszabb ideig tartó szüneteltetése azzal a következménnyel járhat, hogy a bányavállalkozót a bányakapitányság határozattal kötelezheti a bányabezárásra és a tájrendezés végrehajtására. A Bányatörvény előírja ugyanis, hogy a kitermelés három évnél hosszabb ideig tartó szüneteltetése esetében a bányahatóság elrendelheti, valamint más szakhatóságok a bányahatóságnál kezdeményezhetik a bánya bezárását és a tájrendezés elvégzését.

A szüneteltetés emellett azzal is járhat, hogy az emiatt kieső bányajáradék pótlására a miniszter a koncessziós szerződésben vagy a bányafelügyelet a tervet jóváhagyó határozatban díjfizetési kötelezettséget állapíthat meg. A díjfizetés mértékének meghatározásánál a

jóváhagyott műszaki üzemi tervet vagy az alapjául szolgáló művelési tervet kell figyelembe venni. A bányajáradék pótlására díj nem állapítható meg, ha a kitermelés szüneteltetését elemi csapás vagy bányaveszély tette szükségessé. A szüneteltetés ideje alatt kieső bányajáradék pótlására befizetett díjat azonban a későbbi kitermelés alapján fizetendő bányajáradék összegébe be kell számítani. A díjfizetési kötelezettség előírása elsősorban arra szolgál, hogy a bányauzem hosszabb időn át tartó szüneteltetése ne okozzon indokolatlan bányajáradék elmaradást.

A felhagyási (bányamegszüntetési) terveket két fő szempont szerint kell elkészíteni: egyrészt meg kell határozni a megszüntetéssel és még el nem végzett tájrendezéssel kapcsolatos feladatokat, másrészt meg kell vizsgálni a fennmaradt bányatérsegek és létesítmények más célú hasznosítási lehetőségeit. A tervnek többek között tartalmaznia kell a még várható bányakárok megelőzésére, enyhítésére, elhárítására, valamint megtérítésére vonatkozó intézkedéseket, a természet-, környezet- és vízvédelmi kötelezettségek végrehajtására vonatkozó ütemtervet, a bányatérsegek végleges kialakítására, tájrendezésére, valamint a bányauzemi létesítmények megszüntetésére vonatkozó ütemtervet, a meddőhányók megszüntetésével, illetve hasznosításával kapcsolatos intézkedéseket. A műszaki üzemi tervhez mellékelni kell a bányaföldtani dokumentációk jegyzékét, a visszahagyott ásványvagyonról készített kimutatást, valamint a föld alatti bányatérsegek és egyéb bányászati létesítmények más célú hasznosítására vonatkozóan készített műszaki tervet, továbbá a bánya megszüntetési állapotát tükröző térképet.

Amennyiben a bányavállalkozó bármely, általa művelt kitermelőhely vonatkozásában a bányajáradék bevallására, illetve megfizetésére vonatkozó kötelezettségét nem teljesíti, úgy a bányakapitányság a műszaki üzemi terv végrehajtását felfüggesztheti, engedélyét visszavonhatja, illetve az új terv jóváhagyását megtagadhatja.

2.5. A kavicsbányászat létesítményei és a vonatkozó munkavédelmi előírások

A bányászat legfontosabb létesítményeinek elhelyezése, építése és használatbavétele, továbbá fennmaradásának, átalakításának, megszüntetésének, illetve rendeltetése megváltoztatásának engedélyezése (a továbbiakban együtt: építési tevékenység) csak a bányafelügyelet építésügyi hatósági engedélye alapján történhet⁴⁷.

⁴⁷ Lásd a bányafelügyelet hatáskörébe tartozó sajátos építményekre vonatkozó egyes építésügyi hatósági eljárások szabályairól szóló 96/2005. (XI. 4.) GKM rendeletet.

A Bányakapitányság építésügyi hatósági engedélyhez kötött létesítmények a kavicsbányászat területén a következők:

- a) a kutató létesítmények (mélyfúrás, kutató akna, kutató árok);
- b) a kitermelt ásványi nyersanyag elsődleges feldolgozására szolgáló, helyhez kötött létesítmények (törő, osztályozómű);
- c) a 300 t/h-nál vagy 500 m³/h-nál nagyobb névleges teljesítményű külszíni hevederes szállítóberendezés.

A b) pontban meghatározott helyhez kötött létesítmény fogalma alatt az olyan létesítményeket kell érteni, amelyek szerkezeti állaguk sérelme nélkül nem szerelhetők szét és nem állíthatók fel máshol.

A bányafelügyelet engedélye nélkül végezhető:

- a) a létesítmény olyan felújítása (karbantartása), amely nem jár együtt a létesítmény rendeltetésszerű használatának korlátozásával, és nem okoz eltérést az építési és használatbavételi engedélyben foglaltakhoz képest,
- b) a létesítményben bekövetkezett, azonnali elhárítást igénylő hibák megszüntetése, az üzemzavar elhárítása, illetőleg az üzemzavarral érintett létesítményrészek engedélyezettel azonos vagy korszerűbb műszaki jellemzők mellett történő átalakítása, felújítása, helyreállítása, korszerűsítése.

Az építésügyi hatósági engedélyezés sajátossága, hogy a felsorolt létesítményekhez kapcsolódó épületek építésügyi hatósági engedélyezése nem a bányafelügyelet hatáskörébe, hanem az általános építésügyi hatósági feladatokat ellátó helyi hatóság (a települési önkormányzat jegyzője) feladatkörébe tartozik, utóbbi eljárásokban a bányakapitányság csupán szakhatóságként működik közre.

A bányafelügyelet építésügyi hatósági engedélyei a következő típusba sorolhatók:

- a) elvi építési engedély,
- b) építési engedély,
- c) bontási (megszüntetési, felszámolási) engedély,
- d) használatbavételi engedély,
- e) fennmaradási engedély,
- f) rendeltetés megváltoztatására irányuló engedély.

A felsorolt engedély típusok közül az építési, valamint a bontási engedély – erre irányuló kérelem esetén – a fent meghatározott létesítményekre a műszaki üzemi terv jóváhagyási eljárása keretében is megszerezhető.

Az engedélyezés alapvető feltételét képezi – a jogszabályban meghatározott tartalmú tervdokumentáció benyújtásán túlmenően – hogy a kérelmező építési jogosultságát igazolja. Az épített építési, bontási, fennmaradási, rendeltetés-megváltoztatási jogosultságát a következő okiratokkal igazolhatja:

a) saját tulajdonban lévő ingatlanon történő építési tevékenység végzése esetében

aa) tulajdonjogát igazoló ingatlan-nyilvántartási tulajdoni lap három hónapnál nem régebbi hiteles másolatával,

ab) jogerős hagyatékátadó végzéssel,

ac) jogerős és végrehajtható bírósági ítélettel, illetve közigazgatási határozattal, árverési jegyzőkönyvvel, illetőleg

ad) haszonélvezettel terhelt ingatlan esetében a haszonélvező hozzájáruló nyilatkozatával vagy az ezt pótló jogerős bírósági ítélettel,

b) idegen tulajdonban lévő ingatlanon történő építési tevékenység végzése esetében

ba) az ingatlannal rendelkezni jogosult (jogosultak) hozzájáruló nyilatkozatával vagy az ezt pótló jogerős és végrehajtható bírósági ítélettel, illetve közigazgatási határozattal,

bb) a kisajátítási eljárás útján megszerzett ingatlan esetén a jogerős és végrehajtható kisajátítási határozattal,

c) közös tulajdonban álló ingatlanon történő építési tevékenység végzése esetében - az a) pontban meghatározottakon túlmenően - a tulajdonostárs (tulajdonostársak) hozzájáruló nyilatkozatával vagy az ezt pótló jogerős bírósági ítélettel.

A létesítményt, illetőleg annak bármely részét csak az építési (fennmaradási) és használatbavételi engedélyben meghatározott, továbbá a rendeltetésének megfelelő célra és a biztonsági előírások figyelembevételével úgy szabad használni, hogy az egészséget, az élet-, a tulajdon- vagy közbiztonságot, a környezeti elemeket ne veszélyeztesse és a legkisebb mértékű környezetterhelést és igénybevételt idézze elő.

A bányászati tevékenységek és létesítmények közül speciális előírások vonatkoznak a meddőhányókra. A meddőhányó fogalma alatt a Bányatörvény az ásványi nyersanyag kitermelése során vagy azzal együtt kitermelt és attól fizikai módszerekkel leválasztott szilárd anyagok (kísérő-, illetve fedőkőzet) felhalmozott tömegét érti.

A meddőhányó létesítése, használata, fenntartása és megszüntetése, illetve tájrendezése általában nem önálló tevékenység, hanem az ásványi nyersanyagok kitermelésével szorosan összefüggő, ahhoz kapcsolódó bányászati tevékenység. Ezért felsoroltak engedélyezéséhez nem szükséges önálló építésiügyi hatósági engedély, az engedélyezésre a műszaki üzemi terv jóváhagyása keretében kerül sor.

A bányavállalkozó felelősségi köre a meddőhányókra is kiterjed, e felelősség keretében köteles a biztonsági, környezetvédelmi és egyéb előírásokat a meddőhányók esetében is betartani.

Ma számos, korábbi bányászati tevékenységek végzése során létesített meddőhányó található az ország területén, amelyekre vonatkozóan bányászati jogosultság (illetve kötelezettség) már nem áll fenn, ugyanakkor ezek a meddőhányók gyakran hasznosításra érdemes mennyiségben tartalmaznak visszahagyott, illetve korábban fel nem ismert ásványi nyersanyagot. A meddőhányó hasznosítás ezek kutatását és kitermelését jelenti. Gyakorlati szempontból ezt a tevékenységet a külfejtéssel művelhető ásványi nyersanyagok előfordulásánál alkalmazott bányászati módszerek jellemzik.

A meddőhányó hasznosítása a jogosult személy szempontjából történhet oly módon, hogy a hasznosítást ugyanaz a bányavállalkozó végzi, aki a meddőhányót kialakította és utóbb támasztott igényt a meddőhányóból visszahagyott ásványi nyersanyagra. Amennyiben ez utóbbi ásványi nyersanyagra a bányavállalkozó bányászati joga kiterjed, ezt a tevékenységet a műszaki üzemi tervben foglaltak alapján gyakorolhatja. Ha bányászati joga a meddőhányóból kinyerhető ásványi nyersanyagra nem terjed ki, kérheti a bányatelekben megnyilvánuló bányászati jog kiterjesztését erre az ásványi nyersanyagra is. A meddőhányóból hasznosított ásványi nyersanyag után mindkét esetben bányajáradékot köteles fizetni.

A hasznosítás történhet úgy is, hogy a hasznosítással érintett meddőhányót egy már bezárt vagy felhagyott bánya üzemeltetése során alakították ki, és a hasznosítás időszakában nincs a területen annak művelésére jogosult bányavállalkozó. Ez esetben a meddőhányó hasznosítására az általános szabályok szerint lehet bányászati jogot szerezni.

A Bányatörvény meddőhányó hasznosításra vonatkozó rendelkezéseit egyaránt alkalmazni kell, ha a bányászati meddőhányó hasznosítása során ásványi nyersanyag, meddőanyag (nem ásványi nyersanyag) vagy a meddőhányóban kialakult (bánya)alak kitermelését kívánják végezni. A meddőhányó hasznosítása - meddőanyag, illetve bányasalak kitermelése esetén is - bányászati tevékenységnek minősül, a tevékenységet végző bányavállalkozó jogait és kötelezettségeit a Bányatörvény rendelkezései szabályozzák, különösen a műszaki-biztonság, a munkavédelem, a környezet- és természetvédelem, valamint a tájrendezési kötelezettség körében.

A meddőhányó hasznosítását a bányafelügyelet műszaki üzemi terv jóváhagyásával engedélyezi, a meddőhányóból történő ásványi nyersanyag kitermelésre a külfejtéssel történő kitermelés szabályait kell alkalmazni. A meddőhányó hasznosítására azonban önállóan bányatelket megállapítani nem kell.

A meddőhányó hasznosítása során kitermelt ásványi nyersanyag után bányajáradék illeti meg az államot, amikor is a bányajáradék számításának alapjául az ásványi nyersanyagnak

meddőhányóból kitermelt mennyisége után keletkezett érték szolgál. A bányasalak - bár ásványi nyersanyag eredetű - átalakulása következtében nem minősül ásványi nyersanyagnak, ezért kitermelése bányajáradék fizetési kötelezettséget nem von maga után.

Az eddig ismertetett hatósági engedélyezési eljárásokból nem következik, hogy a fejezetben fel nem sorolt létesítmények és technológiák, illetve általában a munkaeszközök minden kötöttség nélkül üzembe helyezhetők és használhatók. A munkavédelemre vonatkozó jogszabályok⁴⁸ ugyanis számos olyan általános előírást tartalmaznak, amely a bányavállalkozókra is, mint munkáltatókra nézve kötelező. Ezek közül mindenképpen érdemes kiemelni a jogszabályban meghatározott veszélyes létesítmények, munkahelyek, munkaeszközök és technológiák üzembe helyezésére vonatkozó előírásokat.

A felsoroltak üzembe helyezésének feltételét egy munkavédelmi szempontú előzetes vizsgálat képezi. E vizsgálat célja annak megállapítása, hogy a létesítmény, a munkahely, a munkaeszköz, a technológia megfelel-e az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzéshez szükséges tárgyi, személyi, szervezési, munkakörnyezeti feltételeknek. Alapvető követelmény, hogy munkahely, létesítmény, technológia tervezése, kivitelezése, használatbavétele és üzemeltetése, továbbá munkaeszköz, anyag, energia, egyéni védőeszköz előállítása, gyártása, tárolása, mozgatása, szállítása, felhasználása, forgalmazása, importálása, üzemeltetése csak a munkavédelemre vonatkozó szabályokban meghatározott, illetve konkrét előírások hiányában a tudományos, technikai színvonal mellett elvárható követelmények megtartásával történhet.

Az első üzembe helyezés során lefolytatott vizsgálaton túlmenően, a biztonságos műszaki állapot megőrzése érdekében időszakos biztonsági felülvizsgálat alá kell vonni a veszélyes technológiát és a veszélyes munkaeszközt, továbbá azt a munkaeszközt, amelynek felülvizsgálatát jogszabály, szabvány, vagy a rendeltetésszerű és biztonságos üzemeltetésre, használatra vonatkozó dokumentáció előírja.

Ha munkahely, egyéni védőeszköz, munkaeszköz, technológia a rendeltetésszerű alkalmazás során közvetlenül veszélyeztette a munkavállaló egészségét és biztonságát, vagy ezzel összefüggésben munkabaleset következett be, megfelelőségét az üzemeltető munkáltatónak soron kívül is vizsgálnia kell és a vizsgálat elvégzéséig annak működését, illetve használatát meg kell tiltania.

A felsorolt vizsgálatok munkabiztonsági szaktevékenységnek minősülnek. A bányászat területén a munkabiztonsági szaktevékenységeket 500 főnél kevesebb munkavállalót foglalkoztató munkáltató esetében legalább középfokú, egyébként felsőfokú szakirányú bányászati képesítéssel rendelkező személy láthatja el. Ilyen bányászati szakképesítésű személyeknek minősülhetnek a bányauzemek felelős műszaki vezetői és helyettesei, illetve a

⁴⁸ Lásd a munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvényt és a végrehajtásáról szóló 5/1993. (XII. 26.) MüM rendeletet.

bányaiüzemekben foglalkoztatott megfelelő szakképesítésű felügyeleti személyek, de a bányavállalkozó e feladatok ellátására külső személyt vagy szervezetet is igénybe vehet.

A felsorolt személyek munka(idő) beosztásának meghatározásánál alapvető követelmény, hogy a személyükhöz kizárólagosan kötődő feladatok mindegyikét megfelelő módon kell ellátniuk. A felelős műszaki vezető részére pl. számos olyan feladatot határoznak meg a bányatörvény és az egyéb bányabiztonsági szabályzatok előírásai, amelyek elvégzését nem ruházhatja másra, ugyanakkor, ha ő végzi a bányaiüzemben a munkabiztonsági szaktevékenységeket, akkor a munkavédelemről szóló törvényben foglalt feladatokat is el kell látnia. Ennek megfelelően a felelős műszaki vezető által heti vagy havi egy alkalommal tartandó ellenőrzés és műszaki felügyelet teljesítése önmagában még semmiképpen sem jelenti a munkavédelmi törvényben foglaltak teljesítését. A két feladatkört, illetve annak ellátását el kell választania egymástól, külön is kell dokumentálnia, vagyis ha a felelős műszaki vezető a munkaköröket (feladatokat) halmozza, akkor általában több időt kell fordítania a kötelezettségébe tartozó feladatok ellátására.

Ha a munkabiztonsági szaktevékenységek végzését a bányaiüzemben valamely felügyeleti személy végzi, akkor ezt csak úgy láthatja el, ha mellette egyidejűleg képes a felügyelete alá tartozó munkahelyek közvetlen felügyeletét is ellátni. E követelményből következik, hogy ha a munkavédelmi szaktevékenység végzése egy adott műszakban őt elvonja felügyeleti teendőitől, úgy a felelős műszaki vezető köteles helyette másik felügyeleti személyt állítani, mert a munkahelyek közvetlen felügyelet alatt állásának kötelezettsége csak így teljesíthető. A közvetlen felügyelet alatt állás ugyanis alapvetően azt jelenti, hogy a felügyeleti személynek nem kell állandóan az adott munkahelyen tartózkodnia, de szükség esetén bármikor képesnek kell lennie arra, hogy a munkahelyre menjen és ott a szükséges intézkedéseket tegye.

A munkáltatók kötelesek minőségileg, illetve szükség esetén mennyiségileg értékelni a munkavállalók egészségét és biztonságát veszélyeztető kockázatokat, különös tekintettel az alkalmazott munkaeszközökre, veszélyes anyagokra és készítményekre, a munkavállalókat érő terhelésekre, valamint a munkahelyek kialakítására. Az értékelés alapján olyan megelőző intézkedéseket szükséges hozniuk, amelyek biztosítják a munkakörülmények javulását és beépülnek a munkáltató valamennyi irányítási szintjén végzett tevékenységbe. A kockázatértékelést és a megelőző intézkedéseket első alkalommal legkésőbb a munkáltató tevékenységének megkezdésétől számított hat hónapon belül, egyébként egy éven belül, azt követően pedig indokolt esetben köteles elvégezni, és azt évenként felülvizsgálni. A munkavédelmi törvény⁴⁹ szerint indokolt esetnek kell tekinteni különösen a kockázatok (munkakörülmények, az alkalmazott technológia, veszélyes anyag, készítmény, munkaeszköz, munkavégzés) lényeges megváltozását, illetőleg új technológia, veszélyes anyag, munkaeszköz, munkaszervezés bevezetését, alkalmazását. Soron kívül kell elvégezni, illetve felülvizsgálni a kockázatértékelést, ha a kockázatok lényeges megváltozásával munkabaleset, fokozott expozíció, illetve foglalkozási megbetegedés hozható összefüggésbe.

A kockázatértékelés eredményét biztonsági és egészségügyi dokumentumba kell foglalni. A biztonsági és egészségügyi dokumentumban a munkáltatónak igazolnia kell, hogy

- a) meghatározásra és kiértékelésre kerültek a munkavállalókat a munkaterületen fenyegető veszélyforrások,
- b) megfelelő intézkedéseket hoztak a vonatkozó jogszabályi előírások teljesítésére,
- c) a munkaterület és a berendezések kialakítása, használata és karbantartása biztonságos.

A munkáltató feladatát képezi emellett legalább a következők dokumentálása:

- a) a kockázatértékelés időpontja, helye és tárgya, az értékelést végző azonosító adatai;
- b) a veszélyek azonosítása;
- c) a veszélyeztetettek azonosítása, az érintettek száma;
- d) a kockázatot súlyosbító tényezők;
- e) a kockázatok minőségi, illetőleg mennyiségi értékelése, a fennálló helyzettel való összevetés alapján annak megállapítása, hogy a körülmények megfelelnek-e a munkavédelemre vonatkozó szabályoknak, illetve biztosított-e a kockázatok megfelelően alacsony szinten tartása;
- f) a szükséges megelőző intézkedések, a határidő és a felelősök megjelölése;
- g) a tervezett felülvizsgálat időpontja;
- h) az előző kockázatértékelés időpontja.

A kockázatértékelés dokumentumát a munkáltató köteles a külön jogszabályban foglaltak szerint, de legalább 5 évig megőrizni.

2.6. A kavicsbányák tájrendezése

A bányászati tevékenység jellegénél fogva szükségszerűen beavatkozást jelent a természetes környezetbe. A külfejtéses bányászat eredményeképpen különböző méretű bányagödrök, a mélyműveléses bányászat következtében függőleges és lejtősaknak, illetve környezetükben a tevékenységet kiszolgáló telephely kialakítására kerül sor, továbbá az ásványi nyersanyag kitermelése során jelentős mennyiségű meddőanyag is elhelyezésre kerül. Kisebb súllyal ugyan, de szintén beavatkozást jelent a környezetbe a szénhidrogén bányászat is. Utóbbi

⁴⁹ Lásd az 1993. évi XCIII. törvény 54.§ (3) bekezdését.

esetben tájrendezési feladatként jelentkezhet a mélyfúrások, gyűjtőállomások felszámolása és az olajszennyezések okozta környezeti károk megszüntetése.

Tájrendezés alatt azt a bányászati tevékenységet értjük, amely a kitermeléssel párhuzamosan, illetőleg a kutatást, valamint a bányabezárást követően a bányaműveletek során használhatatlanná vagy korlátozottan használhatóvá vált, roncsolt területeknek az újrahasznosítás számára való alkalmassá tételére vagy a természeti környezetbe illő kialakítására irányul. E kötelezettségének a bányavállalkozó a bányászati tevékenység minden fázisában köteles eleget tenni. Ennek megfelelően a kutatási tevékenységet végző a kutatás befejezésével, a kitermelési tevékenységet végző pedig lehetőleg a kitermeléssel párhuzamosan, illetve a bányabezáráskor köteles tájrendezési munkálatokat végezni. A bánya megszüntetése során a még el nem végzett tájrendezési feladatokat kell végrehajtani. A tájrendezési kötelezettség keretében a mélyműveléses bányászat megszüntetésekor is intézkedni kell a meddőhányók és a tevékenységgel igénybevett egyéb külszíni területek rendezésére.

A tájrendezés nem csak bányászatban ismert jogintézmény, fogalmát – részben eltérő jelentéssel – az építési jogszabályok is alkalmazzák, amikor pl. a regionális terv keretében a tájegységek tájrendezési koncepciójának kidolgozására rendelkeznek.

A tájrendezés szinonimájaként sokan tévesen használják a rekultiváció fogalmát. A tájrendezés nem azonos a rekultiváció fogalmával, hanem annál szűkebb értelmű. Rekultiváció alatt a természeti jelenségek vagy emberi beavatkozás eredményeképpen megszűnt természeti adottságok teljes helyreállítását értjük⁵⁰. A rekultiváció így nem csak a műszaki helyreállítást (a szennyező források megszüntetését, a terep rendezését, a talajjavítást és humusztelepítést, stb.), hanem különböző agrotechnikai műveleteket, a növénytakaró helyreállítását és az öntözést is magában foglalja. A Bányatörvény tájrendezésre vonatkozó definíciója ugyanakkor mindössze három, egymástól eltérő bányavállalkozói kötelezettséget tartalmaz: az újrahasznosításra alkalmassá tételt, a természeti környezetbe illő kialakítást és a bányászati rekultivációt.

Az újrahasznosítás magában foglalja a bányászati tevékenység céljára már szükségtelen területeknek a mezőgazdasági, erdőgazdasági vagy egyéb külszíni célokra történő felhasználását. Elsősorban tehát a külfejtéses bányászati munkák során keletkezett bányagödörök, illetve a meddőhányók területének rendezését és újbóli hasznosítását jelenti. A bányavállalkozó tájrendezési kötelezettsége azonban nem terjed ki az újrahasznosítás megvalósítására, hanem csak a terület újrahasznosításra történő alkalmassá tételére. Emiatt a növénytakaró helyreállítása nem szükségszerűen része a tájrendezési feladatoknak, hiszen előfordulnak olyan esetek, amikor a növényesítés már magát az újrahasznosítást jelenti (pl. szántóföldi művelés).

⁵⁰ A meghatározás a Műszaki Lexikon III. kötetéből (310. p.) származik.

A tájrendezés más megfogalmazásban műszaki és biztonsági feladatokra (pl. omlás-veszély elhárítása, szakadó partok megszüntetése, rézsűk kialakítása), valamint a biológiai rekultivációhoz szükséges egyéb feladatokra (pl. tereprendezés, talajjavítás, humusztelepítés) terjed ki, de nem foglalja magában a rekultiváció fogalomkörébe tartozó egyéb agrotechnikai műveleteket (pl. ültetés, öntözés, növénytakaró kezelés). Ez utóbbi feladatok már nem a bányavállalkozót, hanem a terület mindenkorai használóját terhelik.

A bányászati tevékenységekkel igénybevett területek természeti környezetbe illő kialakítása a helyreállítás sajátos módját jelenti. Erre a megoldásra a szakhatóságok támogató véleménye alapján akkor kerülhet sor, ha a bányászati tevékenységgel igénybevett terület újrahasznosításra nem alkalmas, vagy közérdek (pl. védett természeti érték, különleges földtani alakzatok megóvása) miatt a tájrendezés célja nem az újrahasznosítás, hanem a kialakult állapot rendezett állapotban való megtartása. Tipikusan ebbe a körbe tartoznak a kőbányák, ahol a bányászati tevékenység során kialakult talajtakaró nélküli sziklafalak akadályozzák a gazdálkodási célú újrahasznosítást, ugyanakkor kiválóan alkalmasak lehetnek védett geológiai feltárások, barlangok megőrzésére, a hozzájuk vezető tanösvények kialakítására, ahol idővel különleges növénytársulások, állatok telepedhetnek meg. A bányák tájrendezésének természeti környezetbe illő kialakítással történő megvalósítása gyakorlatilag csak az omlásveszélyes bányafalak rendezését és az egyéb biztonságos állapot kialakítását jelenti, de nem terjed ki, pl. a talajtakaró helyreállítására.

Hasonlóképpen értelmezhető a kavicsbánya-tavak tájrendezése is, amelyek esetében elsősorban a meredek és omlásveszélyes partfalakat kell oly módon rendezni, hogy azok a hullámvérés ellenére is biztonságos állapotban megmaradjanak.

A bányászati rekultiváció fogalma további specifikumot, elsősorban mélyműveléses bányászat számára szükségtelenné vált földalatti bányatérsegeknek a földtani környezetet nem szennyező, biztonságos felhagyását jelenti. Ebbe a tevékenység miatt szennyezett műszaki berendezések, anyagok eltávolítása, a bányatérsegek tisztítása és természetes anyagokkal történő tömedékelése, továbbá a vízelárasztás és a monitoring rendszer kialakítása egyaránt beletartozik.

A bányászati rekultiváció sajátos esete, amikor a bányaműveléshez kialakított bányabeli vízi létesítményeket (bányató, vízakna, zsomp, stb.) a bányabezárást követően vízügyi célokra újrahasznosítják. A bányavállalkozó kötelezettsége ez esetben sem terjed ki az újrahasznosításra (vízszolgáltatás), csak az arra történő alkalmassá tételre.

A tájrendezés a kutatástól kezdve végigköveti a bányászati tevékenységek minden fázisát, majd a bányabezárást követően fejeződik be. A tájrendezés is bányászati tevékenység, de nem szükségszerűen bányaiüzemi tevékenység, pl. a bányabezárást követő tájrendezési feladatok irányítására - ha azok már nem igényelnek bányászati szakismereteket - nem szükséges felelős műszaki vezető kijelölése. A tájrendezés végrehajtása a bányavállalkozó folyamatos

kötelezettsége, amelynek felelőssége alól akkor sem mentesül, ha a bányatelket rajta kívül álló okból törölték.

A tájrendezési feladatok végrehajtása a bányakapitányság által jóváhagyott terveken alapul. Amint az a bányatelek megállapítási eljárásnál már tárgyalásra került, a bányatelek megállapítási kérelemhez csatolni kell, az ún. tájrendezési előtervet, amely nagy vonalakban tartalmazza a művelésre tervezett bánya végállapotát, illetve az újrahasznosítás lehetséges és javasolt céljait. Ezek ismeretében a bányakapitányság a bányatelek megállapítási eljárásba bevont szakhatóságok nyilatkozatainak figyelembevételével a bányatelket megállapító határozatban rendelkezik az újrahasznosítás céljáról.

Az elfogadott tájrendezési előterv és az újrahasznosítás rögzített céljának ismeretében az aktuális tájrendezési feladatokat a bányavállalkozó a feltárási és kitermelési műszaki üzemi tervekben, illetve a bányabezárás időszakára maradó végrehajtandó tájrendezési feladatokat a bányabezárási műszaki üzemi tervben köteles kidolgozni.

A tájrendezési munkálatok felett a bányahatóság a bányászati tevékenységekre általában kiterjedő felügyeleti hatásköreit gyakorolja, hatósági felügyelete csak a tájrendezés végrehajtását és a bányatelek törlését követően szűnik meg. A tájrendezési feladatok végrehajtását a bányakapitányság ellenőrzi és a kötelezettségek teljesítéséről, valamint hatósági felügyeletének megszűnéséről határozatot hoz.

A tájrendezést követően a bányavállalkozó a tulajdonában álló ingatlanokkal szabadon rendelkezik. A bányászati tevékenység érdekében kisajátított, majd a bányászati tevékenység megszűnését követően tájrendezett ingatlanok felett a bányavállalkozó ingyenes használati jogosultsága a bányászati jog (bányatelek) törlésével egyidejűleg szűnik meg és az ingatlantulajdonos további használatába kerülnek.

3. A bányászati tevékenységek végzésének egyéb feltételei

3.1. A felelős műszaki vezető és a hites bányamérő szerepe, feladatai, felelőssége

A bányatörvény a bányászati tevékenységek végzését a bányavállalkozó vonatkozásában nem köti képesítési, illetve szakmai feltételekhez. Bányászati jogot bármely - akár természetes - személy is szerezhethet, anélkül, hogy bármiféle bányászati képesítéssel, illetve gyakorlattal rendelkezne. Bányavállalkozóvá bármely természetes személy vagy gazdálkodó szervezet válhat, attól függetlenül, hogy maga vagy vezetője akár a minimális ismeretekkel is rendelkezne a bányászati tevékenységekről.

A bányászati tevékenységek szakmai követelményrendszerének megfelelő bányászati szakképesítésű és bányászati szakmai gyakorlatú személyek rendelkezésre állását a bányatörvény nem a bányavállalkozó személyében, illetve bányavállalkozás szervezetében követeli meg, hanem sajátos felelősséggel felruházott független szakemberek igénybevételeként írja elő. E körbe tartoznak a felelős műszaki vezetők és felelős műszaki vezető helyettesek, az egyéb felügyeleti feladatokat ellátó személyek, illetve a hites bányamérők.

A felelős műszaki vezető jogintézményének kialakulása a szakmai hozzáértés és a bányászattal járó veszélyek elhárításáért való felelősség egy személyben történő összekapcsolásának igényére vezethető vissza. A személyi feltételek vonatkozásában ma a felelős műszaki vezető megbízása a bányajog alapvető jogintézménye. A bányavállalkozó gazdasági érdekei esetenként ellentétben állhatnak a bányászati tevékenység biztonságos végzése iránt támasztott követelményekkel, indokolt tehát, hogy bizonyos kérdésekben ne a bányavállalkozó, hanem egy általa alkalmazott vagy megbízott szakember rendelkezzen döntési jogosultsággal, illetve vállalja e döntésekért a felelősséget.

Felelős műszaki vezetőt és helyettesét minden bányauzemben ki kell jelölni. A bányavállalkozó kötelessége és felelőssége, hogy akár a bányavállalkozással munkajogi jogviszonyban álló, akár megbízási szerződés alapján arra alkalmas személy lássa el a felelős műszaki vezető (illetve helyettes) feladatait.

A bányauzemben a műszaki-biztonsági, egészségvédelmi, tűzvédelmi szabályok, az ásványvagyon-gazdálkodási, vízgazdálkodási, valamint a környezetvédelmi követelmények, továbbá a műszaki előírások és bányabiztonsági szabályok végrehajtásáért, illetve megtartásuk ellenőrzéséért a felelős műszaki vezető tartozik önálló felelősséggel. Felelőssége kiterjed mindazon tevékenységekre és intézkedésekre, amelyek közvetve vagy közvetlenül kihatással lehetnek az élet, az egészség, a felszíni és föld alatti létesítmények, a mező- és erdőgazdasági rendeltetésű földek megővására, továbbá a bányakárok és egyéb környezeti-természeti károk lehetséges megelőzését célzó jogszabályi előírások és hatósági rendelkezések végrehajtásának eredményére. Felelőssége azonban nem zárja ki a bányavállalkozó vagy más személyek beosztásuk, munkakörük alapján egyébként fennálló felelősségét, a bányászati tevékenység biztonságával kapcsolatos feladatok teljesítése ugyanis elsődlegesen a bányavállalkozó feladata.

Felelős műszaki vezetőnek és helyettesnek csak jogszabályban⁵¹ előírt képesítési követelményeknek megfelelő és szakmai gyakorlattal rendelkező, büntetlen előéletű személy nevezhető ki.

⁵¹ A 25/1994. (X.14.) IKM rendelet.

A képesítési követelmények a következők:

- a) felelős műszaki vezetőnek csak az a személy nevezhető ki, aki egyetem bányamérnöki karán, a bányaiüzemi tevékenységnek megfelelő szakon, illetve tagozaton bányaművelő, külfejtési mérnök, olajmérnök oklevelet szerzett;
- b) azokban a bányaiüzemekben, ahol mélyművelés folyik, vagy kőolaj- és földgáz bányászati tevékenységet folytatnak, föld alatti gáztárolót alakítanak ki vagy tartanak üzemben, továbbá aknával, vágattal vagy mélyfúrással kutatnak, illetve a mélyműveléses vagy külfejtéses bányaiüzem tervezett termelése meghaladja az évenkénti 500 kt-át, felelős műszaki vezető helyettesnek csak az a személy nevezhető ki, aki egyetem bányamérnöki karán, a bányaiüzemi tevékenységnek megfelelő szakon, illetve tagozaton mérnöki oklevelet szerzett;
- c) a b) pontban fel nem sorolt bányaiüzemekben felelős műszaki vezető helyettes kinevezéséhez egyéb felsőfokú műszaki végzettséget vagy műszaki technikai képesítést igazoló oklevél is elegendő.

A szakmai gyakorlati feltételek az alábbiak:

- a) a II. vagy III. osztályú sújtólégveszélyes és gáz-kitörésveszélyes minősítésű bányában mind felelős műszaki vezető, mind pedig helyettes esetében az azonos vagy magasabb veszélyességi osztályba sorolt, illetve gáz-kitörésveszélyes bányában szerzett legalább 5 év;
- b) az a) pontban fel nem sorolt bányaiüzemekben kívül felelős műszaki vezető, továbbá a képesítési követelmények b) pontjában meghatározott körben felelős műszaki vezető helyettes esetében legalább 3 év;
- c) egyéb bányaiüzemben felelős műszaki vezető helyettesi kijelölés esetén – az előírt végzettség megszerzését követően – hasonló tevékenységet végző bányaiüzemben legalább 2 év letöltött gyakorlat szükséges a kijelöléshez.

A kijelölt felelős műszaki vezető és helyettesét a bányavállalkozó köteles a bányakapitányságnak bejelenteni, amely azokat nyilvántartásba veszi. Ha a bányaiüzem kiterjedése, a bányabeli munkahelyek egymástól való távolsága, továbbá a bányászati veszélyforrások fokozott mértéke indokolja, akkor a bányahatóság több felelős műszaki vezető helyettes kijelölését is elrendelheti. A kijelölést akkor kell elfogadottnak tekinteni, ha a bányahatóság a bejelentéstől számított 15 napon belül észrevételt nem tesz vagy nem kezdeményezi a kijelölés visszavonását abból az indokból, hogy a kijelölés nem felel meg a jogszabályi feltételeknek.

A bányakapitányság a felelős műszaki vezető végzettségére vonatkozó feltételek alól indokolt esetben – a képesítési követelmények b) pontjában felsorolt bányaiüzemek kivételével – eltérést engedélyezhet, amelyet feltételhez köthet.

A bányakapitányság a felelős műszaki vezető, illetve helyettes kijelölésének visszavonását kezdeményezheti, ha az figyelmeztetés ellenére ismételten megszegi a jogszabályokban, szabványokban meghatározott műszaki-biztonsági, munkavédelmi, környezetvédelmi vagy ásványvagyon-gazdálkodási előírásokat. Ez a kezdeményezés a bányavállalkozót kötelezi.

A felelős műszaki vezető, illetve helyettes felelősségi körébe tartozó ügyekben felettesei csak vele egyetértésben adhatnak utasítást, kivéve, ha az azonnali intézkedést közvetlen életveszély vagy egyéb súlyos károsodás elhárítása indokolja.

A felelős műszaki vezető legfontosabb feladata a bányauzem ellenőrzése és felügyelete, a felügyeleti személyek munkájának koordinálása, illetve ezzel összefüggésben a szükséges intézkedések megtétele.

Ennek keretében - más személyre át nem ruházható feladatként – köteles gondoskodni:

- a) a műszaki felügyeletet ellátó személyek illetékességi területének, valamint ellenőrzési kötelezettségének meghatározásáról oly módon, hogy a műszaki felügyelet terjedjen ki a bánya egész területére és minden tevékenységre;
- b) a bánya területén dolgozó idegen munkavállalók és a bányauzem munkájának összehangolásáról, meghatározva a munkavégzés biztonsági feltételeit és követelményeit;
- c) a közetviszonyok kedvezőtlen változása esetén a rézsűk előzetesen meghatározott dőlésszögének, a védő- és határpillérek megfelelőségének haladéktalan felülvizsgálatáról és a szükséges biztonsági intézkedések megtételéről;
- d) a biztonsági övezet megállapításáról, ameddig személyek, járművek, gépek és berendezések a munkaszint szabad szélét, a hányó vagy a bányafal felső peremét és a rézsűlábát megközelíthetik.

A biztonságellenes állapot megszüntetésére tett azonnal végre nem hajtható intézkedése esetében meg kell határozni az intézkedés végrehajtásának határidejét és a végrehajtásért felelős személyt is.

A bányauzem valamennyi létesítményének és berendezésének, továbbá a bányában folytatott valamennyi tevékenységnek közvetlen műszaki felügyelet alatt kell állnia. A műszaki felügyeleti feladatokat a felelős műszaki vezető, illetve helyettese, valamint más felügyeleti személy egyaránt elláthatja. A felügyeleti személyek képesítési és szakmai gyakorlati követelményeit a Külszíni bányászati tevékenységek Bányabiztonsági Szabályzata⁵² határozza meg.

A műszaki felügyeleti személy illetékességi területén felelős a megbízását érintő biztonsági előírások megtartásáért. A műszaki felügyeleti személy a hatáskörében köteles intézkedni az ellenőrzése során tapasztalt, vagy a tudomására jutott mulasztás, a biztonsági követelményeknek nem megfelelő állapot, illetve veszélyhelyzet megszüntetésére és az

⁵² Lásd a 101/2004. (VII. 30.) GKM rendelet mellékletét.

egészséget nem veszélyeztető, biztonságos munkavégzés követelményeinek megvalósítására. Ha valamely munkahelyen azonnal végre nem hajtható intézkedést tett, akkor azt a munkahelyet a műszak folyamán ismétellen ellenőriznie kell.

Ha a bányüzemben egyidejűleg több - a munkahelyek közvetlen felügyeletével megbízott - felügyeleti személy teljesít szolgálatot, a felügyeleti személyeknek ismerniük kell egymás hatáskörét és illetékességi területét is. Erről a felelős műszaki vezető a bányüzemben érvényes ellenőrzési rend meghatározásával és dokumentálásával köteles gondoskodni.

Ha valamely műszakban egyidejűleg kettő vagy több felügyeleti személy teljesít szolgálatot és a közvetlen bányászati felügyeletet nem a felelős műszaki vezető vagy annak helyettese gyakorolja, akkor a bánya egészére kiterjedő hatáskörrel rendelkező bányászati felügyeleti személyt is meg kell bízni.

Közvetlen életveszély, vagy egyéb súlyos károsodás veszélye esetén - illetékességre való tekintet nélkül - az érintett személyek védelmére intézkedni köteles minden vezető és ellenőrző munkakört betöltő személy, amint a veszélyt megállapította, vagy arról tudomást szerzett. A tett intézkedéséről felelősséget és az érintett felügyeleti személyeket késedelem nélkül tájékoztatnia kell.

A felelős műszaki vezető, illetve helyettese műszaki-biztonsági és munkavédelmi intézkedéseit köteles az e célra szolgáló üzemellenőrzési naplóba bejegyezni, a munkahelyek közvetlen felügyeletét ellátó személyek pedig munkahelyi ellenőrzési naplót kötelesek vezetni. A munkahelyi ellenőrzési naplóba be kell vezetni az ellenőrzés tényét és a biztonságellenes állapot megszüntetésére tett intézkedést. Az azonnal végre nem hajtható utasítás végrehajtásának megtörténtéről visszaellenőrzéssel meg kell győződni és ennek tényét a munkahelyi naplóban ugyancsak rögzíteni kell.

A felelős műszaki vezető és helyettese, valamint a műszaki felügyeleti személyek legalább a Külszíni bányászati tevékenységek Bányabiztonsági Szabályzatában meghatározott gyakorisággal kötelesek ellenőrzési kötelezettségeiket teljesíteni. A Szabályzat csak az ellenőrzési gyakoriság minimumát határozza meg, a bányüzemben végzett tevékenységek jellegére, illetve a körülményekre figyelemmel a felelős műszaki vezető köteles az ellenőrzési rendben szabályozni a teljesítendő ellenőrzési kötelezettségeket. A Szabályzatban meghatározott ellenőrzési kötelezettségek a következők:

a) A felelős műszaki vezető vagy helyettese az 50 ezer m³/év-nél nagyobb mennyiségű meddőt és ásványi nyersanyagot együttesen kitermelő bányüzemet hetenként, az egyéb bányát havonként legalább egy alkalommal köteles ellenőrizni. A szünetelő bányát szükség szerinti gyakorisággal, de havonként legalább egy alkalommal ugyancsak köteles ellenőrizni.

b) Minden bányát hetenként legalább egy alkalommal bányászati felügyeleti személynek kell ellenőrizni. Ha az egy nap alatt kitermelt ásványi nyersanyag és meddőanyag együttes mennyisége meghaladja az 500 m³-t, vagy az egy műszakban

telepített dolgozók száma 5 főnél több, akkor bányaiüzemet minden telepített műszakban ellenőrizni kell.

c) A bánya villamos és gépi berendezéseit a vonatkozó jogszabályi előírások és az ellenőrzési rend szerint, de havonta legalább egy alkalommal a szakterület felügyeleti személye köteles ellenőrizni.

Szükség esetén a bányavállalkozó vagy a felelős műszaki vezető köteles gyakoribb ellenőrzést elrendelni és indokolt esetben a bányakapitányság is rendelkezhet az előírt ellenőrzési gyakoriság növelésére.

A Bányatörvény arra is kötelezi a bányavállalkozókat, hogy a bányaműveléssel és a bányászati létesítményekkel kapcsolatos, a bányabiztonsági szabályzatokban előírt térképeket (az ún. bányatérképeket) készítse el és a változásokkal rendszeresen egészítse ki. A bányaiüzemek alábbi térképei minősülnek bányatérképnek:

- a) a kutatási térkép,
- b) a bányatelek térkép,
- c) az átnézeti térkép,
- d) a bányaművelési térkép,
- e) a tervtérkép,
- f) a légvezetési térkép,
- g) a hidrogeológiai térkép,
- h) a villamos hálózati térkép,
- i) a fűrőlyukas bányászati kitermelés üzemi és tervtérképei,
- j) a kőolaj-, kőolajtermék- és földgázszállítás távvezetéki, távvezetéki átnézeti térképei,
- k) a környezetvédelmi térkép.

A bányatérképek méretére és tartalmára vonatkozó előírásokat, valamint a hites bányamérők képesítésére és szakmai gyakorlatára vonatkozó követelményeket külön jogszabályok határozzák meg⁵³.

A bányatérképek hitelesítését csak hites bányamérő végezheti. Minden bányavállalkozó köteles valamely hites bányamérővel megbízási jogviszonyt létesíteni.

A hites bányamérő szakmai feladatát önállóan és egyéni felelősséggel látja el, felügyeli a bányamérést, valamint a bányaműveletekkel, a bányakárokkal és a bányászati tevékenységet követő tájrendezéssel kapcsolatos, a bányavállalkozót terhelő mérési feladatok ellátását.

Hites bányamérő csak olyan büntetlen előéletű személy lehet,

- a) aki az előírt szakirányú felsőfokú iskolai végzettséggel és szakmai gyakorlattal, továbbá szakmai minősítéssel rendelkezik, és

- b) akit a Magyar Bányászati és Földtani Hivatal a „Hites bányamérők nyilvántartás”-ába felvett.

A hites bányamérő

- a) szakirányú felsőfokú iskolai végzettséggel akkor rendelkezik, ha bányamérő, bányaművelő, bánya-, földmérő-, erdő- vagy építőmérnök hazai egyetemi, vagy földmérési, földrendezői, illetve építési szakterületen hazai főiskolai üzemmérnöki, vagy ilyen képesítést nyújtó külföldi, más elnevezésű oklevele van;
- b) szakmai gyakorlattal akkor rendelkezik, ha az oklevél megszerzését követően bányavállalatnál, bányüzemnél vagy bányamérési tevékenységet végző egyéb gazdálkodó szervezetnél legalább négy év bányamérési gyakorlatot szerzett, és ezen belül legalább két évig bányamérési feladatokat önállóan irányított;
- c) szakmai minősítéssel akkor rendelkezik, ha a Magyar Bányászati és Földtani Hivatal által lefolytatott szakmai minősítésen (vizsgán) megfelelő értékelést kapott.

A hites bányamérő által hitelesített bányatérkép közhitelű, melynek tartalmát a bányászati szakigazgatásban mindaddig valósnak kell tekinteni, míg valótlanágát méréssel vagy helyszíni ellenőrzéssel nem bizonyítják. A hites bányamérők tevékenységét a bányakapitányság felügyeli.

3.2. A védőpillérekre és a biztonsági övezetekre vonatkozó előírások

A bányászati tevékenységek szükségszerűen beavatkoznak a természetes környezetbe és a bányászati létesítmények, műveletek kihathatnak a tevékenységgel ténylegesen nem érintett közvetlen környezetre is. Ugyanakkor, a természetes vagy épített környezet is hatást gyakorolhat a bányászati tevékenységekre. A kölcsönös egymásra hatás szabályozott kereteit biztosítják, továbbá az esetleges veszélyeztetés kiküszöbölését vagy enyhítését szolgálják a védőpillérre és a biztonsági övezetre vonatkozó előírások⁵⁴.

A bányászati tevékenységek és létesítmények, valamint a kőolaj és földgázipari létesítmények hatásától a lakótelepülést, a felszíni vagy föld alatti egyéb létesítményt, a vízkészletet, a folyó-, illetve állóvizet, műemléki ingatlant, régészeti, védett természeti területet szükség esetén védőpillér kijelölésével kell megóvni. A védőpillérektől függetlenül határpillért kell kijelölni a bányatelek megállapítási eljárásban a bányatelek határvonalára. A

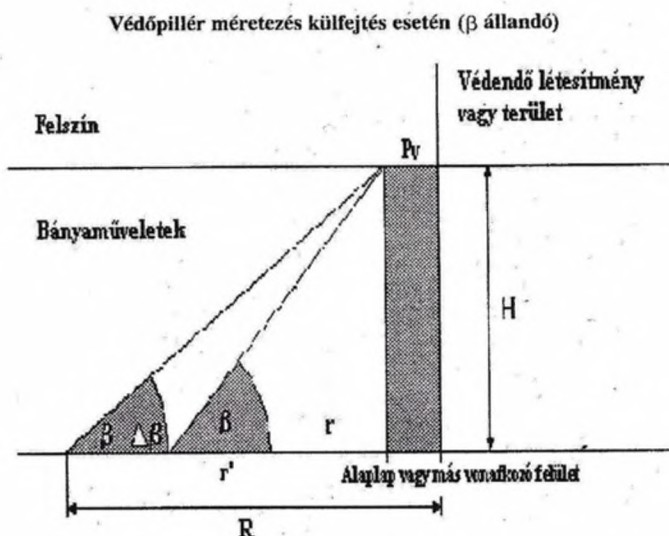
⁵³ Lásd a 69/1995. (XII. 26.) IKM. és a 70/1995. (XII. 26.) IKM. rendelet előírásait.

⁵⁴ Lásd a bányatörvény 32.§, a Vhr. 19.§ és a 12/2003. (III. 14.) GKM. rendelet előírásait.

határpillér biztosítja azt a követelményt, hogy a bányaműveletek hatása ne terjeszkedhessen a bányatelek határán túl, a felszíni közet- és talajmozgások ne következzenek be a bányatelek határán kívül. A határpillért kizárólag a bányatelek határának módosításával együtt lehet megváltoztatni.

A védőpillért és határpillért a tevékenységek folytatása során veszélyeztetni nem lehet.

A védő- és határpillér fogalmilag olyan helyén hagyott, le nem fejthető ásványkincset magába foglaló földtani alakzatot jelent, amely egy védendő terület, illetve létesítmény mozgásmentességét hivatott biztosítani. A pillért úgy kell megszerkeszteni és kijelölni, hogy annak határfelülete egyenes alkotóval leírt olyan felület legyen, amelynek a föld felszínével való metszészvonala egybeesik az érintett létesítmény védősávval növelt határvonalával és a vízszintes síkkal bezárt dőlésszöge akkora, mint az érintett rétegsor korrigált határszöge.

Az ábrán található jelölések jelentése a következő:

A védősáv (p_v) fogalmilag a védendő létesítmény vagy terület mellett biztonsági okokból kijelölt vízszintes vetületi távolság. Külfejtések esetében a védősáv legkisebb megállapítható mérete 5 m.

Határszög (β) alatt külfejtések esetén a bányaműveletekkel nem érintett közettest rézsűs határoló felületének vízszintes síkkal bezárt dőlésszögét értjük, amelynél számítások vagy tapasztalat szerint a határoló felület alatti közettest megcsúszása, elmozdulása nem következik be, a bányaműveletek felől nézve a pilléren túli terület nyugalomban marad. A határszög korrekciója ($\Delta\beta$) általában 3° , ha a határszög méréssel került meghatározásra, illetve 5° , ha a határszög becsléssel, számítással vagy szakirodalmi adatok felhasználásával került meghatározásra.

A korrigált határszög: $\beta - \Delta\beta$.

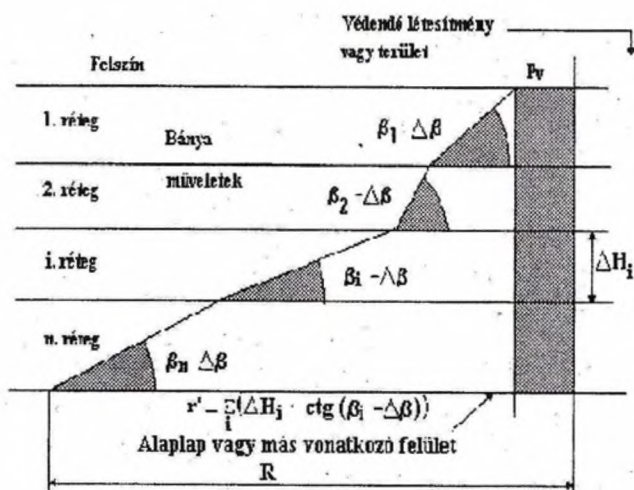
A korrigált hatástávolság (r') a bányaművelet talpától az ép kőzetek irányába mért és a határszög bizonytalansága miatt megnövelt vízszintes vetületi távolság. Számítása a következő:

$$r' = H \cdot \text{ctg}(\beta - \Delta\beta)$$

A védő-, illetve határpillér szélessége (R) a védősáv (p_v) és a korrigált hatástávolság (r') méretének összege.

A kijelölt védő- és határpillérek a művelés alatt álló szintenként vagy telepenként (ásvány-előfordulásokként), azok határvonalainak megjelölésével és a vonatkozó bányafelügyeleti engedély számának feltüntetésével kell ábrázolni a bányatérképeken.

Védőpillér méretezés külfejtés esetén (β változó)

A védőpillér meghatározása és kijelölése felelős tervezést igénylő feladat, melynek során nem szabad megfelelkezni arról, hogy önmagában a pillér csak a védelem egyik eszköze. A rosszul megtervezett védőpillér a bányavállalkozó kártalanítási kötelezettségét vonhatja maga után, ugyanis a bányakároért fennálló felelőssége független a védőpillér kijelölésétől, azaz felelős a bekövetkezett károkat akkor is, ha a kár a megállapított védőpillér ellenére következett be.

A védő- és határpillér kijelölését a bányavállalkozó köteles kezdeményezni. A bányahatóság kötelezheti is a bányavállalkozót a védőpillér kijelölésének kezdeményezésére, ha megállapítja, hogy a bányaműveletek védendő létesítményt veszélyeztetnek.

A védőpillér kijelöléséről az érdekeltek meghallgatásával és az érintett szakhatóságok bevonásával a bányakapitányság a bányatelek megállapítása, a műszaki üzemi terv jóváhagyása vagy önálló eljárás keretében határoz.

A megállapított védő- és határpillérek védősávjának határvonalát, valamint a pillér lábvonalát minden bányatérképen fel kell tüntetni. A lábvonalon fel kell írni a védendő objektum megnevezését, a felület megnevezését, amire a védőpillért számították és a védőpillért kijelölő bányafelügyeleti határozat számát. A védőpillért ábrázoló térképen fel kell tüntetni a méretezésnél figyelembe vett telep(ek), szelet(ek) vagy szint(ek) megnevezését.

A védőpillért vagy határpillért a bányahatóság előzetes engedélye nélkül meggyengíteni, azt teljesen vagy részben lefejtetni tilos. A bányahatóság az érdekeltek meghallgatásával engedélyezheti a kijelölt védőpillér meggyengítését vagy lefejtését, ha annak rendeltetése megszűnt, vagy ha a külszíni létesítmény megóvása egyéb módon is biztosítható. A védőpillérbe bányavágattal történő behatoláshoz, a védőpillér meggyengítésére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

A bányahatóság ásványvagyon-gazdálkodási hatáskörében eljárva, az indokolatlan ásványvagyon veszteségek elkerülése végett hivatalból is kezdeményezheti a védőpillér részleges vagy teljes lefejtését, illetve megszüntetheti a pillért, ha annak rendeltetése már megszűnt.

A bányászati, valamint a kőolaj és földgázipari létesítmények és környezetük védelme érdekében biztonsági övezetet kell kijelölni. A biztonsági övezettel érintett ingatlanon a jogszabályban vagy hatósági határozatban megjelölt korlátozást és tilalmat szolgálatom, illetve vezetékjog vagy használati jog alapításával is érvényesíteni lehet.

3.3. A bányavállalkozó biztosíték-nyújtási kötelezettsége

A bányavállalkozót terhelő kötelezettségek teljesítésére - különösen a bányakárok megtérítésének, valamint a tájrendezési kötelezettségek teljesítésének pénzügyi fedezetére - a bányakapitányság a bányászati jog átruházására, a műszaki üzemi terv jóváhagyására vonatkozó hatósági engedélyben, illetve a műszaki üzemi terv felülvizsgálatának keretében biztosíték adását írhatja elő. A biztosíték vonatkozásában a bányavállalkozónak a biztosítékadás módjára vonatkozó ajánlata alapján hozza meg döntését. A biztosítékadási ajánlat nem tartalmazhat jövőbeli ígéretet.

Ha a bányavállalkozó a megadott határidőre a biztosítéknyújtási kötelezettségének nem tesz eleget, a bányakapitányság - a kötelezettség teljesítéséig - a bányászati tevékenység megkezdését vagy folytatását felfüggesztheti, illetve szabálytalan bányászati tevékenység jogcímén bányászati bírságot is kiszabhat.

Biztosítékul általában a bányavállalkozó által hitelintézettel vagy biztosítási társasággal e célra megkötött fedezeti megállapodás, bankgarancia, zálogjog, jelzálog, jogszabály⁵⁵ szerint képzett céltartalék, illetve hitelintézetnél e célra tartósan lekötött pénzbetét szolgálhat. Nem fogadható el biztosítékul tartozásátvállalásra irányuló szerződés, kivéve, ha az átvállaló megfelelő biztosítékot nyújtó bányavállalkozó, vagy az állam kötelezettségvállalásra jogosult szervezete.

A bányavállalkozó által felajánlott biztosíték elfogadása esetén a bányakapitányság határozatában rögzíti

- a) a biztosítékadás módját,
- b) a biztosítékösszeget, amely nem lehet kevesebb, mint a tervidőszakban kialakuló állapot figyelembevételével tervezhető, az élet, az egészség, és a biztonság követelményeinek megteremtéséhez elengedhetetlenül szükséges feladatok elvégzésének becsült költsége,
- c) a biztosítékadás tényleges teljesítésre vonatkozó határidőt, vagy határnapot.

A biztosítékul szolgáló pénzüsszeg felhasználásához a bányakapitányság hozzájárulása szükséges, amely feltételt a pénzintézettel kötött szerződésben is rögzíteni kell. A Bányakapitányság határozatában tételesen rendelkezik a biztosíték elhelyezési módjáról és mértékéről, e rendelkezés tehát nem pusztán arra szolgál, hogy a Bányakapitányság a biztosítékra vonatkozó ajánlatot elfogadja.

A bányavállalkozó a biztosíték mértékét azzal tudja minimalizálni, ha bányászati tevékenységével párhuzamosan folyamatos tájrendezést is végez, illetve erre irányuló kötelezettségét a mindenkori műszaki üzemi tervben megtervezett módon végrehajtja. Egy megfelelően üzemeltetett bányauzemben - ahol tervszerű bányaművelést és folyamatos tájrendezést végeznek - ugyanis már csak minimális tájrendezési feladatok maradnak a művelés befejezésének időszakára, emiatt a biztosíték is elsősorban csak egy váratlan csődhelyzetben még szükségessé váló tevékenységek finanszírozására szolgál.

A biztosíték mértékét egy adott időszakban (jellemzően a mindenkori műszaki üzemi tervciklusban) várható költségekre figyelemmel lehet a legpontosabban meghatározni. A bányavállalkozó kötelessége, hogy a biztosíték mértékét az adott tervidőszakra jellemző

⁵⁵ A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény.

legnagyobb várható költségkeresztmetszet figyelembevételével határozza meg. Ennek érdekében a kötelezettségek várható maximumát kell költségelnie.

A végrehajtásra tervezett munkák volumene alapján az adott időszakban a biztosíték indokolt mértéke akár magasabb is lehet, mint a bányauzem működésének végállapota idején várható költségek mértéke. A bányavállalkozó által felajánlott és a Bányakapitányság által elfogadott biztosíték mértékét évenként a műszaki üzemi terv felülvizsgálata során, illetve minden tervciklusban a műszaki üzemi terv jóváhagyási eljárásában felül kell vizsgálni.

A kutatási tevékenységek végzéséhez biztosíték nyújtása kötelező, attól a Bányakapitányság jogszerűen nem tekinthet el. A biztosíték alapját a kutatási tevékenység során várható összes kötelezettség teljes ellenértéke képezi, amelyet a kérelmező köteles tételes költségbecsléssel meghatározni.

A Bányakapitányságnak ugyancsak nincs mérlegelési jogköre a biztosítékadás vonatkozásában a bányászati jog átruházása során. A Bányakapitányság csak a bányászati jog átvevője által felajánlott és elfogadható, biztosíték ajánlat esetén járulhat hozzá a bányászati jog átruházásához.

Egyéb, a bányatörvényben felsorolt esetekben a Bányakapitányság mérlegelési jogkörrel rendelkezik a biztosítékadás szükségessége vonatkozásában, de a bányászati tevékenységek vonatkozásában a bányavállalkozó felelősségére való tekintettel a biztosítéknyújtástól gyakorlatilag csak kivételes esetekben tud eltekinteni. A feltárás időszakában - a jelentős beruházási költségigényre tekintettel - a bányavállalkozó által nyújtandó biztosíték minimalizálása indokolt, de a további üzemelési időszakokban már a ténylegesen indokolt mértékű biztosíték nyújtására kell intézkedni.

Mind a kutatásra, mind a feltárásra és kitermelésre szolgáló első műszaki üzemi tervben a bányavállalkozó köteles a műszaki tartalomhoz igazodó költségbecslést készíteni, amely a biztosíték alapjának meghatározására szolgál. A biztosíték minimális mértékeként legalább a váratlan csődhelyzet bekövetkezése esetén teljesítendő legfontosabb élet- és balesetvédelmi, valamint egyéb biztonsági intézkedések fedezetét kell meghatározni. A további időszakra vonatkozó műszaki üzemi tervekben a bányavállalkozó minden esetben köteles felülvizsgálni és indokolni az általa korábban felajánlott és a bányakapitányság által elfogadott biztosíték megfelelését, vagy köteles azt kiegészíteni.

3.4. Bányabiztonsági és üzemviteli követelmények

A munkavédelemre vonatkozó jogszabályokban, továbbá a bányatörvényben, illetve a bányászatra vonatkozó egyéb jogszabályi előírásokban és bányabiztonsági szabályzatokban számos a bányák biztonságos üzemeltetésével összefüggő általános és speciális előírás található, melyek részletes ismertetése túllép e jegyzet keretein, ugyanakkor a legfontosabb követelmények összefoglaló jellegű bemutatása nem mellőzhető. Ezek a követelmények⁵⁶ dióhéjban összefoglalva a következők.

A bányauzemek területén általános gyakorlat, hogy több gazdálkodó szervezet (több munkáltató) is végez tevékenységet. A bányászati tevékenység végzésére feljogosított bányavállalkozónak jogában áll, hogy a bányauzem működtetéséhez egészében vagy bármely részmunkafolyamat vonatkozásában vállalkozó, illetve vállalkozók közreműködését vegye igénybe. Alapvető előírás ugyanakkor, hogy csak olyan személy vagy gazdálkodó közreműködését veheti igénybe, aki (amely) a tevékenységre jogszabályban előírt szakmai képesítéssel, gyakorlattal, feltételekkel, vizsgával, engedéllyel rendelkezik, vagy e követelményeknek megfelelő személyeket alkalmaz.

A bányavállalkozónak bármely vállalkozó igénybevételét az igénybevétel megkezdését legalább 15 nappal megelőzően a bányakapitányságnak be kell jelentenie. A bejelentésnek tartalmaznia kell

- a) a bányavállalkozó megnevezését, székhelyét;
- b) a más vállalkozóval elvégzendő tervezett tevékenység megnevezését (leírását);
- c) a tevékenység helyét;
- d) az igénybe venni tervezett vállalkozó megnevezését, székhelyét és
- e) a vállalkozó alkalmasságának igazolását.

A bányakapitányság a bejelentést követő 8 napon belül az igénybevétellel szemben kifogást emelhet.

A vállalkozók közreműködése nem érinti a bányavállalkozónak a bányatörvény hatálya alá tartozó tevékenységért fennálló felelősségét. Ennek megfelelően a bányauzem működtetésével kapcsolatos alapvető követelmények meghatározása, a műszaki üzemi terv készítése, biztosíték nyújtása, stb. továbbra is a bányavállalkozó kötelességét képezi és a bányavállalkozó köteles elsődlegesen helytállni a bányauzemben folyó tevékenységek hatósági felügyeletét gyakorló szervek intézkedései vonatkozásában is⁵⁷. Emiatt rendkívül fontos, hogy a bányavállalkozó, illetve az általa igénybevett vállalkozók közötti szerződés az

⁵⁶ Lásd a munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvényt, a bányauzemekben megvalósítandó biztonsági és egészségvédelmi követelmények minimális szintjéről 4/2001. (II. 23.) GM rendeletet és a Külszíni bányászati tevékenységek Bányabiztonsági Szabályzatát (101/2004. (VII. 30.) GKM rendelet).

⁵⁷ Lásd a Polgári Törvénykönyv 389-393.§-inak előírásait.

elvégzendő feladattal összefüggésben álló valamennyi lényeges szempontot, a szerződéskötő felek elvárásait és együttműködését részletesen és egyértelműen szabályozza.

A szerződéskötő felek együttműködési kötelezettségének körében mindig szem előtt kell tartani, hogy a vállalkozó tevékenységét a bányavállalkozó (a megrendelő) érdekében végzi és elsősorban annak célját, elképzeléseit köteles megvalósítani. Emiatt a vállalkozó a megrendelő utasítása szerint köteles eljárni.

Az utasítások azonban nem terjedhetnek a munka megszervezésére és nem tehetik a szerződésben foglaltak teljesítését terheesebbé sem. A vállalkozó ugyanakkor köteles a megrendelőt minden olyan körülményről figyelmeztetni, amely a szerződésben foglaltak teljesítését veszélyezteti vagy gátolja. Emellett nem végezhet olyan munkát, amely jogszabály vagy hatósági rendelkezés megsértésére, illetve az élet- és vagyonbiztonság veszélyeztetésére vezetne.

Ha a bányauzemben több vállalkozó is tevékenykedik, akkor a tevékenységek végzéséhez szükséges alapvető feltételek megteremtése a bányavállalkozó, az egyes tevékenységek összehangolása viszont az egyes vállalkozók feladatát képezi.

Minden munkáltató – így a bányászati tevékenységet végző bányavállalkozó, illetve az általa igénybevett vállalkozók is – köteles minőségi, illetve szükség esetén mennyiségi szempontok szerint is értékelni a munkavállalók egészségét és biztonságát veszélyeztető kockázatokat, különös tekintettel az alkalmazott munkaeszközökre, veszélyes anyagokra és készítményekre, a munkavállalókat érő terhelésekre, valamint a munkahelyek kialakítására. Az értékelés alapján köteles olyan megelőző intézkedéseket fogantatni, amelyek biztosítják a munkakörülmények javulását és beépülnek valamennyi irányítási szinten végzett tevékenységbe.

A bányászati tevékenységet végző minden munkáltatónak el kell készítenie és naprakész állapotban kell tartania a fenti előírások teljesítését szolgáló és igazoló biztonsági és egészségügyi dokumentumot. A biztonsági és egészségügyi dokumentumban a munkáltatónak igazolnia kell, hogy

- a) meghatározásra és kiértékelésre kerültek a munkavállalókat a munkaterületen fenyegető veszélyforrások,
- b) megfelelő intézkedéseket hoztak e rendelet előírásainak teljesítésére,
- c) a munkaterület és a berendezések kialakítása, használata és karbantartása biztonságos.

A biztonsági és egészségügyi dokumentumnak a munkavégzésre vonatkozó utasításait a munka megkezdése előtt kell elkészíteni, és azt felül kell vizsgálni, ha a munkaterületet jelentősen megváltoztatják, bővítik vagy átalakítják.

A földalatti művelésű, a kőolaj- és földgáztermelő, valamint az olyan külszíni bányauzemekben, amelyekben az évenként kitermelt ásványi nyersanyag mennyisége

meghaladja az 500 ezer tonnát, biztonsági és egészségvédelmi irányítási rendszert is be kell vezetni. A munkáltató köteles a munkavállalók biztonságának és egészségének védelme érdekében tett intézkedéseket rendszeresen felülvizsgálni. A rendszeres felülvizsgálatnak értelemszerűen a biztonsági és egészségügyi irányítási rendszerre is ki kell terjednie.

A bányauzemek területe különösen veszélyes terület, ezért gondoskodni kell arról, hogy idegen személyek – akik a bányászati, illetve az azzal összefüggő és kapcsolódó tevékenységek végzésében nem működnek közre – a tevékenységek hatásaitól védve legyenek. Ennek érdekében fő szabályként érvényesítendő az az általános tilalom, hogy a bányába, illetve a meddőhányó területére belépni, kísérelés nélkül ott tartózkodni tilos. A tilalom érvényesíthetősége érdekében a bányászati tevékenységgel érintett valamennyi veszélyes terület határát jól látható és maradandó módon meg kell jelölni.

A bányához vezető minden közlekedésre és járásra szolgáló út mentén, a bányaterület határánál a belépés tilalmára és veszélyességére, a bányában lévő tó esetén - a tóparton, egymástól jól látható távolságra - a fürdés tilalmára és veszélyességére figyelmeztető táblákat kell elhelyezni.

Belterületen lévő bánya esetében elkerítéssel is biztosítani kell, hogy oda csak kapun keresztül lehessen bejutni. A kaput - felügyelő személy hiányában - zárva kell tartani.

A meddőhányó részsülába mentén - a veszélyes övezet határán, egymástól jól látható távolságra -, valamint a meddőhányó felé vezető utaknál a belépés tilalmára és veszélyességére figyelmeztető táblát kell elhelyezni, vagy a meddőhányót el kell keríteni.

A bányászati tevékenységekkel összefüggő veszélyforrások azonban nem csak az idegeneket, hanem a bányauzemben dolgozókat is veszélyeztethetik. Ezért a felsoroltakon túlmenően a bányauzem területén belül a bányafalon és a munkaszint szabad szélé mentén a személyek védelmére kijelölt biztonsági övezeten belül, továbbá minden olyan helyen, ahol be- vagy leesési veszély van, vagy a munkavállalót és a munkavégzés hatókörében tartózkodókat leeső tárgyak veszélyeztetik, elkerítéssel, lefedéssel, vagy más alkalmas módon ugyancsak védelemről kell gondoskodni. A bányában tartózkodók részére emellett olyan hírközlő eszközt is kell biztosítani, amellyel szükség esetén a mentők, a tűzoltóság, a bányafelügyelet, illetve a rendőrség haladéktalanul értesíthető.

A lehetséges veszélyek elleni védekezést szolgálják a munkahelyekre vonatkozó telepítési szabályok is. Ezek általános jelleggel előírják, hogy legalább két személyt kell telepíteni

- a) a kézi jövesztési munkahelyre,
- b) ahol közhulladék veszélyével kell számolni,
- c) a közhulladékfalon, illetve a bunkerben történő munkavégzéshez, továbbá
- d) az úszó munkahelyen, és
- e) minden egyéb, a munkáltató által veszélyesnek vagy szükségesnek ítélt munkahelyeken.

Ha a munkavállaló adott munkahelyen egyedül végez munkát, akkor gondoskodni kell megfelelő felügyeletéről, vagy állandó kommunikációs lehetőséget kell számára biztosítani.

A bányauzemben dolgozó személyeknek ismerniük kell a munkavégzésre vonatkozó alapvető követelményeket is. Ennek érdekében a felügyeleti személyeknek megbízásukat megelőzően, majd ötvenként, illetőleg a biztonsági szabályok megváltozásától számított három hónapon belül a munkakörükre vonatkozó munkavédelmi és műszaki-biztonsági előírások ismeretéből a területileg illetékes bányakapitányság előtt vizsgát kell tenniük. Ezen túlmenően a munkáltatónak oktatás keretében kell gondoskodnia arról, hogy a bányában újonnan alkalmazott vagy új munkakörbe beosztott munkavállalók munkába álláskor megismerjék a rájuk vonatkozó munkavédelmi, műszaki-biztonsági és az alapvető elsősegély-nyújtási követelményeket. A szükséges ismeretek megszerzéséig a munkavállaló önállóan nem foglalkoztatható. Emellett rendszeres bányabiztonsági oktatás keretében kell gondoskodni arról is, hogy a bányászati tevékenység különös veszélyeire figyelemmel minden, a bányában munkát végző munkavállaló a foglalkoztatás teljes időtartama alatt rendelkezzen az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés elméleti és gyakorlati ismereteivel. A bányabiztonsági oktatást tanfolyami keretben kell megszervezni és gyakoriságát úgy kell meghatározni, hogy minden érintett munkavállaló az oktatáson legalább ötvenként részt vegyen. Végül gondoskodni kell arról is, hogy a munkahelyi veszélyforrásokról a munkavállalók rendszeres tájékoztatást kapjanak, továbbá a jellemző és tanulságos baleseteket megismerjék. Ilyen tájékoztatást minden bányauzemben legalább negyedévenként egy alkalommal kell tartani.

A biztonsággal összefüggő előírások érvényesítését szolgálják az egyes bányauzemekben rendszeresítendő üzemi utasítások is. A munkafolyamatok egészséges és biztonságos végrehajtásának személyi, tárgyi, magatartásbeli és egyéb követelményeit ugyanis üzemi utasításokban kell szabályozni. Az üzemi utasítások jogszabállyal és biztonsági szabállyal ellentétes előírást – a bányakapitányság eltérési engedélye hiányában - nem tartalmazhatnak. Az üzemi utasításokat folyamatosan felül kell vizsgálni és ki kell egészíteni, vagy új üzemi utasítást kell kidolgozni, ha az eredeti utasítás alapját képező bányaművelési viszonyok, módszerek, illetve a körülmények megváltoznak, vagy különleges, bonyolult feladatot kell megoldani.

Bármely munkát csak akkor szabad megkezdeni, illetve végeztetni, ha az üzemi utasítás rendelkezésre áll, illetve az abban foglaltakra az érintett munkavállalókat igazolt módon kioktatták. Az üzemi utasítások egy példányát mindig hozzáférhető helyen kell tartani és egy-egy példányukat ki kell adni az érintett felügyeleti személyeknek is.

Az üzemi utasítások típusai a következők:

- a) Művelési utasítást kell kidolgozni a termelési folyamatokban összekapcsolt - esetenként önmagukban is alkalmazható - munkafolyamatokra, védekezési eljárásokra.

b) Technológiai utasításban kell szabályozni a termelési folyamatokat (köztük a jövesztési és hányóképzési tevékenységet), meghatározva az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés követelményeit is.

c) Kezelési utasításban kell meghatározni a gép és a villamos berendezés rendeltetésszerű és biztonságos üzemeltetésének azon szabályait, amelyeket a kezelőnek kell betartania, továbbá a tűz- és robbanásveszélyes, a sugárzó, a maró vagy mérgező hatású anyagok, valamint a gázpalackok kezelésére, tárolására és szállítására vonatkozó szabályokat.

d) Használati utasításban kell előírni az egyéni védőeszköz rendeltetésszerű és biztonságos viselésének vagy használatának szabályait.

e) Szolgálati utasításban kell meghatározni a technológiai utasításokban nem szabályozott, géppel és berendezéssel kapcsolatos, valamint több személy együttműködését igénylő tevékenységet, az alkalmazandó kezelési utasítások megnevezésével és az egyes munkafolyamatok (műveletek) sorrendjének és kapcsolatainak meghatározásával. Szolgálati utasításban kell szabályozni többek között:

ea) a gépi erejű szállítás és a lejtős szállítópályák teljes üzemét, különös tekintettel a személyszállításra,

eb) az egyéni védőeszközök, menekülőkészülékek tárolásának, kiadásának, ellenőrzésének, karbantartásának, javításának módját és rendjét,

ec) a gépi erejű fel-, illetve lerakodás és a szállítás, a közlekedés, rendjét,

ed) a bunkerben történő munkavégzés szabályait.

f) A bányában üzemeltetett gépek karbantartására karbantartási utasítást kell készíteni.

A bányák művelését további sajátos előírások figyelembevételével és betartásával kell végezni.

A letakarítást és az ásványi nyersanyag kitermelését - amennyiben a művelési technológia, az alkalmazott gépek, illetve a munkavégzés biztonsága ezt szükségessé teszik - külön-külön munkaszinteken kell végezni. A munkaszintek méretét és dőlését úgy kell kialakítani, hogy egyaránt tegye lehetővé az ott üzemeltetett gépek, berendezések biztonságos üzemeltetését és a biztonságos közlekedést. A munkaszint bányafalra merőleges vízszintes méretének legalább akkorának kell lennie, mint a hozzá tartozó bányafal magassága. Egymás alatti munkaszinteken munkahelyeket egyidejűleg telepíteni csak akkor szabad, ha az egyidejű munkavégzés az egyes szinteken dolgozók biztonságát nem veszélyezteti.

Az egyes munkaszintek közötti bányafalak (rézsűk) stabilitása érdekében a bányafalak magasságát és dőlésszögét a helyi geológiai, hidrogeológiai és talajmechanikai, valamint a technológiai jellemzők figyelembevételével kell megállapítani. Szálaban álló, szilárd kőzetek esetén a rézsű dőlésszöge legfeljebb 90° lehet. Laza kőzetek (pl. kavics, homok, agyag, murva stb.) esetén a bányafalak magasságát és dőlésszögét mérési adatok és rézsűstabilitási

vizsgálatok alapján kell megállapítani. A megállapítás alapjául figyelembe vett méréseket, vizsgálatokat dokumentálni kell. A bányafal megengedett legnagyobb magasságát és dőlésszögét, továbbá a munkaszintek megengedett legkisebb szélességét a bányaiüzem műszaki üzemi tervében is meg kell határozni, és megtartásáról a bányaművelés során folyamatosan gondoskodni kell.

A bányafal és a meddőhányó felső peremén a leesés és a lecsúszás ellen védelmet nyújtó, továbbá a rézsű lábánál a leeső, legördülő anyagok, tárgyak káros hatása ellen védelmet biztosító, legalább 2 m szélességű biztonsági övezetet kell kijelölni. A biztonsági övezet határvonalát jól látható módon (pl. a környezetétől eltérő színű jelzőkerítéssel vagy láncsal, szalaggal, illetve 0,8 m-nél magasabb töltéssel) meg kell jelölni.

Gépi jövesztés esetén a munkaszinthez tartozó bányafal magassága nem haladhatja meg a gép jövesztési magasságát. Gépi jövesztés és rakodás esetén, a jövesztés és rakodás időszakában, a bányafal vagy a készlet alávájása a technológiai utasításban meghatározott mértékben és feltételek mellett megengedett, de a gép eltávozása, átállása előtt a műszaki üzemi tervben megadott rézsűszöget vissza kell állítani. Általános előírás továbbá, hogy a kitermelést követően a bányatértséget csak olyan állapotban szabad visszahagyni, hogy az az emberi életre és a környezetre veszélyt ne jelentsen. Mélykotrás, valamint partról történő víz alóli kotrás esetén a munkaszint alávájása ugyancsak tilos.

A jövesztő- vagy rakodógép süllyedéssel, billenéssel szembeni védelmét (pl. a talaj teherbírásának növelésével vagy alátétekkel) is biztosítani kell. Mélykotrás, valamint partról történő víz alóli kotrás esetén a jövesztőgép járóművének a partvonallal, illetve a munkaszint szabad szélével párhuzamosnak kell lennie. A járóműnek a partvonalától, illetve a munkaszint szabad szélétől való távolságát - a talaj terhelésére és teherbíró-képességére, valamint az omlás, a süllyedés, a megcsúszás és a billenés elkerülésére figyelemmel - a felelős műszaki vezetőnek üzemi utasításban kell megállapítania. Partról történő víz alatti kotrás esetén a kotrógépen mentőövet és a kotrógép 25 m-es körzetében, a vízre helyezetten, mentésre alkalmas csónakot kell készenlétben tartani. Az úszó munkagép a száraz partszakaszt csak annyira közelítheti meg, hogy a partfal megcsúszása, omlása ne veszélyeztethesse.

3.5. A bányahatóság szankciórendszere

Szankció alatt általános értelemben valamely jogszabályon alapuló jogkövetkezményt értjük, melynek lényege, hogy amennyiben a meghatározott jogszabályi előírást megsértik, úgy a jogsértőre nézve negatív jogkövetkezmények, hátrányok állnak be. E hátrányok állami kényszerrel testesítenek meg és kötelezés, büntetés, bírság, kártérítés vagy érvénytelenség, stb. formájában jelentkezhetnek.

A magyar bányahatóság - elsősorban szerteágazó hatáskörére tekintettel - széles szankcionáló eszközrendszerrel rendelkezik. Ezek a szankciók a következő típusokba sorolhatók:

- a) adott tevékenységre kiható kötelezés (pl. tevékenység elrendelése vagy felfüggesztése, munkavégzés megtiltása, bányabezárás elrendelése, stb.);
- b) adott személyt érintő intézkedések (pl. felelős műszaki vezető megbízásának visszavonása, hites bányamérő nyilvántartásból történő törlése, foglalkoztatás megtiltása, stb.);
- c) bírságolás:
 - ca) bányászati bírság kiszabása⁵⁸;
 - cb) munkavédelmi bírság kiszabása⁵⁹;
 - cc) munkaügyi bírság kiszabása⁶⁰;
 - cd) építésügyi bírság kiszabása⁶¹;
 - ce) piacfelügyeleti bírság⁶²;
 - cf) végrehajtási bírság kiszabása⁶³;
 - cg) szabálysértési eljárás lefolytatása eredményeképpen bírság kiszabása⁶⁴.

A bírság vagyoni jellegű közigazgatási szankció, amely az állam részére történő pénzfizetési kötelezettség előírásában mutatkozik meg. A bírság önálló szankció, amely meg nem fizetés esetén más szankcióval (pl. szabadságvesztéssel) nem váltható meg. A bírságot csak a törvényben hatáskörrel felruházott közigazgatási szervek szabhatják ki.

A felsorolt bírságok között a legjellemzőbb különbség, hogy a szabálysértési bírság kivételével a szankció címzettje általában a jogszabálysértést elkövető gazdálkodó szervezet (kivéve, ha az elkövető magánszemély vagy egyéni vállalkozó), míg szabálysértés esetén a címzett mindig a gazdálkodó szervezet valamely tagja (vezetője vagy alkalmazottja), tehát meghatározott természetes személy.

A továbbiakban a felsoroltak közül csak a bányászati bírsággal foglalkozunk, mert ezt a szankciót szabályozza a bányatörvény.

A bányászati bírság kiszabását a bányatörvény két esetkörben rendeli alkalmazni: jogosulatlan, illetve szabálytalan bányászati tevékenységek esetén. A két fogalom között alapvető különbség állapítható meg abban, hogy szabálytalanul az végez bányászati tevékenységet, aki rendelkezik bányászati jogosultsággal, de megszegi a bányatörvény

⁵⁸ Lásd a Bányatörvény 41.§-át.

⁵⁹ Lásd a munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvény 82.§ (1) bekezdését.

⁶⁰ Lásd az 1996. évi LXXV. törvény 6-7. §-át.

⁶¹ Lásd a 96/2005. (XI. 4.) GKM rendelet 44.§-át.

⁶² Lásd a 203/1998. (XII. 19.) Korm. rendelet 30/B.§-át.

⁶³ Lásd a 2004. évi CXL. törvény 140.§-át.

⁶⁴ Lásd az egyes szabálysértésekről szóló 218/1999. (XII. 28.) Korm. rendelet vonatkozó előírásait.

meghatározott rendelkezéseit; jogosulatlanul viszont az végez bányászati tevékenységet, aki hatósági feljogosítás nélkül ásványi nyersanyag kitermelést végez. A jogosulatlan bányászati tevékenységek körébe - mint a megnevezés is utal rá - mindig valamilyen jogcím nélkül végzett ásványi nyersanyag kitermelés tartozik, míg a szabálytalan bányászati tevékenységnek az minősül, ha a kitermelést végzőnek van ugyan jogcíme (bányászati joga), csak a tevékenység végzéséhez szükséges engedélye hiányzik vagy a tevékenységet az engedélyben, illetve az alapvető jogszabályi előírásokban foglaltaktól eltérően végzi.

Mindkét esetben közös ugyanakkor, hogy a tevékenység az állam tulajdonát képező ásványi nyersanyag előfordulásra hat ki, esetlegesen azt károsítja. A jogosulatlan vagy szabálytalan bányászati tevékenységek elbírálásának egyik kulcskérdése éppen az, hogy milyen körülmények között, milyen mennyiségben került sor az ásványi nyersanyagok kitermelésére és mi történt a kitermelt ásványi nyersanyaggal. Tekintettel arra, hogy az ilyen tevékenységeket vizsgáló bányahatóság nem rendelkezik a pontos mérésekhez szükséges technikai eszközökkel, a bányatörvény különös felhatalmazást ad a bányakapitányságoknak, miszerint a jogosulatlan vagy szabálytalan bányászati tevékenység kivizsgálása során - a tevékenységet végző költségére - elrendelhetik a kitermelőhely geodéziai bemérését és a kitermelt ásványvagyon mennyiségének földtani szakértő bevonásával történő meghatározását.

A bányászati bírság kiszabható legmagasabb összege 3 millió Ft, ismételt elkövetés esetén 10 millió Ft. A bírságolás célja többek között az, hogy a jogosulatlanul vagy szabálytalanul bányászati tevékenységet végzőket elrettentse a további jogsértéstől. A bányahatóság széles mérlegelési jogkörrel rendelkezik arra nézve, hogy a bírság összecszerűségét a jogsértés súlyára, a jogellenes állapotra, illetve az eset összes körülményeire tekintettel megállapíthassa. A bírság összege tehát nem kizárólagosan a kitermelt ásványi nyersanyag mennyiségétől függ.

A befizetett bányászati bírság összege a Magyar Bányászati és Földtani Hivatal számlájára kerül. A bírságok összegét bányabiztonsági és bányaegészségügyi kutatásokra és ezek megvalósítására, illetve az ipari vagyont tartalmazó zárt területek fenntartására és az ipartörténeti jelentőségű bányászati emlékek felkutatására és megőrzésére, az előbbi tevékenységekhez szükséges feltételek biztosítására, továbbá a bányászati országos gyűjtőkörrel rendelkező iparági múzeumok működési támogatására kell fordítani. A bírság felhasználásról a Magyar Bányászati és Földtani Hivatal elnöke dönt.

3.5.1. Jogosulatlan bányászati tevékenységek⁶⁵

Jogosulatlanul az folytat bányászati tevékenységet, aki

- a) a felszíni előkutatást a kötelező bejelentést elmulasztva gyakorolja;
- b) bányászati jogosultság nélkül ásványi nyersanyagkutatást vagy kitermelést végez;
- c) külön jogszabályban előírt hatósági engedély nélkül vagy attól eltérően folytatott tevékenysége során ásványi nyersanyagot termel ki.

A felsorolás a) pontjában a törvényalkotó azért rendelte szankcionálni a jogosulatlanul előkutatást végzőt, mert ez az egyetlen jogi eszköz az előkutatás jogszerű keretek között tartására. Az előkutatás végzéséhez ugyanis nem szükséges hatósági engedély, csupán bejelentési kötelezettség áll fenn. Aki ezt is elmulasztva végez előkutatási tevékenységet, azt a bányakapitányság jogosulatlan bányászati tevékenység jogcímén szankcionálhatja. A bányakapitányságok ritkán járnak el ilyen ügyekben, mert általában e tevékenységek még az ingatlan tulajdonosok előtt is rejtve maradnak és így a bányahatóság sem szerezhethet tudomást róluk.

A b) pontba azok az esetek tartoznak, amikor valaki azzal a céllal, hogy bányászati tevékenységet végezzen, a törvényes jogcímen megszerezhető bányászati jogosultság hiányában végez ásványi nyersanyag kitermelést. Megjegyzendő, hogy csak kifejezetten a bányászati jogosultság hiányában, nem pedig valamely bányahatósági engedély nélkül végzett ásványi nyersanyagkutatások, illetve kitermelések tartoznak ebbe a körbe. A műszaki üzemi terv nélkül végzett bányászati tevékenységek, pl. nem jogosulatlan, hanem szabálytalan bányászati tevékenységnek minősülnek.

Tipikusan jogosulatlanul végzett bányászati tevékenységnek minősül az olyan eset, amikor a bányavállalkozó, a részére megállapított bányatelek határain túlterjeszkedve végez bányászati tevékenységet. A bányavállalkozó bányászati jogának fizikai terjedelmét a bányatelek határozza meg, ha ezen túllép, akkor olyan területen végez bányászati tevékenységet, amelyre vonatkozóan bányászati jogot még nem szerzett, így tevékenysége jogosulatlannak minősül. Ugyancsak ebbe a körbe tartoznak mindazok az esetek, amikor valaki bányaként üzemeltet valamilyen kitermelő helyet, de bányászati jogosultságát előzetesen nem legalizálta.

A jogosulatlan bányászati tevékenységek leggyakrabban a c) pontban meghatározott esetkörbe sorolhatók. Ide az alábbi ásványi nyersanyag kitermelések tartoznak:

- ca) a vízjogi engedély nélkül vagy attól eltérően végzett mederkotrások és tó létesítések során végzett ásványi nyersanyag kitermelések;

⁶⁵ Szabályait a Bányatörvény 41.§ (1) és (7), 44.§ (4) bekezdései, valamint a Vhr. 25.§-a határozzák meg.

cb) az építési-, talajvédelmi- vagy egyéb hatósági engedély nélkül, illetve attól eltérően végzett tereprendezések, felszínalakítások során végzett ásványi nyersanyag kitermelések;

cc) a jogszabályokban előírt hatósági engedélyek keretei között végzett mederkotrások, tó létesítések vagy tereprendezések során végzett ásványi nyersanyag kitermelés, ha a kitermelt anyagot a Kincstári Vagyoni Igazgatóság előzetes hozzájárulása (engedélye) nélkül értékesítik.

A jogosulatlan bányászati tevékenység megállapításának, illetve szankcionálásának három alapvető feltétele van:

- a) bizonyítható legyen a földkéreg anyagának meghatározott személy vagy személyek által történő kitermelése,
- b) a kitermelt anyag bizonyítottan ásványi nyersanyagnak minősüljön,
- c) a kitermelésre - az előkutatás esetét leszámítva - hatósági engedély nélkül vagy engedélytől eltérő módon kerüljön sor.

Az a tény, hogy a kitermelt anyag egészben vagy részben még nem került hasznosításra (pl. a kitermelés helyszínén maradt) a tevékenység jogosulatlan minősítése szempontjából jogi relevanciával nem bír. Önmagában a kitermelés ténye (az ásványi nyersanyag természetes állapotából történő elválasztása) a minősítő körülmény.

A jogosulatlan bányászati tevékenységek végzése során gyakori eset, amikor egy ingatlan tulajdonosa úgy köt szerződést a kitermelést végző vállalkozóval, hogy az ingatlan tereprendezése ellenértékeként a kitermelt ásványi nyersanyagot (annak tulajdonjogát) ajánlja fel részére. Előfordult olyan eset is, hogy a vállalkozó maga ajánlkozott ilyen tartalmú megállapodás létrehozására. Az ilyen esetekben az ingatlan tulajdonos idegen dolog - az állami tulajdont képező ásványi nyersanyag - tulajdonjogát ruházza a vállalkozóra, ami önmagában jogsértő magatartás. Mindezekre tekintettel a bányatörvény szankcionálni rendeli azokat a személyeket, akik jogosulatlanul ásványi nyersanyag kitermelést végeznek vagy végeztetnek.

A jogosulatlanul bányászati tevékenységet folytató, illetve végeztető személyt a bányahatóság bányászati bírsággal sújthatja, továbbá minden esetben eltiltja a tevékenység folytatásától. A bányatörvény a jogosulatlan bányászati tevékenység folytatójával szemben további szigorú szabályt állapít meg, amikor a bányászati bírságon felül arra kötelezi a bányakapitányságot, hogy amennyiben az ásványi nyersanyag eltulajdonításának gyanúja felmerül, úgy büntető eljárást kezdeményezzen.

Ásványi nyersanyag eltulajdonításának gyanúja abban az esetben merülhet fel, ha

- a) a bányakapitányság helyszíni szemle során meggyőződött arról, hogy adott ingatlan(ok) területén az eredeti terepfelszín megbontásra került és a kitermelt anyag vagy annak egy része nem található meg a helyszínén (részben vagy egészben elszállításra került);

- b) a bányakapitányság megállapítja, hogy a területéről kitermelt és elszállított anyag ásványi nyersanyag.

Az „eltulajdonítás gyanúja” fogalom másrészt azt is jelenti, hogy a büntető feljelentés megtételéhez nem feltétlenül kell ismerni az ásványi nyersanyag kitermelés egyéb körülményeit, úgymint

- a) a kitermelő személyét,
- b) a kitermelési tevékenységet esetleg legalizáló hatósági engedély meglétét,
- c) továbbá a kitermelt ásványi nyersanyag további sorsát.

Az eltulajdonítás gyanúja akkor is helytálló lehet, ha a Bányakapitányság a rendelkezésére álló közigazgatási (nem nyomozati) eszközökkel nem képes megállapítani a kitermelő kilétét és a kitermelés körülményeit (a helyszíni szemle során nem történt tettenérés).

Az eltulajdonítás fogalmilag abban nyilvánul meg, hogy valaki a más tulajdonában álló dolgot (jelen esetben a kizárólagos állami tulajdont képező ásványi nyersanyagot) a jogosulttól (a Magyar Államtól) fizikailag elveszi, vagyis az oly módon kerül ki a jogosult Állam birtokköréből, hogy nincs lehetőség annak visszaszerzésére (az eredeti állapot helyreállítására). A jogtalan eltulajdonítás büntetőjogi kategória, mégpedig a lopás bűncselekményének alapvető tényállási eleme. Hangsúlyozni kell, hogy a jogtalan eltulajdonítás esetében mellékes, hogy ténylegesen bekövetkezett-e tulajdonjog átszállás, hiszen a büntetőjogi terminológia szerint akár tolvajtól történő jogtalan eltulajdonítás is megvalósítja a lopás bűncselekményét.

A lopásnak, mint elkövetési magatartásnak két mozzanata van:

1. a dolog elvétele (esetünkben az ásványi nyersanyag eredeti állapotától, környezetétől történő fizikai elválasztása, vagyis kitermelése);
2. a dolog elvitele (az ásványi nyersanyag előfordulási helyszínről történő elszállítása).

Amennyiben csak a dolog elvételére kerül sor, akkor a lopás kísérleti szakaszban marad, befejezett bűncselekménnyé az elvitellel válik. Mindkét esetben büntetendő cselekményről van szó a BTK. szerint.

A lopás un. célzatos bűncselekmény, amelyet csak egyenes szándékkal lehet elkövetni. Egyenes szándékról akkor beszélünk, ha bizonyítható, hogy az elkövető tudatában volt annak (tudnia kellett), hogy az általa elkövetett cselekmény jogellenes. Nem szükséges viszont tudnia, hogy a jogellenes tevékenységének milyen jogkövetkezményei lehetnek.

Tekintettel arra, hogy az ásványi nyersanyagok (föld méhének kincsei) állami tulajdonba tartozásáról nem csupán a bányatörvény, hanem a PTK. is kőgens előírásokat tartalmaz, nem hihető olyan magyarázat, hogy az elkövető ne tudta volna, hogy e tevékenysége jogellenes. Az elkövetőnek ugyanis nem azt kell tudnia, hogy az általa kitermelt ásványi nyersanyag az állam tulajdona, hanem, hogy az nem az övé (valaki másé). Önmagában az a tény, hogy az elkövető pl. az ingatlan tulajdonosának hozzájárulásával (beleegyezésével, tudomásával) végzi a kitermelést, még nem mentesítheti őt a felelősségre vonás alól. Ennek a kérdésnek a

megítélése ugyanakkor már nem a Bányakapitányság feladata, hiszen az eltulajdonítás gyanúja esetén büntető feljelentést kell tennie és a továbbiak tisztázása a nyomozó hatóságra tartozik. Ez nem jelenti viszont azt, hogy a büntető feljelentés megtételével a Bányakapitányságnak ne kellene a közigazgatási eljárását befejeznie (határozatban eltiltás és bírság kiszabása).

A büntető feljelentést ennek megfelelően ismert vagy ismeretlen elkövetővel szemben egyaránt meg kell tennie. Ismeretlen elkövető esetén a Bányakapitányság eljárását a nyomozás során az elkövető személyének megállapításáig felfüggeszti, majd az elkövető személyének megállapítását, valamint a körülmények tisztázását követően hozza meg határozatát. Amennyiben a jogosulatlan bányászati tevékenységgel érintett ingatlan azonosítható (hrsz-a ismert), úgy a jogszerűség-jogellenesség kérdését a Bányakapitányság is tisztázni tudja a lehetséges engedélyező hatóságok (építési hatóság, vízügyi hatóság, talajvédelmi hatóság és a területileg illetékes Földhivatal) megkeresése útján.

A büntető feljelentést az elkövetés helye (település) szerint illetékes Rendőrkapitányságon kell megtenni. Ha az adott településen nincs rendőrhatalósági szervezeti egység vagy csupán Rendőrszolgálat található, akkor ahhoz a Rendőrkapitánysághoz kell a feljelentést címezni, amelynek illetékességébe az adott település tartozik.

A jogosulatlan bányászati tevékenység a köz és magánérdeket (az állam tulajdonosi jogait, az ásványvagyon-gazdálkodás szempontjait, a környezet védelmének és a műszaki biztonság követelményeit, a tevékenységgel érintett ingatlan tulajdonosának, kezelőjének érdekeit) egyaránt súlyosan sérti, ezért a Bányatörvény lehetővé teszi a jogosulatlan bányászati tevékenység folytatásától eltiltó határozat végrehajthatóvá nyilvánítását is. A határozat végrehajthatóvá nyilvánítás azt jelenti, hogy a kötelezett személy jogosulatlan tevékenységét akkor is köteles abbahagyni, ha a határozatban foglaltakat vitatja és azzal szemben jogorvoslatot kezdeményez.

3.5.2. Szabálytalan bányászati tevékenységek⁶⁶

A bányavállalkozó szabálytalanul végzi bányászati tevékenységét, ha

- a) a tevékenységet jóváhagyott műszaki üzemi terv nélkül vagy attól eltérően gyakorolja,
- b) a bányászati tevékenység gyakorlása során a bányatörvény III. részében előírt szabályokat megszegi;
- c) a bányajáradék megállapítására vonatkozó jogszabályban előírt bejelentési, önbevallási és befizetési kötelezettségét elmulasztja.

⁶⁶ A vonatkozó előírások a Bányatörvény (2)-(7) bekezdéseiben és a Vhr. 25.§-ában találhatók meg.

Az a) esetben a bányavállalkozó tevékenysége azért minősül szabálytalannak, mert jogerős bányahatósági határozattal jóváhagyott és az adott időpontban érvényes műszaki üzemi terv nélkül bányászati tevékenységet végezni jogszerűen nem lehet. A bányavállalkozók gyakran esnek abba a hibába, hogy műszaki üzemi tervük érvényességi időtartamán belül elmulasztják a következő tervidőszak műszaki üzemi tervének engedélyezését időben kezdeményezni, annak ellenére, hogy a Vhr. egyértelműen rögzíti, hogy az új tervet úgy kell benyújtani, hogy engedélyezése még a korábbi terv érvényességének lejárta előtt megtörténhessen.

Hasonló mulasztást követnek el, amikor a jóváhagyott tervben meghatározottaktól eltérően folytatják bányászati tevékenységüket. A Vhr. ugyanis arra is rendelkezik, hogy a műszaki üzemi tervtől - a fő bányaveszélyek elleni védekezést, az ásványvagyon-gazdálkodást, a vízgazdálkodást, a környezetvédelmet és a bányakárt érintő tevékenységekkel kapcsolatban - eltérni csak bányahatósági engedéllyel lehet.

A b) esetkörben a bányavállalkozó nem a tevékenység végzéséhez szükséges engedély beszerzését mulasztja el, hanem valamely, a bányatörvény III. részében meghatározott előírást sért meg. Ezek közül leggyakoribbak a következők:

- a) a bányában alkalmazott gépek, berendezések, anyagok és létesítmények szerelésére, üzemeltetésére az előírt üzemi utasítások (kezelési, technológiai, karbantartási, egészségvédelmi stb.) elkészítését elmulasztja;
- b) a bányauzemet felelős műszaki vezető, illetve helyettes kijelölése nélkül szünetelteti vagy tartja üzemben;
- c) elmulasztja az együttes kitermelésre vonatkozó előírások végrehajtását;
- d) a külön jogszabályban meghatározott bányászati létesítmények építéséhez és üzembe helyezéséhez, valamint egyes gépek és berendezések bányabeli használatához szükséges bányahatósági engedély beszerzését elmulasztja;
- e) a védő- és határpillérek, illetve a biztonsági övezet kijelölésére nem intézkedik;
- f) a bányatérképekre vonatkozó előírásokat megszegi;
- g) elmulasztja a bánya megszüntetésével és tájrendezésével kapcsolatos kötelezettségei végrehajtását;
- h) elmulasztja a kötelezettségei teljesítésére, így különösen a bányakárok megtérítésének, a tájrendezési kötelezettség teljesítésének pénzügyi fedezetéről szolgáló biztosítékra vonatkozó ajánlatát előterjeszteni.

A c) pontban foglaltak a bányavállalkozó speciális mulasztását rendelik szankcionálni, nevezetesen a bányajáradék bevallási és fizetési kötelezettséggel kapcsolatos mulasztásokat. Itt kell megjegyezni, hogy a bányavállalkozó mindaddig nem kaphat új bányahatósági engedélyt, amíg bányajáradék vagy bírság, illetve késedelmi kamat tartozása van. A jogalkotás ezzel is arra kívánja rászorítani a bányavállalkozókat, hogy tevékenységeik kereteit próbálják meg anyagi lehetőségeik határára belül tartani. Az államnak nyilvánvalóan akkor éri meg a tulajdonát képező ásványi nyersanyagvagyonot rendkívül kedvezményes mértékű

bányajáradék fizetés ellenében a bányavállalkozók rendelkezésére bocsátani, ha a bányavállalkozó korrekt és kiszámítható gazdasági tevékenység folytatásával az ásványvagyonot minél teljesebb módon kiaknázza.

A szabálytalanul bányászati tevékenységet folytató bányavállalkozót a bányahatóság bányászati bírsággal sújthatja, a tevékenység folytatását felfüggesztheti, az erre vonatkozó engedélyt visszavonhatja, illetőleg kezdeményezheti a koncessziós szerződés megszüntetését és elrendelheti az eredeti állapot visszaállítását, vagy ha ez már nem lehetséges, a tájrendezést.

4. A kavicsbányászat hatósági felügyelete és a bányászati szakigazgatás szervezet-rendszere

A bányászati szakigazgatás a bányászati tevékenységek irányítását, felügyeletét és koordinálását végző állami tevékenység. A bányászati tevékenységek hatósági felügyeletét erre a célra létrehozott közigazgatási szerv, a bányafelügyelet (bányahatóság) látja el.

A hatósági felügyeletet gyakorló szervek jogosítványai általában a következők: hatósági ellenőrzés, hatósági engedélyezés, szakhatósági feladatok ellátása, tevékenység korlátozása vagy megtiltása, fogyatékoság megszüntetésére való felhívás, felelősségre vonás kezdeményezése, illetve közvetlen szankcionálás. Mindezeket összefoglalóan közigazgatási jogalkalmazásnak nevezzük, melynek lényege, hogy a hatóság hatáskörében eljárva, részletesen szabályozott eljárás keretében rajta kívül álló személyek és szervezetek jogait, illetve kötelességeit érintő döntéseket hoz és azoknak állami kényszereszközök útján érvényt szerez.

A bányászati tevékenységek központi igazgatása a bányászati ügyekért felelős miniszter feladatkörét képezi. A miniszter határozza meg az iparpolitika alapelveit, hozza meg az állami tulajdonosi döntéseket és alkotja meg a bányatörvény felhatalmazása alapján a bányászati tevékenység végzésére vonatkozó részletes jogszabályokat.

A miniszter felügyelete alatt a tényleges igazgatási feladatokat a földtani és bányászati igazgatás területén a Magyar Bányászati és Földtani Hivatal látja el. A Magyar Bányászati és Földtani Hivatal működteti és vezeti a földtani ismeretekre és ásványvagyonra vonatkozó állami alapnyilvántartásokat. A bányavállalkozók a bányászati tevékenység során nyert földtani adatokat és az ásványvagyonban bekövetkezett változásokat évente kötelesek a Magyar Bányászati és Földtani Hivatalnak bejelenteni.

Szolgáltatásra köteles földtani adatnak azok a földtani adatok minősülnek, amelyeket a bányavállalkozó a bányászati tevékenység szabályszerű gyakorlása céljából mérésel,

mintavételezéssel közvetlenül vagy az alapadatok feldolgozásával közvetett módon megismer. Földtani adat emellett a földtani kutatási tevékenység, illetve a bányászati tevékenységen belül végzett kutatási tevékenység során nyert, a földkéreg és a földfelszín anyagi, szerkezeti és fejlődéstörténeti sajátosságaira, illetve állapotára vonatkozó numerikus adat, regisztrátum, megfigyelés, valamint minta, beleértve a közvetlen mért és elsődlegesen feldolgozott adatot is.

A bányavállalkozók emellett kötelesek az ásványi nyersanyag mennyiségére, minőségére és elhelyezkedésére vonatkozó kezdeti adatokat a kutatási zárójelentésben, a termelés megkezdését követően pedig az ásványvagyonban bekövetkezett változásokat évente, végül a bánya bezárásakor, illetve a mező felhagyásakor a visszahagyott ásványvagyonról készített kimutatásokat is megküldeni a Magyar Bányászati és Földtani Hivatal részére.

A Magyar Bányászati és Földtani Hivatal a miniszter irányításával működő országos hatáskörű közigazgatási szerv, jogi személy, amely önállóan gazdálkodó központi költségvetési szervként működik. A Magyar Bányászati és Földtani Hivatal területi szervei a bányakapitányságok, amelyek a hatáskörükbe tartozó ügyekben illetékességi területükön, első fokon járnak el.

A bányakapitányságok különleges érdekeket védő ún. dekoncentrált közigazgatási szervek, amelyek ellátják a bányászat állami szakigazgatási feladatait. A felügyeletük alá tartozó tevékenységek végzése során védik a dolgozók életét, testi épségét és egészségét, ellenőrzik az ásványvagyon gazdálkodásra, a környezet-, a táj- és a természetvédelemre, valamint a műszaki-biztonságra és a tűzvédelemre vonatkozó szabályok megtartását.

A bányafelügyelet az állami közhatalmi feladatok gyakorlása mellett állami tulajdonosi feladatokat is ellát, illetve közreműködik a tulajdonosi döntések meghozatalában is. Utóbbi körbe tartozik, pl. a koncesszióval kapcsolatos döntés-előkészítés, a bányajáradék befizetésének felügyelete és részben az ásványvagyon gazdálkodás feladatköre is.

A bányafelügyelet tevékenységének egészét egyszemélyi felelős vezetőként a Magyar Bányászati és Földtani Hivatal elnöke, a Bányakapitányságok tevékenységét pedig ugyancsak egyszemélyi felelős vezetőként a bányakapitányok irányítják.

4.1. A bányafelügyelet feladat- és hatásköre

Hatáskör fogalmán a különböző állami szervezeteknek adott törvényi felhatalmazást értjük, amely feljogosítja őket arra, hogy meghatározott ügyekben eljárjanak és döntést hozzanak. A jogszabályok hatáskört megállapító rendelkezései mindig meghatározzák az első fokon eljáró szervet. Végso soron a hatáskör fogalma az állami feladatok minőségi munkamegosztását takarja és kifejezi, hogy az adott szerv milyen jogi eszközöket vehet igénybe feladatainak ellátása érdekében.

A közigazgatási szervek körén belül megkülönböztetjük az általános hatáskörű és a különös hatáskörű szerveket. Az általános hatáskörű szervek feladatköre kiterjed valamennyi közigazgatási feladatra, vagyis az ilyen szerv feladatköre nincs korlátozva meghatározott szakfeladatokra. E szervek közé tartoznak a Kormány, valamint az egyes önkormányzatok. A különös hatáskörű szervek jellegzetessége ezzel szemben, hogy tételesen meghatározott különös szakfeladatok ellátására hozzák létre. Ebben a vonatkozásban a bányafelügyelet különös hatáskörű szakigazgatási szerv.

A szakigazgatási szervek típus szerint lehetnek minisztériumok, országos hatáskörű szervek és mindezeknek alárendelt centrális irányítású (regionális, megyei, városi) szervek.

A Magyar Bányászati és Földtani Hivatal országos hatáskörű szakigazgatási szerv, a bányakapitányságok pedig centrális irányítású regionális szakigazgatási szervek. A bányafelügyelet hatáskörét első fokon - néhány kivételtől eltekintve - a bányakapitányságok önállóan gyakorolják.

A bányafelügyelet hatásköre összetett és sok tekintetben kapcsolódik más hatóságok hatásköréhez. A kapcsolódó hatáskörök tényleges határainak kijelölése általában az un. tevékenységi elv segítségével történik. A bányafelügyelet ugyanis e hatásköröket, így pl. a munkavédelmi hatáskört csak a bányászati tevékenységek és néhány annak nem minősülő, de a bányatörvény alapján felügyelete alá rendelt - korábban már ismertetett - tevékenység vonatkozásában gyakorolja. Ennek az alapelvnek megfelelően, amennyiben egy gazdálkodó szervezet a bányahatóság felügyelete alá rendelt tevékenységeken túlmenően egyéb tevékenységet is végez, úgy a felette gyakorolt munkavédelmi hatáskör megoszlik a bányafelügyelet és az általános munkavédelmi hatáskört gyakoroló Országos Munkabiztonsági és Munkaügyi Főfelügyelőség között.

A bányafelügyelet egyes hatásköri elemeinek tartalma az alábbiak szerint foglalható össze:

- a) Műszaki-biztonsági hatáskörébe tartozik a bányászati tevékenységek biztonságos végzésének elősegítése, közreműködés a dolgozók szakmai képzésében és továbbképzésében, a szakmai színvonal és szakszerűség biztosításában, stb.
- b) Építéshatósági hatáskörébe tartoznak a különböző hatósági engedélyezési eljárások (építési-, létesítési- és használatbavételi engedélyek) és az ezzel kapcsolatos hatósági ellenőrzés. A hatósági ellenőrzés a következőkre terjed ki:
 - a létesítési munkák végzése során az engedély, illetve a hatósági előírások betartásával folyik-e a kivitelezés,
 - a meglévő létesítményekkel kapcsolatban az építmény, létesítmény állapota, karbantartása, rendeltetésszerű használata megfelel-e az előírásoknak,

- érvényesülnek-e a közterületek használatára vonatkozó előírások.
- c) Építésfelügyeleti hatáskörébe tartozik az adott tevékenység ellenőrzése az alábbi minőségi követelmények szempontjából:
- betartották-e a tervezés során a jogszabályi és hatósági előírásokat, valamint a tervezési jogosultságra vonatkozó rendelkezéseket,
 - a kivitelezés során érvényesítik-e a kivitelezési jogosultságot szabályozó jogszabályok és hatósági előírások rendelkezéseit.
- d) Munkavédelmi és munkaügyi hatáskörébe tartozik munkavédelemre és a foglalkoztatásra vonatkozó szabályok megtartásának elősegítése, valamint ellenőrzése, amely többek között kiterjed
- a munkáltatók és munkavállalók egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzéssel kapcsolatos feladatainak és kötelezettségeinek teljesítésére;
 - a munkahelyek létesítésére, a munkaeszközök üzemeltetésére, az alkalmazott technológiákra és anyagokra, valamint az egyéni védőeszközökre vonatkozó követelmények érvényesítésére;
 - a munkabalesetek és foglalkozási megbetegedések kivizsgálására, bejelentésére, nyilvántartására, valamint megelőzésére tett intézkedésekre.
- e) Tűzvédelmi hatósági jogköre kiterjed a bányák alábbi föld alatti, valamint ezzel egy tekintet alá eső külszíni létesítményeire:
- ásványi nyersanyag feltárása, kitermelése céljából bányászati technológiával kialakított föld alatti bányatérsg, valamint a felhagyott bányák nyitva maradó térségei;
 - a föld alatti bányatérsghez a föld felszínén közvetlenül csatlakozó építmények és berendezések (pl. az aknatorony, az aknaszállító berendezés, a szellőztető berendezés, a föld alatti szállítóberendezés külszínén lévő gépháza);
 - az ásványi nyersanyag feltárása, kitermelése céljából kialakított külszíni bányatérsg és ezek építményei (pl. üzemi technológiai épületek, meddőhányók, zagytározók, szállítószalagok);
 - a folyékony és gáznemű ásványi nyersanyag kutatására, termelésére irányuló mélyfúrás, valamint a fúrási tevékenységhez szükséges, a biztonsági övezeten, a fúrási telepen belül lévő berendezések;
 - a folyékony vagy gáznemű ásványi nyersanyagok kitermelésére szolgáló kutak, valamint a biztonsági övezeten belül a termelőtevékenységgel kapcsolatban lévő berendezések, tartozékok (kútszeparátor, kútfejszerelvény, glikolozó berendezés, mélyszivattyús himba, stb.);

- a föld alatti gáztárolásra szolgáló földtani szerkezet, természetes vagy mesterséges üreg, a hozzá tartozó kútrendszer és a kutak kútfejszerelvényei;
 - mezőbeli kőolaj- és földgázvezetékek és tartozékai (pl. a hozzájuk kapcsolódó szeparátorok, gázsűrítők, szivattyúk és csapadékválasztók);
 - kőolaj-, kőolajtermék- és gázszállító vezetékek és ezek tartozékai, az 1000 m³-t meghaladó űrtartalmú indító állomások, csomópontok és átadóállomások kivételével.
- f) Piacfelügyeleti hatáskörében eljárva azt vizsgálja, hogy a felügyelete alá tartozó termékek, berendezések, rendszerek biztonságossága megfelel-e a jogszabályokban meghatározott követelményeknek. Ha eljárása során megállapítja, hogy a felsoroltak állapota, elhelyezése nem felel meg az engedélyekben vagy a külön jogszabályokban foglalt követelményeknek, azok használatát megtiltja, illetve korlátozhatja, vagy megtilthatja forgalomba hozatalukat, létesítésüket, üzembe helyezésüket. Közvetlen és súlyos veszély esetén elrendelheti a forgalomból történő kivonást is.
- g) Ásványvagyon-gazdálkodási hatáskörében olyan tevékenységeket végez, intézkedéseket tesz a bányavállalkozások által alkalmazott termelési programok, kutatási, feltárási, művelési rendszerek és módszerek felügyelete körében, melyek az ásványi nyersanyagok gazdaságos kitermelését úgy szolgálják, hogy a lelőhely művelésbe nem vont részeit nem károsítják, megóvják abból a célból, hogy azok a későbbiekben kitermelhetők legyenek; és egyben lehetővé teszik a veszteségek csökkentését és az ásványi nyersanyagvagyon műszakilag lehetséges és a piaci viszonyok által indokolt minél teljesebb kitermelését.

4.2 A bányafelügyelet szerveinek illetékessége

A közigazgatási szervek között nem csak a hatáskörök elválasztásában megnyilvánuló munkamegosztás (a feladatok tagolása) érvényesül, hanem mennyiségi munkamegosztás (terület szerinti tagolás) is. Ennek eredményeként a közigazgatás szervezeti rendszere kettő vagy többszintűvé válik, a központi szint mellett létrejönnek további (regionális, megyei és települési) szintek is.

A közigazgatás szervezeti rendszerének területi tagolása alapján határozzák meg azt a földrajzi területet, amelyen egy adott szerv a működését kifejezheti. E területet nevezzük a szerv illetékességi területének. Ebből a szempontból megkülönböztetünk központi, területi és helyi szerveket. A központi szervek illetékességi területe az ország egész területére kiterjed. Ilyen szerv a Kormány, az egyes minisztériumok, vagy pl. az olyan országos hatáskörű szervek, mint a Magyar Bányászati és Földtani Hivatal. A területi szervek illetékességi

területe az ország egy-egy meghatározott területére terjed ki, amely megegyezhet az ország hivatalos területi beosztásával (régiók, megyék) vagy attól el is térhet. A területi szervek döntő többségének illetékességi területe általában az ország hivatalos területi beosztását követi, tehát egy vagy több megye területére terjed ki.

A területi szerveken belül megkülönböztethetünk megyei és regionális szerveket. A regionális szervek illetékességi területe két vagy több megye közigazgatási területére terjedhet ki, vagy ettől eltérően a megyehatárokat is keresztezheti (ez utóbbiakat területközi szerveknek is nevezik). Az első csoportba sorolhatók, pl. a bányakapitányságok, a másodikba, pedig pl. a környezetvédelmi hatóságok. Végül a helyi szervek körén belül megkülönböztethetünk fővárosi, megyei jogú városi, városi, fővárosi kerületi, nagyközségi és községi közigazgatási szerveket (pl. önkormányzatok).

A bányakapitányságok székhelye és illetékességi területe jelenleg a következő. Bányakapitányság működik

a) Budapesti Bányakapitányság megnevezéssel Budapest főváros, valamint Pest megye közigazgatási területére;

b) Miskolci Bányakapitányság megnevezéssel Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar, Heves, Nógrád és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye közigazgatási területére;

c) Pécsi Bányakapitányság megnevezéssel Baranya, Tolna, Somogy és Zala megye közigazgatási területére;

d) Szolnoki Bányakapitányság megnevezéssel Bács-Kiskun, Békés, Csongrád és Jász-Nagykun-Szolnok megye közigazgatási területére, illetve

e) Veszprémi Bányakapitányság megnevezéssel Fejér, Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Vas és Veszprém megye közigazgatási területére

kiterjedő illetékességi területtel.

Az egyes Bányakapitányságok szervezetén belül ügyfélszolgálati irodák működnek. Jelenleg ilyen iroda működik Salgótarjánban, Sopronban és Szegeden.

Irodalomjegyzék

- [1] Dr. Izsó István: Magyar bányajog (Miskolci Egyetemi Kiadó, 2004.)
- [2] Műszaki Lexikon I.-IV. kötet (Akadémiai Kiadó Budapest, 1974.)
- [3] A polgári törvénykönyv magyarázata (Közgazdasági és Jogi könyvkiadó Budapest, 1992.)
- [4] A Bányatörvény javaslatához fűzött miniszteri indokolás 1993.
- [5] A bányászatról szóló törvényjavaslat előterjesztése, általános és részletes vitája. (BKL Bányászat 125. évf. 11-12. szám, 126. évf. 2-3. szám. 1992-93.)
- [6] Dr. Esztó Péter: A bányászati jog időszerű kérdései. (BKL Bányászat. 127. évf. 2. szám. 208-215. p.. 1994.)
- [7] Dr. Füst Antal : A bányászati koncessziós rendszer hazai bevezetéséről (BKL. Bányászat 127. évf. 6. szám 1994.)
- [8] Jogi Lexikon (KJK-KERSZÖV Kft. Budapest, 1999.)
- [9] 1389/1993. MBH tájékoztatás a hatósági engedély alapján gyakorolt bányászati jog átruházásáról.
- [10] 195/1994. MBH tájékoztatás a hatósági engedély alapján gyakorolt bányászati jog átruházásáról.
- [11] 297/1994. (Bá. K. 1.) MBH iránymutatás a felszíni előkutatásokról.
- [12] 744/1994. MBH tájékoztatás a bányászati joggal való rendelkezésről.
- [13] 5/1994. MBH. elnöki utasítás a bányajáradékkal kapcsolatos ellenőrzésekről.
- [14] 598/1996. MBH. tájékoztatás a felszíni előkutatásokról és a kutatás engedélyezéséről.
- [15] 599/1996. MBH. tájékoztatás a Bányatörvény 1.§ (5) bekezdése egységes értelmezésének és végrehajtásának tárgyában.
- [16] 2160/1996. MBH. tájékoztatás az önkormányzatok bányászati jogáról.

- [17] 366/1997/2. MBH. tájékoztatás az OBF. szabályzatok és utasítások alkalmazásáról.
- [18] 1616/1997. MBH. közlemény az alanyi jogon szerezhető bányászati jogról.
- [19] 2/1997. MBH. elnöki utasítás a bányászati jog átruházásáról, illetve a tájrendezési feladatokról.
- [20] 525/1998. MBH. tájékoztatás a kutatás engedélyezéséről.
- [21] 804/1998. MBH. állásfoglalás a bányászati célú kisajátítási eljárásokban történő közreműködésről.
- [22] 1236/1998. MBH. tájékoztatás az önkormányzatok bányászati jogáról.
- [23] 2040/1999. (Bá. K. 3) MBH. közlemény a zárt területek kijelöléséről.
- [24] 2155/1999. MBH. tájékoztatás a Magyar Bányászati Hivatal és a KHVM. között 1999. november 9.-én létrejött, az árvízvédelmi töltéscélpályákra vonatkozó megállapodásról.
- [25] 9/1999. (Bá. K. 4.) MBH. elnöki utasítás a bányatelekkel kapcsolatos egyes eljárási kérdésekről.
- [26] 11/1999. (Bá. K. 4.) MBH. elnöki utasítás a hatósági engedély alapján gyakorolt bányászati jog átruházásának feltételeiről.
- [27] 1366/2000. MBH állásfoglalás a bányatavak halászati, horgászati hasznosításáról.
- [28] 865/2001. MBH. tájékoztatás a Magyar Bányászati Hivatal és az FVM. Erdészeti Hivatala között 2001. szeptember 2.-án történt megállapodásról.
- [29] 2219/2001. MBH. tájékoztatás a 4/2001. (II. 23.) GM rendeletben foglalt biztonsági és egészségügyi dokumentum elkészítéséről.
- [30] Dr. Fodor Béla: Ásványvagyon gazdálkodás és nemzeti ásványvagyon politika (Magyar Geológiai Szolgálat Budapest, 2002.)
- [31] 737/2002. MBH. állásfoglalás a Bányatörvény 22.§ (5) bekezdésében foglaltak végrehajtásáról.
- [32] 1288/2002. MBH. tájékoztatás a nem bányászati tevékenységek során kitermelt ásványi nyersanyagok értékesítéséről.
- [33] 2062/2002. MBH. állásfoglalás a meddőhányó hasznosítás eseteiről.

- [34] 2094/2002. MBH. állásfoglalás a meddőhányó hasznosítás eseteiről.
- [35] 2/2002. MBH. elnöki utasítás az ásványvagyon-gazdálkodással összefüggő feladatokról.
- [36] 2/2003. MBH. elnöki utasítás a kutatási zárójelentésekkel kapcsolatos egyes bányafelügyeleti feladatokról.
- [37] 3/2003. MBH. elnöki utasítás a bányászati tevékenységgel összefüggésben keletkezett, a bányavállalkozót terhelő kötelezettségek pénzügyi fedezetére szolgáló biztosítékadásról.
- [38] 433/2003. MBH. állásfoglalás a kutatási zárójelentések regisztrálásával, illetve felülvizsgálatával kapcsolatban.
- [39] 14/2004. MBH. elnöki utasítás a 101/2004. (VII. 30.) GKM rendelet mellékleteként közzétett Külszíni bányászati tevékenységek Bányabiztonsági Szabályzata (KBBSz) egyes rendelkezéseinek bányafelügyeleti érvényesítéséről.
- [40] 1/10/2007. MBH. elnöki utasítás a bányatelkek megállapításáról.

UNIVERSITY OF MISKOLC UNIVERSITÄT MISKOLC МИШКОЛЬЦСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ MISKOLCI EGYETEM UNIVERSITY OF MISKOLC UN
OF MISKOLC UNIVERSITÄT MISKOLC МИШКОЛЬЦСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ MISKOLCI EGYETEM UNIVERSITY OF MISKOLC UNIVERSITÄT
LC UNIVERSITÄT MISKOLC МИШКОЛЬЦСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ MISKOLCI EGYETEM UNIVERSITY OF MISKOLC UNIVERSITÄT MISKOLC
TÄT MISKOLC МИШКОЛЬЦСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ MISKOLCI EGYETEM UNIVERSITY OF MISKOLC UNIVERSITÄT MISKOLC МИШКОЛЬЦ
МИШКОЛЬЦСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ MISKOLCI EGYETEM UNIVERSITY OF MISKOLC UNIVERSITÄT MISKOLC МИШКОЛЬЦСКИЙ УНИВЕР
СКИЙ УНИВЕРСИТЕТ MISKOLCI EGYETEM UNIVERSITY OF MISKOLC UNIVERSITÄT MISKOLC МИШКОЛЬЦСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ MISKO
ВЕРСИТЕТ MISKOLCI EGYETEM UNIVERSITY OF MISKOLC UNIVERSITÄT MISKOLC МИШКОЛЬЦСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ MISKOLCI EGYE